

ልሳነ
ኢኮኖሚክስ

ECONOMIC FOCUS

Bulletin of the Ethiopian Economic Association (EEA)

VOL. 6 NO. 1
October 2003

ርዕይ 2020 በኢትዮጵያ

EDITOR-IN-CHIEF

Assefa Admassie

■■■■■■■

GUEST EDITOR

Befekadu Degefe

■■■■■■■

EDITORIAL BOARD

Alemayehu Seyoum
Alemu Mekonnen
Eyob Tesfaye
Getnet Alemu
Gezahegn Ayele
Ishak Diwan

■■■■■■■

Web Postmaster

Metasebia Zelalem

■■■■■■■

© Ethiopian Economic Association (EEA)

All rights reserved.

No part of this publication can be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form without a written permission from the Ethiopian Economic Association.

በዚህ እትም

✓ ከአዘጋጁ

✓ ብልጽግናን ለማስፋፋት ኢትዮጵያ ከ20 ዓመት በኋላ/ ክቡር ገና

✓ Enhancing Prosperity: Ethiopia After Twenty Years/ Kibur Gena

Translated by Yonas Admassu

በአቶ ክቡር ገና ጽሁፍ ላይ የተሰጡ አስተያየቶች

✓ / የሐንስ ክንፍ

✓ / ተካልኝ ገዳሙ

P. O. BOX
34282

TELEPHONE
557459

FAX
565252

ADDIS ABABA
ETHIOPIA

E-mail Address: eea@telecom.net.et

Website: www.eeacon.org

ከአዘጋጁ

የኢትዮጵያን ኢኮኖሚ ልማት አቅጣጫና እድገት የሚወስነው የግሉ ክፍል የሚጸግርበት ተሳትፎና አስተዋፅኦ ውጤት መሆኑ የታወቀ ነው። የግሉ ክፍል ሊጎለብትና አገርን የማልማት ኃላፊነቱን ለመቀበል የሚያስችል ብርታትና ጥንካሬን እንዲላበስ ለማስቻል መስተዳደሩ ከፍተኛ ሚና መጫወት ይኖርበታል። ከነዚህም መካከል የአሠራር የአተገባበርና የአስተዳደር ብቃት በአገሪቱ የማስፈን ግዴታ የመጀመሪያው ሲሆን ሁለተኛው በአገሩ ገበያና ብሎም በአለም አቀፍ የውድድር መድረክ አሸናፊ ለመሆን የሚያስችሉ እገዛዎች ናቸው።

የግሉን ዘርፍ ለማጎልበትና ለማበረታታት የመስተዳደሩ ሚና ወሳኝ ቢሆንም የራሱ ባህርይም ለእድገትም ሆነ ለውድቀት ሊዳርገው ይችላል። ለእድገቱ፣ ጤናማ ውድድር በዲሲፕሊን የታነፀ የሥራ ባህርይ፣ አዋጭ የሆኑ እንቅስቃሴዎች ከሚጠቀሱ ጠቃሚ ባህርያት ጎልተው የሚታዩ ናቸው። በሌላ በኩል በተወሰኑ የግሉ ክፍል የተያዘው ስግብግብነት በአገርና በወገናቸው ጉዳት ለመክበር የሚራወጡ መንፈስ ደካሞች የመጨረሻ ውጤት እራሳቸውንና ሌላውን ኢትዮጵያዊ ገደል የሚከቱ በመሆናቸው እንደዚህ አይነቱ ሰዎች ከእኩይ ተግባራቸው መታቀብ የግድ ነው።

አቶ ክቡር ገና «ብልፅግናን ለማስፋፋት ኢትዮጵያ ከ20 አመት በኋላ» በሚል አርእስት ጥቅምት 20 ቀን 1996 ዓ. ም. የኢትዮጵያ ኢኮኖሚክስ ባለሙያዎች ማህበር «ርዕይ 2020» በሚል የውይይት መድረክ ላይ ያቀረቡት ሰፊ መግለጫ እነዚህንና ሌሎች ጉዳዮችን በሰፊው ዳሰዋል። የጉዳዩን ጠቃሚነት በመገንዘብ ጹሑፍን በዚህ እትም ውስጥ አካተነዋል።

አቶ ክቡር ሰፊና ጠቃሚ ንግግርና ይህንኑ በጹሑፍ ስላቀረቡልን በተሳታፊዎችና በማህበሩ ስም አመሰግናቸዋለሁ።

አቶ ክቡር ባቀረቡት ኃሳብ ላይ አስተያየት የሰጡትን ፕሮፌሰር ዮሐንስ ክንፉንና አቶ ተካልኝ ገዳሙን በማህበሩ ስም አመሰግናለሁ።

**THIS BULLETIN AND OTHER PUBLICATIONS OF EEA ARE SPONSORED
BY FREIDRICH EBERT STIFTUNG OF GERMANY (FES), EMBASSIES OF
UK, SWEDEN, NORWAY, NETHERLANDS AND THE AFRICAN CAPACITY
BUILDING FOUNDATION (ACBF)**

“ብልጽግናን ለማስፋፋት ኢትዮጵያ ከ 20 ዓመት በኋላ”

ክቡር ገና

1. መግቢያ

ዛሬ ማታ እዚህ ተሰብስበን ስለ ኢትዮጵያ የወደፊት ሁኔታ ስናስብ፣ ሀገሪቱ አዲስ የታሪክ ምዕራፍ ውስጥ መግባቷ ለሁላችንም ታይቶን ይሆን? ገና ያልሰከነና ያልተረጋጋ ወቅት መሆኑንም ተገንዝበን ይሆን? ቀድሞ የምናውቀውና የምንናፍቀው የዕድገትና የብልጽግና አቅጣጫ ተቀይሮ፤ ሂደቱና ይዘቱ በቅጡ ያልታወቀ የሚያስጨንቅ አዲስ ስርዓት በኢትዮጵያ ብቻ ሳይሆን በዓለም ዙሪያ እያንሰራፋ መምጣቱ ለብዙዎች ይታያቸዋል።

ቃላቶች እንኳ ሳይቀሩ ተለውጠዋል። ቀድሞ የ3ኛ ዓለም ተብለው የሚጠሩት ዛሬ (ምናልባትም ከጀርመን ግንብ መፍረስ በኋላ) ትርጉም የለሽ ሆነዋል። የምዕራቡ ሀገሮች በሚለው መጠሪያ ባለ ሀብት ሀገሮችን ለማመልከት የምንጠቀምበት ስያሜ (ቀድሞውንም ጃፓንን ማካተቱ ግራ ቢያጋግም) አሁን አሁን መጠሪያው የበለጠ እየደበዘዘ መጥቷል።

ይህ የለውጥ ስሜት በብዙዎቹ ውስጥ ሰርዖአል። ከብዙ ሰዎች ዘንድ ይነበባል። በኢትዮጵያም ሆነ በሌሎች ሀገሮች መንግሥታትም ሆነ የግል ክፍሉ የብሩህ ተስፋ አመንጪ መሆን ከብዲቸዋል። ስለጠኑ ወይም ኃያላን ተብለው በሚጠሩ ሀገራት እንኳ የወደፊቱ ዓለም አስፈሪና ተስፋ አስቆራጭ ሆኖ እየታያቸው ነው። ዘላለማዊ

ዕድገት ሊኖር እንደማይችልም ዓለም እየተረዳው መጥቷል።

ድህነት እየጨመረ፤ ሥራ ፈትነት እየተስፋፋ፤ ልዩነት በህዝብ መሀል እያየለ፤ ወንጀልና ዐመፅ እየበዛ፤ የአካባቢ ብክለት እየጨመረ መታየቱ ህዝብን ቢያሳስብ ሊገርመን አይገባም። መሪዎቻችንም ለእነዚህ ችግሮች የሚያቀርቧቸው መፍትሄዎች ያው የድሮው ጉልበትንና ኃይልን ያካተተ (እንደ ፖሊስ ኃይልን ማጠናከር) ከመሆኑ ባሻገር፣ ኢኮኖሚያዊ ዕድገት/ጥንካሬ (Growth) ለማምጣት አለመቻላቸው ብዙ ጊዜ ታይቷል። ያለፈባቸውን ፖሊሲዎች ከመሞከር ሌላ የተለየ አዲስ ሃሳብ ለማምጣት ብቃትም አጥተዋል።

ታዲያ እኔን የሚያሳስበኝ እነዚህ መንገዶች ባለፉት ዓመታት የተሻለ ሁኔታ እንዳልፈጠሩ እየታወቀ አሁንም ሥራ ላይ መዋላቸው ነው። ነገሩ የገባው ሰው ባብዛኛው ዝምታን መርጦ፤ አውቆ እንዳለወቀ ሆኖ፤ የቀን ተቀኑን ኑሮ መግፋት ቀጥሏል። አልፎ አልፎም - «ነገሮች እንዲህ እየተበላሹ ሰው ምነው ዝም አለ? እኔ ብቻ ነኝ እንዲህ የሚሰማኝ? ይህ ጥያቄ እንዲለወጥ ያስፈለገው አልተበላሹም ብሎ የማመን ያህል በመሆኑ ነው?» በማለት ራሴን የምጠይቅበት ጊዜ አለ።

አስቸጋሪና አስፈሪ የሚመስሉንን ጥያቄዎች በግልፅ ካላስቀመጥን ትክክለኛ መፍትሄ ማግኘት አንችልምና። ዛሬ ማታም ይህ

መድረክ እነዚህን ከባድ ወይም አሳሳቢ የምንላቸውን ችግሮች የምናጤንበት ይሆናል ብዬ አምናለሁ።

ስለ ወደፊት ሁኔታ ስናስብ መነሻችን ከራሳችን Value /እሴት መሆን እንዳለበት ይገባኛል። እነዚህ እሴቶች (Values) ዛሬ በማቀርባቸው አስተያየቶችም ይንፀባረቃሉ። ስለዚህ ስለ ራሴ እምነት በትንሹም ቢሆን መግለፅ እፈልጋለሁ። በፖለቲካው በኩል ከፍተኛ የመንግሥት ኃይል ወይ ሥልጣን አይጥመኝም፤ የግል ባለቤትነት መኖርን እደግፋለሁ፤ ነፃ ገበያም የተሻለ የንግድ ወይ የልውውጥ ሥርዓት እንዲስፋፋ ያረጋል ብዬ አምናለሁ። የግል ባለቤትነትን እደግፋለሁ ስል ገደብም ሊኖረው እንደሚገባ በማመን ነው። የሀብት መኖር የተለየ የፖለቲካ ጠቀሜታ (Privilege) ሊያስገኝ አይገባም ባይ ነኝ። በሌላም በኩል ፍትህዊ (Equity) የሀብት ክፍፍልንና የአካባቢ እንክብካቤን ቅድሚያ መስጠትን አምኖታለሁ። ሰዎች ለብቻቸው ሊያደርጉ ወይም ሊያገኙ የማይችሉትን በህብረት ማድረግ እንዳለባቸው አምናለሁ። ከዚህም በላይ ከራሳቸው አልፎ ለህብረተሰቡ ዕድገት አስተዋፅኦ ማድረግም እንዳለባቸው እገነዘባለሁ፤ አብዛኛው ህዝብ የሀገሪቱ ሃብት ባለቤት መሆን እንዳለበትም ይገባኛል።

ስለ ንግድ ያለኝ አስተሳሰብ መሠረቱን በአካባቢና በሀገር ላይ

ያተኮረ አነስተኛ ወይ መለስተኛ ገበያ የሚስፋፋበትን ሁኔታ የሚሻን ፖሊሲን እመርጣለሁ። በነገራችን ላይ ንግድ የሚለውን ቃል ሰፊ ትርጉም ሰጥቻለሁ። Industry ወይም ደግሞ Private Sector በሚለው ሊተረጎም ይችላል።

በአጠቃላይ በዚህም ሆነ በዚያኛው አይዲዮሎጂ የታሰርኩ አይደለሁም፤ ከአዲስ አቅጣጫ ፈላጊዎች መሃል ራሴን አካትታለሁ። ከአይዲዮሎጂ ይልቅ በፕራግማቲዝም የምመራ ነኝ።

ከላይ የጠቃቀስኳቸው ለፅሁፌ ይዘት መንደርደሪያና መነሻ ምልክት እንደሚሰጧቸው አምናለሁ።

10ና 20 ዓመታት ወደፊት ተጉዘን ርዕይ ማስቀመጥ እንችላለን ወይ? በርግጥ ቃል በቃል ሊሆን የሚችል ርዕይ ማስቀመጥ አስቸጋሪ እንደሚሆን ግልፅ ነው። እንዲህ አይነቱ ሙከራ ምኞት ብቻ ሆኖ ሊቀር የሚችልበት ሁኔታ ከፍ ያለ ነው። ምኞት ደግሞ ለማንም አላፊ አግዳሚ የሚላነው ባለመሆኑ እኔም አቀራረቤ ወደ ምኞት ካጋደለ ብዙም እንዳያስገርማችሁ። ሆኖም ያለፈውን በማጤን ያሁኑንም በመገምገም ስለወደፊቱ አቅጣጫ ለሚቀጥሉት 10ና 20 ዓመታት ሥራችን፣ ዕውቀታችንና ገንዘባችን ሊያስገኛልን የሚችለውን ውጤት መጠቀም እንደማይከብደኝ ተስፋ አደርጋለሁ። ማየት፤ ማወቅ፤ ማገዛቱ ለሰው ልጅ ብቻ የተሰጠው ስጦታ እንደመሆኑ እኔም እድሉ ከተሰጠኝ በድፍረት አደባባይ ቆሜ ርዕዩን ላካፍላችሁ ተዘጋጅቻለሁ።

በዚህ አጋጣሚ የኢትዮጵያ ኢኮኖሚክስ ባለሙያዎች ማህበር፤ ለመጀመሪያ ጊዜ በዚህ ጉዳይ ሃሳብ ያላቸውን በመጋበዝ በአደባባይ ርዕዮቸውን እንዲያሳውቁ በማድረግ አንዱ ደግሞ እኔ በመሆኔ ለተሰጠኝ አክብሮት ምስጋና ማቅረብ እወዳለሁ።

የኢኮኖሚክስ ማህበር ይህንን ርዕይ 2020 እንደመነጋገሪያ ርዕስ ማቅረቡ ሀገራችን ከፊቷ የተደቀኑትን ችግሮች ከወዲህ አጠኖ መፍትሔም ሆነ መልስ የመሻት ልምድ ማስጀመሩ መልካምና የሚበረታታ በሳ አካሄድ ነው። ስለሆነም ከእኔ ቀደም ብለው የነበሩት አቅራቢዎች ማህበሩን ለዚህ መድረክ ዝግጅት እንዳመሰገኑት ሁሉ እኔም ምስጋናዬንና አድናቆቴን ለአዘጋጆቹ ለማቅረብ እፈልጋለሁ እና ይፈቀድልኝ።

በነገራችን ላይ ይህን ፅሁፍ እንዳቀርብ ዶ/ር ብርሃኑ ሲጋብዙኝ ምንም ዓይነት ርዕስ አለሰጡኝም። ባልሳሳት ስለ ግሉ ክፍለ ኢኮኖሚ (Private Sector) መጥቀሳቸውን አስታውሳለሁ በወቅቱ ግን ርዕሱን ግልፅ አላደረጉልኝም። በአንድ ወቅት የአዲስ አበባ ንግድ ምክር ቤትን በመምራቴም ይመስለኛል እኔን የፈለጉኝ። እኔም ብሆን አልጠየኩም። የኋላ ኋላ ግን ሳየቆጨኝ አልቀረም። ከየት ጀምሮ በየት በኩል አድርጌ የት መድረስ እንደሚገባኝ፤ እንዴትስ መቋጨት እንዳለብኝ ግራ ተጋብቼ ቆይቻለሁ። በመጨረሻም ቀኑ ሲቃረብ ፅሁፌ “ብልፅግናን ለማስፋፋት ኢትዮጵያ ከ 20 ዓመት በኋላ” በሚል ርዕስ የግል ክፍለ ኢኮኖሚ ስለሚኖረው በሳ ሚና መናገርን መረጥኩ። ዛሬ እንግዲህ በዚህ ርዕስ የሚሰማኝን አካፍላችኋለሁ። ለግንዛቤ እንዲመች ፅሁፌን በሦስት ዓበይት ክፍሎች ለይቼ አቀርባለሁ።

ስለ ንግድ ስናወራ በአለማችን ስለሚካሄዱ ሁኔታዎች በቅጡ ማወቅና መረዳት ያስፈልገናል።

በመጀመሪያ ስለ ኢትዮጵያ የግል ክፍሉ አጠቃላይ ገፅታ እገልጻለሁ። ዛሬ አለማዊ ትሥሥር በተጠናከረበት ወቅት፤ ንግድ በሁሉም መልኩ ከሀገር ድምበር ውጭ በተስፋፋበት ዘመን፤ ከቁጥጥራችን

ውጭ የሆኑ ክስተቶች በጣሙን ስለሚጫኑን ንግድን ሰፊ ባለ መልኩና በአለም አቀፋዊነቱ መገንዘብ ያስፈልገናል። በዚህ ክፍል ውስጥ ፅሁፌ ሰፊ ዓለም አቀፋዊ አመለካከት እንዲኖረው ጥረት አድርጌአለሁ።

በክፍል 2 ቀደም ብዬ በዳስስኳቸው ገፅታዎች ላይ በመመሥረት 2020 ግድም በ Private Sector ዙሪያ የሚታዩኝን ርዕይ አስቀምጣለሁ። ክፍል 3 የኢትዮጵያ ገፅታዎች (Scenario) ይኖሩኛል የዘረዘርኩትን ርዕይ እንዴት እውን ማድረግ እንደሚቻልም ጠቋሚ ሃሳቦችን አመለክታለሁ።

(ስለ Private Sector (በአማርኛ «የግል ክፍሉ») ስናወጋ የእንግሊዝኛ ቃላት መጠቀም ስለሚቀል በዛሬው ፅሁፌ አንዳንድ ከእንግሊዝኛ በተወሰዱ ቃላትን መጠቀም ተገድጄለሁ። ፅሁፌ ጉራማይሌ እንዳይመስል ጥረት አድርጌአለሁ፤ ሆኖም ከመሰለ ይቅርታ። Private Sector ለዚህ ለዛሬ ውይይታችን ትንሽና መለስተኛ ኢንዱስትሪ ላይ ያተኮረ ይሆናል።)

ከዚህም በተጨማሪ ሌላ ማስገንዘብ የምፈልገው ይህ ፅሁፍ ጠቅላላ ከንግድ ወይ Private Sector ጋር ሊነሱ የሚገቡ ጉዳዮችን በዝርዝር የማያነሳ መሆኑን ነው። ለውይይታችን ይጠቅማሉ ለዘርፉ ጨብጥ ማስያዣ በቂ ናቸው ብዬ በገመትኳቸው ሀሳቦች ላይ አትኩራክለሁ። ይህም የሆነው፤ አንደኛ በጊዜ ጉዳይ ሲሆን ሁለተኛው የአቅምም የዕውቀትም ውሳኔነት መሆኑን ከወዲሁ መግለፅ እወዳለሁ።

በዚህ ዘርፍ ከፍተኛ መረጃ የማግኘት ችግር እንዳለ የምታውቁት ነው። በቀላሉ የድርጅቶችን ብዛት፤ በዘርፍ (እርሻ፤ ኢንዱስትሪ ፤ አገልግሎት ሰጪ)፤ የእድገታቸውን መጠን፤

አሁን ያላቸውንም ሆነ በዓመት የሚቀጥሩትን የሰው ኃይል ብዛት፤ የመሳሰሉትን ለማግኘት በጣም ያስቸግራል። ይህ መሆኑ ሥራዬን የበለጠ አክብሮታል።

2. የግል ክፍሉ ኢኮኖሚ አጠቃላይ ገፅታ

2.1 ነጋዴው ከየት ወዴት፤

የግል ክፍሉ ኢኮኖሚ በአንድ ሀገር እድገት ከፍተኛ ሚና እንደሚጫወት ተደጋግሞ ተረጋግጧል። በትንሹ የራሳችንን ኑሮ ብንመለከት በየቀኑ ያለማቋረጥ ቁሳቁስ ወይም አገልግሎት እንገዛለን ወይም እንሸጣለን። ስለዚህ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ መንገድ የንግድ ክፍሉ በሕይወታችን ውስጥ ከፍተኛ ድርሻ አለው ማለት ነው። ኑሮአችንን ገጠቃላይ ጥሩ፤ ወይም መጥፎ፤ ለማለት የሚያስችለን (ከመንግሥት ቀጥሎ) ባብላጫው ይኸው ከንግድ ክፍሉ ጋር ያለን ልውውጥና ግንኙነት ነው። በተጨማሪም ንግድ የሀብት ማመንጫ አንደኛው መሣሪያ ነው። ባለፉት ክፍለ ዘመናት በሀገራችንም ሆነ በዓለም ዙሪያ ንግድ የብዙ ሰዎችን ህይወት ለውጧል።

በኢትዮጵያ የንግድ ሥራ ዕድገት ከሌሎች ሀገሮች ጋር ሲታይ ደካማነቱ ጎልቶ ይወጣል። ባለፉት 30ና 40 ዓመታት ከኢትዮጵያ ጋር ተመሳሳይ ደረጃ የነበሩ ሀገሮች ከኛ በተሻለ መንገድ ዕድገታቸውን ማራመዳቸው ይህን ያረጋግጣል። ይህም ሆኖ ኢትዮጵያ እንደ ሀገር ከፍተኛ ለውጥና ሀብት ያፈራችበት ዘመን መሆኑ አይካድም። ለውጡ ፍትህዊነት አለመሳበሱ ቀጣይነትን አለማረጋገጡ (Sustainability) አሳዛኝ መሆኑን ከወዲሁ ሳልገልፀው አላልፍም። ዛሬም ቢሆን ከሠራን ሀገራችንንና ህዝባችንን ለማበልፀግ እንደሚቻል አምናለሁ።

ለኢትዮጵያ ህዝብ ዘመናዊ ንግድ አዲስና ያልተለመደ ሥራ ነው። በረጅም ታሪኩ ቀጣይነት ያለው የንግድ ባህልም አልመሠረተም። በአጠቃላይ በኢትዮጵያ ዘመናዊ ንግድ እንቅስቃሴ አዲስ ዱብ ዕዳ ነው ለማለት ይቻላል! ዘመናዊነት ደግሞ ዕውቀትን የግድ ያላል። መጻፍ፤ ማንበብን ብቻ ሳይሆን ዘመናዊ የሂሳብ አያያዝ፤ የእንግሊዝኛ ቋንቋ ማወቅን፤ የ IT አጠቃቀምን ያካትታል።

በታሪኳ ኢትዮጵያ ከእርሻና ከእጅ ወደ አፍ ለኑሮ ከሚያገለግሉ ቁሳቁስ ምርት ወይም በኢንዱስትሪ ምርትም ሆነ በንግድ ልውውጥ አትታወቅም። ድሮም ንግድ እንደ ሌሎች የሥራ ዘርፎች ሁሉ ከበሬታም ሆነ ማዕረግ አልነበረውም። ለዚህ የአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግሮችን ማጤን ይበቃል። «ወይ ጉዴ! ላግባሽ አለኝ ነጋዴ»፤ «ነጋዴ ተዘማች ምን አቀላቀለው» «ገበያ ቢመቻት በትንሹም ቢሆን የንግድንና የነጋዴን በሕብረተሰብ ውስጥ የነበረውን ቦታ ዝቅተኛነት ያንበባርቃል። በዚህም ምክንያት ንግድ በኢትዮጵያ ኢኮኖሚ ላይ ያለው አስተዋፅዖና ጥቅም በቅጡ ሳይታወቅ ዘመናት አልፏል። ለረጅም ጊዜ የኢትዮጵያ የእርሻ ምርታማነት Productivity ከእጅ ወደ አፍ እንጂ በአትራፊነቱ ወይም በሀብት አከማችነቱ (Accumulation) ተፈርጆ አያውቅም። በእርግጥም ትናንሽ ገበያዎች (ጉልቶች) በሀገሪቷ ግዛቶች በተወሰኑ ቀናቶች ይካሄዳሉ ቢባልም (ዛሬም ቢሆን እነዚህ ገበያዎች በአንድ ወረዳ ከ 20-25 አይበልጡም ተብሎ ይገመታል) መሠረታዊ ይዘታቸውን እንደያዙ ነው። በነዚህ ገበያዎችም ዋናዎቹ ተዋናዮች ሴቶች ናቸው። እነሱም ቢሆኑ ጥረታቸው ለኑሮዋቸው ማሟያ ከትንሽ ገቢ ፍለጋ

አያልፉም። ባጭሩ ኢትዮጵያ ዛሬም እንደጥንቱ የእርሻ ሀገር ናት። በቅጡ ለማስቀመጥ Primitive Economy የሚካሄድባት ሀገር ናት።

የምጣኔ ሀብት ባለሙያዎች እንደሚገልፁት እርሻ በመሠረቱ አድካሚና ውጤቱም አጠራጣሪ በመሆኑ፤ ባለፉት ዓመታት ከዕለት ወደ ዕለት የሚያስገኘው ትርፍም በማሽቆልቆል፤ ትርፍን የሚሹ ገበሬዎች ወደ ንግዱ በማዘንበል፤ ከገጠር ወደ ከተማ በመፍለስ ይኸው ዛሬ የምናየውን ንግድ በማስፋፋት ላይ ይታያል። ወደ ኋላ መለስ ስንል ንግዱ ከጣልያን ወረራ ማገስት ጀምሮ ያደገ ዘርፍ ነው ለማለት ይቻላል። ዘመናዊ ንግድ በኢትዮጵያ የተስፋፋው ምናልባት በአፄ ኃይለሥላሴ ዘመን መጨረሻው አካባቢ ይመስለኛል በተለይ ደግሞ በአብዮቱ ሳቢያ ባለመሬቱ ይዘታውን በየጊዜው በገበሬ ማህበሩ በመነጠቁ ገበሬው ከዕለት ወደ ዕለት ቁጥሩ ሲጨምር፤ ይዘታው ሲቀንስ፤ ንግድን እንደ አዲስ የሥራ ዘርፍ ከመሞከር ሌላ የተሻለ አማራጭ አላገኘም። እንግዲህ በዛ ቢል የንግድ ዘርፉ ገና የ60 ዓመት ህፃን ነው ማለት እንችላለን።

ይህ ሆኖ አሁንም ቢሆን የኢትዮጵያ የግል ክፍሉ መልካም ተስፋ ሰጪ ጎን እንዳለው ማስመር እፈልጋለሁ። ምንም እንኳ ዛሬ የኢትዮጵያ የግል ክፍሉ ኢኮኖሚ አቅም ደካማ ቢሆንም የተሻለ የሥራ ዕድል ለህዝቡ በብዛትም በጥራትም አስገኝቷል። ባለፉት 60 ዓመታት ውስጥ የታዩት ለውጦች በቀላሉ የሚታሉ አይደሉም። በእኛ እድሜ እንኳ በ1960ዎቹ የነበረው የንግድ እንቅስቃሴ በይዘቱም ሆነ በስፋቱ አሁን ከምናየው ምን ያህል አናሳ እንደሆነ ማስታወስ አይሳነንም። ዛሬ የመንግሥት ዘርፍ ሳይሆን የተሻለ የሥራ ዕድል እያስገኘ ያለው ይኸው አቅመ ደካማ ተብሎ

የሚፈረጀው የግል ክፍሉ ነው። የንግድ ዘርፉ አዳዲስና ከዚህ ቀደም ያልነበሩ ድርጅቶችን ይከፍታል ወይ ያስፋፋል፤ ከውጭ የንግድ ተቋማት ጋር አብሮ ይሠራል፤ ዘመናዊ ቴክኖሎጂን ይጠቀማል፤ በመጠኑም ቢሆን የአለም ገበያን ጥያቄ ለመመለስ ይጠባባራል፤ በንግድ ትርጉሚት ይካፈላል። ለዚህ ነው ዛሬ የኢትዮጵያ የግል ክፍል ኢኮኖሚው የልማት ሞተር ተብሎ ሲጠራ የምንሰማው።

ወጣቶችንም ከመቸወም ጊዜ በላይ መሳብ ችሏል። ዛሬ (ሀብታም) ነጋዴ መሆን የማይፈለግ ወጣት የለም። በየቀኑ አዳዲስ የንግድ ተቋማት ይከፈታሉ። አዳዲስ ፕሮግራሞች በእቅድ ይያዛሉ። የኢትዮጵያ ወጣት ነጋዴዎች የማያውቁትና ያልዳሰሱት የዓለም ጫፍ ያለ አይመስለኝም። ሴቱም ወንዱም እኩል ትርፍ ፍለጋ ይሯሯጣሉ። የኢትዮጵያ የንግድ ዕድገት ከዚህ በፊት ባልታየ መልኩ በየቀኑ ሲቀየር ይታያል። ይሁን እንጂ ለሀገሪቷ ዋነኛ መሣሪያ የሆነው የግል ክፍሉ ሊደረግለት የሚገባው ድጋፍ ሁሉ ተደርጎለታል ለማለት አይቻልም። ከውጭ ተመሳሳይ ድርጅቶች ጋር ለመወዳደር ብሎም ለማሸነፍ የሚያስችለው አቅም እንዲገነባ ገና ብዙ ድጋፍ ያስፈልገዋል።

ከሌሎች ሀገሮች በማነፃፀር ሲታይ የኢትዮጵያን ንግድ (business) በሚያሳስብ ሁኔታ ላይ እንደሚገኝ እናያለን። በሀገራችን ተደናቂና ቀልብ የሚሰቡ የግል ድርጅቶች አናይም። በዓለም ደረጃ ከተመሳሳይ የንግድ ድርጅቶች አኩል የሚፈረጁ የሉም። በርግጥ የታሪካቸው አጭር መሆን አንዱ ምክንያት ቢሆንም በአጠቃላይ በብቅ ጥልቅ ባህርይ የሚጓዙ የረጅም ጊዜ ዕቅድ ያላካተቱ ናቸው። መንግሥትም በዚህ በኩል የግል ክፍል አኮኖሚን ከወደቀበት አንስቶ ብሎም ገምብቶ

ለማራመድ ያደረጋቸው ሙከራዎች ደካማ ናቸው። ይህ መንግሥት አቅም ግንባታ ብሎ ሲነሳ የራሱን ካልሆነ የግሉን ለመገንባት ያደረገው፤ የሚያደርገው እንቅስቃሴ አይታይም። የመንግሥት አቅምስ ተገነባ ከዚያስ? የግል ክፍሉን የኢኮኖሚ ሞተርን ማን ሊገነባው ይሆን? ዕርዳታ መጣ ሲባል የክልል ቢሮክራቲን ለማሰልጠን ከሆነ፤ ብድር ተፈልጎ ለመንግሥት ሠራተኛ ዕውቀት መገንቢያ ብቻ ከዋለ ይህ የግል ክፍል ደካማ ነው ቢባል ማንን ሊገርም ይችላል!

የጊዜው ሁኔታ የፈጠረው ነው መሰለኝ ዛሬ ሶስት አይነት ነጋዴዎች ይታያሉ አንደኛው ቀስ በቀስ እየጠፋ ያለው በሥራ፤ ዕውቀትና በልምድ የሚያምን፤ ሀቀኛና ታታሪ ንግድ ሥራን ለራሱ ለቤተሰቦቹ፤ ለአካባቢውና ለሀገር እድገት የሚያውል፤ ከምንም ተነስቶ በታታሪነት በሥራው ሀብት ያፈራ፤ ሂሳብ ደብተር መያዝ ግዴታዬ ነው ብሎ የሚነግድ ልማታዊ ነጋዴ ሲሆን፤ ሌላኛው ነጋዴ በአንድ አፍታ መክበርን እንደ ዓላማ የያዘ፤ ሁሌ በሽሽት እንዳለ ጦር ዛሬ ቡና ሲሸጥ ነገ ማስቲካ ሲያስመጣ፤ ከነገ ወዲያ ድለላ ሲሰራ ጉቦኝነትና አጭበርባሪነትን እንደባህል አቅፎ የሚነግደው ነው። ጥገኛ ነው። በሞኖፖል ድጋፍ የሚከብር ነው። ይህም ዓይነት ነጋዴ ለዘለቄታው ማሰብን ትቶ የዛሬውን ጥቅሙን ማሳደድ አማራጭ እንደሌለው አካሄድ በመቁጠር ሀገርን ከመገንባት የራስን ጥቅም ብቻ (ወገንና ሀገርን ደፍጥመም ቢሆን) በማስቀደም መሯሯጥ ገንዘቡን ማሸሸ፤ ልጆቹን ማሸሸ፤ ራሱ መሸሸን የመረጠው ነው። ታዲያ ሠርቶ ጥሮ ለራሱና ለወገን ግምባታ የሚታገለው እንደቂልና አላዋቂ ተቆጥሮ፤ አጭበርብሮ ዘርፎና በባንክ ብድር ግዙፍ መኪና ላይ የተጓጠ ለጠለው እንዳዋቂና እንደ ትልቅ

ሰው የሚቆጠርበት ወቅት ላይ እንገኛለን። ገና ምኑም ሳይያዝ ሽራተን በመዋል ብቻ እንደ ጀግና በብዙዎች ይቆጠራል። ከዚህም በላይ ይህንንም አካሄድ የሚያደንቅ ሠራ የሕብረተሰብ ክፍል መፈጠሩ በራሱ የሚያስፈራ ነገር ሆኖ አግኝቼዋለሁ።

አቅሙና ዕውቀቱ እያለው መንግሥትን አላምኖ ድጋፉን ከማግኘት ይልቅ በዚህም በዚያም አድርጎ በተናጠል ራሱን ላውጣ የሚል ነጋዴ መድረኩን በሰፊው እየተቆጣጠረው ነው። እንዲህ አይነቱ ነጋዴ አንዴ ቆም ብሎ ችግሮቹን ለይቶና አስተውሎ አጋጣሚዎችን አመዛዝኖ የሥራ አቅጣጫ አጀንዳ መተለም አይፈልግም። ይህ ነው ሊባል የሚችል ጥናት ወይ አቅጣጫ ተላሚ ሃሳብ ማቅረብ አይሞክርም። መንግሥትን ጥቅትና ማታ ሲረገምና ሲያጥላላ ይሰማል። የሱ ዝርፊያ፤ የሱ ጉምሩክን ማጭበርበር፤ የሀገር ውስጥ ገቢን ማምታታት የንግድ ሥራ ደንብ እንደሆነ አድርጎ ይቆጥራል። አርቆ አያይም በማምታታትና በዝርፊያ ከበሬታን ይሻል።

3ኛው ዓይነት ነጋዴ ለብዙዎቻችን ከዚህ ቀደም ያልታየ ነው። በፓራሹት እንደወረደ ያልተጠበቀና ያልተጋበዘ እንግዳ ነው። ሀብቱ ከየት? እንዴት? እንደመጣ ግልፅ አይደለም። ግን ከሚታሰበው በላይ ቱጃር ነው። ከዚህ በፊት ምን እንደነገደ አይታወቅም፤ ግን የግዙፍ ኢንዱስትሪ ባለቤት ነው። ከበድ ያለ የባንክ ብድርም (ከመንግሥት ባንክ) ተለግሶት ከጨዋታው የገባ ነው። ለፍቶ ሞክሮ ወድቆ ተነስቶ ያመጣው ሀብት ባለመሆኑ በአብዛኛው የንግድ ነገር አይገባውም። እንዲህ አይነቱ ነጋዴ ሳይሆን ሌላ መጠሪያ ሊሰጠው ይገባል - James Bond ልበለው?

በአጠቃላይ ንግድና ነጋዴ ባለፉት አመታት የማይናቅ ዕድገት ቢያሳዩም እንዲህ በተሳሳተ መንገድ ሂዶ ነጋዴው ተስፋ ሰጪና ሀገር ገምቢ ሳይሆን ባጭር ዕድሜ እንዳይቀጭ እሰጋለሁ። ንግድን ገና ተነስቶ ሳይቆም ሊነሳ ከማይችልበት የጥፋት አዝቅት ውስጥ የመዝፈቅ አዝማሚያ ይታያልና አንድ ልንል ልንባባልም ይገባል። እንደኔ ተቆርቋሪ ሆኖ መነሳት ሀገራዊ ግዴታችን ነው።

2.2 ነጋዴውን የሚያንቀሳቅሱ የኢኮኖሚ ዘርፎች ሲዳሰሱ

ዛሬ በኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ፣ የአገልግሎት፣ የእርሻ ዘርፎች በአጠቃላይ ምን ይመስላሉ? በአጭሩ እንዳስሳቸው።

የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ዘርፍ በጣም አነስተኛና ደካማ ነው። ዓመታዊ ምርቱ ከ\$ 600 ሚሊዮን አያልፍም። በአንፃሩ ለምሳሌ ብንወስድ፤ ሞቢል የተባለ የአሜሪካ ኩባንያ ዓመታዊ ገቢው \$ 55 ቢሊዮን ነው። ስለዚህም ነው ምርት ላይ የተሠማራው የግልም ሆነ የመንግሥት ኃይል አናሳና ደካማ ነው ለማለት የሚቻለው። ይኸው ዘርፍ በሀገሪቷ GDP ብሔራዊ ጠቅላላ ምርት የያዘው ድርሻ 11% በመቶ ሲሆን በዓለም ደረጃ አነስተኛ ድርሻ ይዘዋል ከሚባሉ ሀገሮች አንዱ ያደርገናል።

እርሻውን ለጊዜው ወደ ጎን በመተው የንግድና የኢንዱስትሪን ዘርፎች ስንመለከት አነስተኛነታቸው በሁሉ መልኩ ይገለጻል። ያቀፉት የሠራተኛ ኃይልም እንዲሁ አናሳ ነው። የኢንዱስትሪው ዘርፍ ከ100,000 በታች ሠራተኛ ሲያቅፍ፤ በማምረት አቅም ደረጃ 50% ከአቅም በታች ይንቀሳቀሳል። ሌላው አሳሳቢ ጉዳይ ባለፉት አመታት ምርታማነቱ (Productivity) መቀነሱ ነው።

የሀገሪቷን ኢንዱስትሪ ክፍፍል ጠጋ ብለን ስንመለከት 51% የሚሆነው ከምግብና መጠጥ ኢንዱስትሪ ጋር የተያያዘ ሆኖ ይታያል። እንዲያም ሆኖ 50% ግብአት ከውጭ Import ያደርጋል። በእርግጥ ይህ የImport ዋጋ በአሀዝ ሲታይ ከ200 ሚሊዮን በአመት አይበልጥም። ይህ ክፍል በ Export በኩል ያለው ሚናም እንዲሁ አናሳ ነው። በዓመት ከጠቅላላ GDP Export 10% ያህል አላለፈም።

የአገልግሎት ሰጪ ክፍሉን ብንመለከት ዕድገቱ ባለፉት ዓመታት በጣም ከፍተኛ ነበር ባለፉት ዓመታት የእርሻ ክፍል ኢኮኖሚ በመብለጥ የኢኮኖሚውን 45% ድርሻ ይዞ በአንደኛ ደረጃ ሲቀመጥ የእርሻ ክፍሉ 43% በመቶ ድርሻ ላይ ይገኛል።

ቀረብ ብሎ ለሚመለከተው ይህ የኢትዮጵያ ኢኮኖሚ ዘርፍ አከፋፈል ማለትም የእርሻውና የኢንዱስትሪው ዘርፍ መቀነስና በአንፃሩ የአገልግሎት ክፍሉ ማደግ ኢኮኖሚው በበጎ መልኩ እየተራመደ አለመሆኑን ያሳያል። በተለይ ደግሞ የእርሻው ለውጥ ኢንዱስትሪው ላይ ይህ ነው የሚባል ተፅዕኖ ባለማስመዘገቡ በዚህ ጉዳይ የኢትዮጵያ ዕድገት ደረጃ አሳሳቢ መሆኑ ግልፅ ይሆናል።

በአጠቃላይ የምርት ዘርፎችን ስንቃኝ ማለትም የኢትዮጵያን እርሻ፣ የኢትዮጵያን ኢንዱስትሪና፣ የኢትዮጵያን አገልግሎት ሰጪ ክፍሎች የእድገት እንቅስቃሴዎችን ያሳያሉ ለማለት አይቻልም። በኢትዮጵያ ድህነትን ለመቀነስ የሚያስችል አካሄድም አቅምም አልያዙም።

እንዲህም ሆኖ የኢትዮጵያ የግል አምራች (Private Sector) ሊያድግና ሊበለፀግ የሚችልበት ዕድል ከፍ ያለ ይመስለኛል። ፈረንጆች

ከብዳው በግማሽ ሞልቷል ወይ በግማሽ ጎድሏል ከሚሉት አስተሳሰብ በመነሳት፤ ገና ምኑ ተይዞ ለግል ክፍለ ኢኮኖሚው ሰፊ የልማት አማራጮች አሉ ብዬ እምናለሁ። ይህም ሆኖ ከየአቅጣጫው የሚሰጡትን “ፈጣን እድገት” እናስመዘግባለን ባይ ተስፋ ሰጪዎችን ሳላጣጥል ሊታሰብላቸው የሚገባቸውን መሰናክሎችን በቅጡ ማጤን የግድ ይመስለኛል።

በእኔ እይታ ዛሬ ያለው አጠቃላይ ችግር ነገሮችን ጠልቆ ካለማጤንና ካለመመራመር የሚመነጭ ይመስለኛል። ከዚህም ከዚያም እየተቀነጫጨቡ በዜና አውታሮች ላይ የሚቀርቡ የተሸራረፉ አመለካከቶች ለችግሮች መፍትሄ ሊሆኑ አይችሉም። ባለፉት 10 ዓመታት ከባድና የተሳሰሩ ችግሮችን በቅንጭቡ ማየት ተለምዷዊ አሰራር ሆኖዋል ። በዚህ አኳኋን ለችግሮቻችን መፍትሄ ላይ መድረስ አንችልም። ስለዚህ ሁኔታዎችን ሰፊ ባለ መልኩና ጥልቀት በተሳበሰ መልኩ መፈተሽ ይኖርብናል።

2.3 የኢትዮጵያ የግል ሴክተር ተዋናዮች

ጠጋ ብለን ስንመለከት የኢትዮጵያ የግል ክፍለ ኢኮኖሚ 3 ዋና ዋና ተዋንያን ይዞ ይንቀሳቀሳል። እነዚህም 1ኛ የጠርቲ ወይ ደግሞ ከጠርቲ ጋር ትስስር ያላቸው የንግድ ተቋማት፤ 2ኛ የአላሙዲ ድርጅቶች ወይ ከአላሙዲ ጋር የቅርብ ትስስር ያላቸው፤ 3ኛው ያልተሰባሰበው ሰፊው የግል ክፍል ተብሎ ሊጠራ የሚችለው ነው ።

እነዚህ 3ቱ ተዋንያን በእርሻ፤ በኢንዱስትሪና፤ በአገልግሎት ፋይናንስ ጭምር ይንቀሳቀሳሉ። ከእነዚህ ውስጥ የጠርቲ ድርጅቶች አላማ ብዙም ግልፅ ያልሆኑ መርሆች ይታይባቸዋል። እንደዚህም የአላሙዲ ድርጅቶች

ከሚወስዷቸው ውሳኔዎች አንፃር ጎርፍ ማስመዘገብን እንደዋና ዓላማቸው አርገው መያዛቸው ብዙ ጊዜ ያጠ ያይቃል ።

በ3ኛ ክፍል ውስጥ የሚታየው ሠፊው ወይ ደግሞ በማቆላመጥ “የመርካቶ ነጋዴ” ተብሎ በጥቅሉ ሊጠራ የሚችለው ሲሆን ዋና ዓላማው ጎርፍ ማግኘትና ሀብትን ማካበት ነው ለማለት ይቻላል። የንግድ ህብረተሰቡም ሞተር ይህ ክፍል ነው። ጠንካራ አሰባሳቢ መሪ ባይኖረውም በንግድ ምክር ቤቱና በተለያዩ ማህበራት ተወካዮች ድምፁን ለማሰማት ይጥራል። ሆኖም በመበታተኑ ምክንያት በመንግሥትም ዘንድ እምብዛም ተደማጭነት አላገኘም።

ይህ የነጋዴ ክፍል አሁን አሁን የተማሩ ወጣቶችን መሳብ፣ በሥራውም ዓለም አቀፋዊነት ይዘትም መላበስ ጀምሯል ። በመጠ ኑም ቢሆን ቢሰባሰብ አቅም ሊኖረው የሚችል ኃይል ነው።

በመንግሥት በኩል ጥቃቱም ጎልቶ የሚታየው በዚህ ክፍል ላይ ነው። ባንክ እዳ አልከፈልክም ተብሎ ንብረቱ የሚሸጠው፤ ታክስ አልከፈልክም ተብሎ የሚዋከበው፤ መሬት ለማግኘት የሚታሸው፤ ከልካይ ደምቦችና መመሪያዎችም በአብዛኛው ለዚህ ክፍል ነጋዴዎች ታስበው የሚወጡ ናቸው። በአንፃሩ እንደዚህ ህጋዊ ያልሆኑ አቋራጮችን ፈልጎ፤ ነገሮችን አምታቶና አደብዝዞ ለመነገድ የሚሞክረውም ነጋዴ ከዚህ ክፍል ነው የሚገኘው። በአጭሩ ተገድዶም ይሁን ወደ የሁለት ዓለም ሰው ሆኖአል።

ቀደም ብዬ የጠቀስኳቸው ሁለቱ ድርጅቶች (የጠርቲውና የአላሙዲ) በንግድ አለም ያላቸው ዘላቂነት ያልተረጋገጠ ነው። የጠርቲ

ድርጅቶች አሁን ያሉበት ሁኔታ ብዙም የሚያወላዳ አይደለም። በከፍተኛ ብድር ተዘፍቀዋል የወደፊት እድገታቸውም እንደቀደሞ የሚቀጥል አይመስልም። በሌላ መልኩ ተመልሰው ሊቋቋሙ ወይ ሊቀጥሉ የሚችሉበት ሁኔታ አሁንም የመንግሥትን ድጋፍ እስካገኙ ይኖራሉ ድሮም መንግሥት ጉልበትና ኃይል ነበር የሚንቀሳቀሱት። እነዚህ ድርጅቶች ወስደው ያልመለሱት ብድር የሀገራችን ብቸኛ የመንግሥት ባንክን ችግር ውስጥ እንደከተቱት ይታወቃል።

የአላሙዲ ድርጅቶችን በሚመለከት የባለቤቱ ፍላጎትና ጥቅም ብቻ የተቋቋሙት ህልውና ይወስናል። እግዚአብሔር አደርገውና ሰውየው በሞት ቢለዩን ድርጅቶቹ ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ እንደሚኖር አያጠራጥርም። የአላሙዲ ድርጅቶች የኢትዮጵያን ልማትና ዕድገት ዋስትናና ዘላቂነት ባለው መልኩ ሊያንቀሳቅሱ መቻላቸውን እጠራጠራለሁ።

ሌላው ሊታይ የሚገባው ጉዳይ የግል ክፍለ ኢኮኖሚው የሥራ ባህሉ ነው። የንግድ ዋናኛ ዓላማ ጎርፍ ማግኘት ሲሆን አሁን እንደምናየው በግዙፍነታቸው የማይናቁ የኢትዮጵያ የግል ክፍሎች በዚህ አይንቀሳቀሱም። በሌላ በኩል እንደማስተውለው በአብዛኛው የኢትዮጵያ ነጋዴ ነግዶ ሀብት ለማፍራትና ለማካበት የሚሯሯጥ ሆኖ አላይም። አሁን ያለው ገና ትንሽ ገንዘብ ሲያገኝ የቅንጦት ኑሮ ለመኖር መኪና ሊዝ ወይ ሊለውጥ ይሯሯጣል። የመጀመሪያውን Business ከሰራ ሺላውን ለመገንባት ይሸቀዳደማል። ገንዘቡ ወደ ጎርፍ አስገኝ ሥራ ሲመራው ገንዘብ ገንዘብን እንዲወልድ ሲያደርገው አይታይም።

ለነገሩ በውጭ የታወቁ የአሜሪካ ባለሀብቶች እንደነ Henry Ford, David Rockefeller, Andrew Carnegie, James Melon የመሳሰሉት በግል ጥረት ከምንም ተነስተው የላቀ ሀብት ማፍራት የቻሉበት ዘመንም ያበቃ ይመስለኛል። በሀገራችን እነ ማሞ ካቻ፤ በቀለ ሞላ፤ መኮንን ነጋሽ የአንድ ትውልድ ከበርቴዎች ነበሩ።

በአብዛኛው የንግድ ድርጅቶች በግለሰብና በቤተሰብ (Sole ownership) የተዋቀሩ ሲሆኑ አሁን አሁን ወደ Private limited እየተለወጡ ይገኛሉ። በአንፃሩ የጠርቲውና የአላሙዲ ድርጅቶች በ Share ወይ በ limited partnership የተቋቋሙ ሲሆን፤ Share ግዥው ወይ ሽያጭ ለህዝብ ክፍት አይደለም። ቴክኖሎጂን በመጠቀም ምርትን ለማሳደግ እንደሚቻል ግልፅ ቢሆንም አቅሙ ኖሮአቸው በሰፊው የቴክኖሎጂ ግብዓት የሚጠቀሙም የተወሰኑ ድርጅቶች ብቻ ናቸው። ባንኮች በዚህ ቀዳሚ ስፍራ ይይዛሉ።

በአጠቃላይ የኢትዮጵያ የግል ክፍለ ኢኮኖሚው በትናንሽና መለስተኛ ተቋማት የተገነባ ሆኖ ገና ያልጠ ነከረ ክፍል ነው። ቀደም ብዬ ልገልፀው እንደሞከርኩት አለም አቀፋዊ የንግድ ልምዱም ገና አልጎለበተም። መንግሥትም የግል ዘርፉን መንከባከብ እንደሚገባው ቢያምንም አካሄዱን በለማወቅ በጡንቻው የበላይነት፤ ነገርን ሥርዓት ለማስያዝ ይጥራል። ይህ ደግሞ ጥፋቱን ያጎላዋል። ለዚህም ይሆናል የራሱ የሆነ ፈረንጆች እንደሚሉት Killing instinct (የገዳይ ባህሪ) ያላዳበረው፤ ወይ ደግሞ ኢትዮጵያዊ ሊያሰጠው የሚችል ባህርይ የማያሰማው።

ባጭሩም ቢሆን የኢትዮጵያ የንግድ ዘርፍና ተዋናዮቹን ዳሰናል፤ አሁን ደግሞ ለዚህ ዘርፍ ዕድገት ወይም

ለኢትዮጵያ ብልፅግና መሰናክል ናቸው የምላቸውን እንመለከታለን በመጀመሪያ ከሀገር ውስጥ ችግር ልነሳ።

2.4 ለግል ክፍለ ኢኮኖሚው ዕድገት መሰናክል ሆነው የሚታዩ

2.4.1 አስከሬ ድህነታችንና አለም አቀፍ የብድር ጫና

በመጀመሪያ፣ ድህነታችን የግል ዘርፉንም በጥልቀት ያውከዋል። እንደሚታወቀው የግል ዘርፉ የደም ቧምቧ (Life Blood) ካፒታል ነው ምርታማነትን የሚያሳድግና ሀብት ፈጣሪ ግብዓት ነው።

በቂ ካፒታል ከሌለ እድገት አይኖርም። ካፒታል ደግሞ ከመሬት የሚታፈስ አሸዋ አይደለም። የኢትዮጵያ አምራች ኃይል ከዓለም አነስተኛ መደቦች የሚፈረጀው ለዚህም ነው። ከዚህም በላይ ዛሬ ዛሬ የዕድገታችን አሳሳቢነቱ አሁን ከሚገኝበት ደረጃ ስለ ማፈገፈጉ የተለያዩ ምክንያቶች ሊቀርቡ ቢችሉም፣ አንደኛው ምክንያት የድህነት መጠን መጨመር እንደሆነ ይታመናል።

ሥዕላዊ መግለጫ ለማቅረብ ያህል፣ ስለሀገሪቱ (የፋይናንስ) የገንዘብ ሁኔታ ትንሽ ልጥቀስ፤

ከሀገሪቱ አጠቃላይ ገቢ ውስጥ 70 ከመቶ የሚሆነው የሚገኘው ታክስ ነክ ከሆኑ ገቢዎች ነው ከዚሁ ውስጥ 40 በመቶ የሚሆነው የሚሰበሰበው ወደ ሀገር ውስጥ ከሚገቡና ወደ ውጭ ሀገር ከሚላኩ (Import Export) ዕቃዎችና ምርቶች ነው። ከሀገራችን ወደ ውጭ የሚላኩት ምርቶች የሚያስገኙት ገቢ በማሸቆልቆል ላይ ይገኛል። ከሌሎችም ምርቶች የሚገኘው ገቢ ልማትን በማስፋፋት አኳያ ያለው ድርሻ አናሳ ነው ። ወደ ሀገር ውስጥ የሚገቡት እቃዎች በተለያዩ

ምክንያቶች ሀገሪቱ ባላት የውጭ ምንዛሬ አቅም ላይ የተወሰኑ በመሆናቸው በአጠቃላይ ከእነሱ የሚያወላዳ ገቢ ማግኘት አልተቻለም።

30 በመቶ የታክስ ገቢ ብቻ ነው ከመንግሥትና ከግሉ ክፍል ካሉ ቋሚ የግብር ከፋዮች የሚገኘው ይህ በራሱ ትንሽ ነው። አስተማማኝ ገቢ ሊገኝበት የሚችለው ክፍል ድርሻ አነስተኛ በመሆኑ የታክሱን ገቢ አስተማማኝ አያደርገውም። ለዚህም ደግሞ ከሚገባው 30 ከመቶ ከሆነው ቋሚ የታክስ ገቢ 80 በመቶ ያህሉ የሚሆነው ከመንግሥት የልማት ድርጅቶች ነው።

ከላይ በግርድፉ ያቀረብኩት መረጃ ወደሚከተለው ድምዳሜ ለመድረስ በቂ ነው። አሁን ባለን የታክስ መሰብሰብ አቅም እንኳንስ ኢኮኖሚያዊ እድገት ልናስመዘግብ ቀርቶ መሠረታዊ ፍላጎታችንን ለማሟላት አንችልም።

ሌላው ሀገሪቷ ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ ያለው የዓለም አቀፍ የብድር ሽክማችን ነው። ይኸም ጉዳይ ካልተስተካከለ የሀገራችንን የወደፊት ብሩህ ርዕይና ዕድል መጨለሙ አይቀርም። በተለያዩ ዘመናት በተገኙ ብድሮች ሀገሪቷን ከድህነት ለማውጣት አልተቻለም። ዛሬ ኢትዮጵያ ከውጭ ድጎማ ካልተሰጣት ብድሯን ቀርቶ እንደ መንግሥት ምናልባትም እንደሀገር ለመኖር እንደማያስችላት ግልፅ ሆኖአል። 1/4 ኛ የመንግሥት ዋና ዋና ፕሮግራሞች በብድር ወይም በልግስና በሚገኙ ገንዘቦች የሚደጎሙ ከሆኑ ችግርም የለም፤ ወይም አይመጣም ብለን መቀመጥ አንችልም። የኢኮኖሚክስ ማህበር ዓመታዊ ሪፖርት (2001-2002) የብድር ጫናው ከሀገሪቷ የመክፈል አቅም በላይ መሆኑን፣ በየጊዜው በአቅም ማነስ የማይከፈሉ ብድሮች በመጠራቀም ላይ እንዳሉ

አመልክቷል። ለዚህም ነው ሀገሪቷ በኩባንያ መልክ ብትመዘን በኪሳራ ምክንያት ትዘጋ እንደነበር የተቸው። ይህ ደግሞ ኢትዮጵያ የዓለም ባንኮችን ብድር እንድትከፍል ማስገደድ ከኢፍትሃዊነቱ ባሻገር በዘላቂነቱም ሊቀጥል አለመቻሉን የሚታይ ይመስለኛል።

በተለይ ባለፉት አመታት ከአለም የገንዘብ ድርጅቶች በተገኘው ዕርዳታ በኢትዮጵያ የታክስ ገቢን ለማሳደግ የሚደረገው ርብርብ - ዕዳው ጭራሽ ካለተሰረዘ ወይ አብዛኛው ክፍል ካልተቀነሰ - ጥቅሙ ለሀገር ሳይሆን ለነዚሁ ድርጅቶች ዕዳ መክፈያ መሆኑ ታውቆ ቆራጥ እርምጃ ካልተወሰደ እንኳን ኢንዱስትሪን ለመገንባት፣ አሁን የሚታየውን ደካማ አካሄድ ለመቀጠል እንኳ አንችልም።

በዕዳ ውስጥ ተዘፍቆ ሀብት መፍጠር እንዴት ይችላል? የኢትዮጵያና የሌሎችም ተመሳሳይ ሀገሮች አንደኛና ዋነኛ ችግር ይህ ነው። የሚገርመው ጉዳይ ያለብን የብድር ብዛት በየጊዜው መጨመሩ ብቻ ሳይሆን ክፍያው የሚካሄደው ከኛ ውጭ ተተምኖ ባሳታሚው ፍላጎት በሚሰራጭ የወረቀት ገንዘብ መሆኑ ነው። ከፈለገ ነገ የገንዘቡን ዋጋ ከፍ ወይ ዝቅ አድርጎ ይተምነዋል። የኛም የብድር ጫና እንደዚያው እንዲለዋወጥ የግድ ይላል። በዚህ ሁሉ ጋጋታ ልማትና ዕድገት ዘለቄታ ባለው መልኩ ማስመዘገብ እንዴት ይቻላል? ታዲያ ምንድነው መፍትሔው? ይህ የዘመኑ ጥያቄ ነው። ዛሬ ማታ ልመልሰው ያልደፈርኩትም ጥያቄ ነው።

2.4.2 የሀገራችን የተፈጥሮ ሀብት መራቆትና የመልክዕ ምድር አስቸጋሪነት

በበርካታ የታሪክ ዕሁፎችና መፃሕፍት ውስጥ የኢትዮጵያ

የተፈጥሮ ሀብት በከፍተኛ ደረጃ ተጋኖ ተገልጿል፤ ዛሬም ድረስ ይገለጻል። ብዙዎቻችን ስለሀገራችን የተፈጥሮ ሀብትና የአየር ንብረት ያለን አመለካከት ሀገራችን ለምናት፤ ታላላቅ ወንዞችና ጅረቶች፤ ሐይቆች ጫካዎችና ደኖች፤ የእርሻ ማሳዎች፤ መስኮች እንዳሏት እንናገራለን። የአየር ንብረቷም በቆላ፤ በደጋ፤ በወይና ደጋም መታደሉን እናወሳለን። በማዕድናት በዕዕዎችና በአዝዕርት፤ በእንሰሳትና በአራዊት፤ በወፎችም እንደምትደነቅ አድርገን እናያለን በጠቅላላው በአብዛኛው እስከዛሬ የተፃፉት ዕሁፎች ሀገራችን ኢትዮጵያ በተፈጥሮ ሀብቷ የታደለች ምቹና ለም ሀገር እንደሆነች ይገልጻል። ይህ አስተሳሰብ ምን ያህል የተሳሳተ እንደሆነ ዛሬ ዛሬ ሲነገርና ሲፃፍ እናስተውላለን። በቅርቡም በዚህ መድረክ ፕሮፌሰር ሸብሩ ግልፅ በሆነ መልኩ እንዳስቀመጡት አስታውሳለሁ።

ወንዞች ሁሉ ወደ ኃይል ሊመነዘሩ እንደማይችሉ፤ ገደብ ለመጠቀም በተለይ ወደ ቆላው አካባቢ ወባና ሌሎች ተባዮች እንደሚያስቸግሩ፤ ወደ ደጋው ደግሞ የመልከዐ ምድሩ አቀማመጥ ለልማት ከፍተኛ ኢንቨስትመንትን መጠየቁ፤ ደኖቻችንን ከመጨፍጨፍና ከአሳት ቃጠሎ የተነሳ ዕዕዎቻችንን ከውድመት፤ መሪታችንን ከመሸርሸር የዱር አራዊቶቻችንም በተራቆተ ምድረ በዳ ከመኖር ሸሽተው ከመሰደድና ዝርያቸውም ከመጥፋት አፋፍ መድረሳቸው ሲታይ በዚህ በኩል ችግሩን ለማስተካከል ያለው ጥረት ከቁጥጥራችን ውጭ እየሄደ ነው ለማለት ይቻላል።

ምርትን በሚመለከት ዘመናዊ የቴክኖሎጂ ውጤት የመጠቀም አቅም አልገነባንም። የመስኖ እርሻም አልተስፋፋም። በተለይም ደግሞ የሰብል ምርትን በሚመለከት

በሀገሪቷ የሚከሰተው የአፈር መሸርሸር፤ የዝናብ እጥረት፤ የሕዝብ ብዛት መጨመር ይህም የሚያስከትለው የግብርና መሬት እጥረትና መራቆት ገበሬውን አንዴ ከእጅ ወደ አፍ ሌላ ጊዜ ደግሞ ወደ ድርቅና ረሀብ ስደት መፈናቀል ሲወስደውና ሲመልሰው እናያለን።

(ከዚህም ጋር ተያይዞ ሊታይ የሚገባው) የባሕር በር አልባነት በኢኮኖሚያችን ላይ የሚያሳድረው ጫና ነው። ስለዚህ ጉዳይ ደራሲ ከበደ ሚካኤል “ኢትዮጵያና የምዕራባዊ ሥልጣኔ” በሚለው በ 1949 ዓ.ም ታትሞ በወጣው መፅሐፋቸው ላይ ከፃፉት ለመጥቀስ እወዳለሁ።

“ኢትዮጵያ ወደ ሥልጣኔ እንዳትራመድ እንቅፋት የሆኗት ዋናዎቹ ነገሮች ሁለት ናቸው። እነዚህም ባለፉት ዘመናት ሥልጣኔ የሚያካፍሏት ጎረቤቶች አለመኖራቸውና በአሁኑ ጊዜ ደግሞ ከዓለም ጋር እንደልብ ለመገናኘት የምትችልበት የባህር በር መከልከሏ ነው። ማንኛውም ሕዝብ ሥልጣኔን ከውጭ ካልተቀበለ በቀር በራሱ ብቻ ሊሰለጥን እንደማይችል የታወቀ ነው። ደራሲ ከበደ ሚካኤል ስለዚህ ጉዳይ ያመለከቱት ዛሬ ካሉት ባለሥልጣናት ይለያል ለምሳሌ አቶ ሥዩም መስፍን ከሚናገሩት ይለያል። ለአቶ ሥዩም መስፍን ወደብ እንደ ሸቀጥ ይገዛል ወይ ይሸጣል በሳቸው አስተሳሰብ ይህ መሆኑ ተፅዕኖ አያመጣም።

የደራሲ ከበደ ሚካኤል የዚያን ዘመን እይታና ግንዛቤ በአሁኑ ጊዜ በአፍሪካ ላይ ጥናት ከሚያደርጉት ከታወቁት የኢኮኖሚ ምሁር Jeffrey Sachs ሀሳብና ጥናት ጋር እንደሚመስል መግለፅ እወዳለሁ የባህር በር የሌላቸው ሀገራት በድህነት መታወካቸውን Jeffrey Sachs ያስቀምጣሉ።

ኢትዮጵያ ወደብ አልባ በመሆኗ በአመት በቢሊዮን የሚቆጠር ብር በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ መልኩ ሳታወጣ እንደማትቀር ይጠቀሳል። በቅርቡ የወጣውም የተመድ ጥናት ወደብ አልባ አገሮች በኤክስፖርት ከሚያገኙት ገንዘብ ግማሹ ለወደብ አገልግሎት ክፍያ እንደሚውል ይገለጻል። ይህ ሁኔታ ወደፊት እየጨመረ እንጂ እየተሻሻለ የሚሄድ አይመስለኝም። በኢትዮጵያ ኤክስፖርት ኢንዱስትሪ በዚህ ሁኔታ ሊያመጣ የሚችለው እድገት ውሱን እንደሚሆን በግልፅ ይታያል።

ከጥናቶች እንደምንረዳው ወደብ አልባ መሆን የሚያመጣው ችግር ከትራንስፖርት የዋጋ ንረት ጀምሮ በንግድ እንቅስቃሴ በተለይም Investment በመሳብ የሚኖረው ከፍተኛ ተፅዕኖ ኢትዮጵያን በከፍተኛ ደረጃ እንደሚጎዳት መተንበይ ለማንም አይሳነውም።

2.4.3 Globalization ሥርዓት ያለው እንድምታ

ግሎባላይዜሽን (Globalization) አዲስ ሂደት አይደለም። ቢያንስ ባለፉት አምስት ክፍለ ዘመናት ሲካሄድ የቆየ ነው። ዓለም አቀፍ ንግድ በተለይ ከ 18ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ በዓለም ሁሉ እየተስፋፋ መጥቷል። በተለይም ባለፉት 40 ዓመታት ይህ የኢኮኖሚክስ ግሎባላይዜሽን አድማሱን በማስፋፋት ላይ ይገኛል። በተለይም የዘመኑ ቴክኖሎጂ ምጥቀትና የመንግሥታትም የነፃ ገበያ ፖሊሲዎችን መደገፍ ለእድገቱ መደላደል መሠረታዊ ምክንያቶች ሆነዋል።

Globalization በንግድ ተቋማት መካከል ውድድር እንዲኖር ብሎም የንግድ ልውውጥ እንዲስፋፋ የሚደነገግ ስርዓት ነው። የንግድ ውድድር ደግሞ አንዱ ከሌላው

በዋጋ ተሽሎ በጥራት ልቆ መገኘትን ይጠይቃል። በየቀኑ በዓለም ደረጃ የሚታየው የዋጋ መሻሻል ወይም መውረድ የራሱ ችግር እየፈጠረ ይገኛል። ምክንያቱም የግሉ አምራች ወይም አገልግሎት ሰጪ ዋጋ ሲወርድበት የደምብ ቅነሳ የመሳሰሉትን እርምጃ ይወስዳል። ከዚያም አልፎ ጎጂ የሆኑ ግዴታዎችን እስከመቀበል ይጠይቃል። በሌላ አነጋገር ዘመናዊ ባርነትን ያስከትላል። የዚህ አይነት ፉክክር በእንግሊዘኛው “Race to the bottom” የሚባለው ነው።

ሀገሮች በዚህ ሂደት በ Globalization ሕግጋት መመራታቸው የግድ እየሆነ መጥቷል። ኢትዮጵያን እንደሰደ፣ በዓለም የንግድ እንቅስቃሴ ውስጥ ያላት ሚና ኢምፖት ነው። ይህም እንግዲህ እንደሚታወቀው በአብዛኛው የቡና ንግድ ላይ የተመረከዘ ነው። ነገር ግን የዓለም የቡና ገበያ በዋጋውም ሆነ በግዥው መጠን ሲናጋ፤ የሚያስከትለው ጠንቅ ለሀገራችን እጅግን ከፍተኛ ነው። ልብ በሌላ ባለፉት ዓመታት የቡና ገበያችን ከ 257 ሚሊዮን USD ወደ 179 ሚሊዮን USD ወርዷል አሁንም ከዚህ በታች እንደሚወርድ ይጠበቃል። ዛሬ በውጭ ገበያ ላይ ያተኮረው ይህ ገበሬ በቡና ዋጋ ማሽቆልቆል የሚቀምሰው አጥቶ ከዚህ ቀደም ባልታየ ድህነት ውስጥ ወድቋል። ይህ ለረጅም ጊዜ የኢትዮጵያ ኢኮኖሚ ሞተር ሆኖ የቆየው እንዳይጠገን ሆኖ ሲፈረካከስ ሌሎችንም የንግድ ዘርፎችና ኢንዱስትሪውን አብሮ ገድቶባቸዋል።

ከኢትዮጵያ ወጣ ብለን Globalization ባህሪ ስንመለከት አስፈሪነቱ ለትልቁም ሆነ ለትንሹ አንድ መሆኑን እንገነዘባለን። ለምሳሌ በቅርቡ ከአንድ ዕሁፍ ያገኘሁትን ላካፍላችሁ።

ስሟ Dorka Diaz ትባላለች። Honduras ውስጥ ለ Leslie Fay አሜሪካ የልብስ ኩባንያ ትሰራለች። ይህች ሴት ለ US Congress ቃላት እንድትሰጥ በተጋባዦች ወቅት ከ 12-13 ዓመታት ልጆች ጋር እንደምትሰራ ገልጻለች። የሥራ ቦታ ወበቁም ከ 100 Degrees ፋራናይት በላይ እንደሚደርስና ንፁህ የመጠጥ ውህ እንኳ እንደሌለ ገልጻለች በሳምንት ለ 54 የሥራ ሰዓቶችም የሚከፈላት ከ \$20 ትንሽ ከፍ የሚል መሆኑን ተናግራለች። Dorka ከ3 አመት ልጇ ጋር በድህነትና በረሃብ ተጠቅታ እንደምትኖርም አውስታለች። ይብስ ዓመት ባልሞላ ወቅትም የሠራተኛ ማህበር ለማቋቋም ሞክራለች ተብላ ከሥራዋ ተባራለች። ይህን የመሳሰሉ ምሳሌዎች በብዛት መጥቀስ ይቻላል። ቁም ነገሩ የወገንና የሀገር ፍቅር የሌለው ኩባንያ ትርፍን ማሳደድ የሚያደርገው ዘመቻ ሰብዓዊነት ይበልጥ ለአደጋ መጋለጡ ነው።

እንዲዚሁ በሀገራችን የጫማ (Import) ታሪፍ ከለላ መነሳት በጠቅላላ የሀገሪቱ ጫማ ፋብሪካዎች ሊጠፉ እንደሚችሉ እያየን ነው። ኢትዮጵያ በዓለም ገበያ ያላት ቦታ ኢምፖት ቢሆንም በዓለም ንግድና የገበያ ውጣ ውረድ በሚከሰተው ትንሽ ለውጥ ልትጎዳ ብሎም ሕልውናዋ ራሱ ጥያቄ ውስጥ ሊገባ እንደሚችል መገመት አያዳግትም። ይህ ችግር በበለፀጉ አገራት ላይም አይከሰትም አልልም፤ ሆኖም ለውጡ እንደ አገራችን የህልውና ጥያቄ ሊያስነሳ አይችልም ብዬ አምናለሁ። ለዚህ የሚችልበት ጊዜ ምን አልባት ቢመጣ የ Globalization ሕግጋትን ይቀይሩባቸዋል። ለዚህ የአሜሪካ መንግሥት ለብረት አምራቾች የሚሠጠው ድጎማ እንደምሳሌነት መጠቆም ይችላል።

የዛሬው ግሎባላይዜሽን (Globalization) ከዕለት ወደ ዕለት

የመንግሥትን ደንብና ሕግጋት በዓለም አቀፍ ሕግጋትና ደንቦች እየተካ ይገኛል። ከዚህም ባሻገር ቀድሞ በሀገር ደረጃ ተቀርፀው ሥራ ላይ ይውሉ የነበሩ ፖሊሲዎች ዛሬ በዓለም ባንክ (World Bank) በአለም አቀፍ የገንዘብ ድርጅት (IMF) በዓለም የንግድ ድርጅት (WTO) በሚወጡ ፖሊሲዎች በመተካት ላይ ይገኛሉ። እነዚህ ፖሊሲዎች ደግሞ በግዙፍ ዓለም አቀፍ የንግድ ተቋማት (Multi Nationals) ኩባንያዎች ዓላማ ላይ የተመሰረቱም መሆናቸውን መዘንጋት የለብንም።

ከላይ በአጭሩ የዘረዘርኩት የግሎባላይዜሽን ባሕርይ በአንድ ሀገር በተለይም በትናንሾች ሀገሮች ህልውና የሚኖረውን ሚና ከመግለፅ ባሻገር ግሎባላይዜሽን በነፃ ሀገር ኢኮኖሚ፣ ፖለቲካና ሶሻያል ህይወት ውስጥ ምን ያህል ጣልቃ እንደሚገባ ለማስገንዘብና ለማስረዳት ነው። የእርሻ መር ኢንዱስትሪ ግንባታ መረጥን አልመረጥን globalization በተለያዩ መልኩ በቀጥታ ሆነ በተዘዋዋሪ መንገድ ተፅዕኖ ማድረጉ እንደማይቀር ልናውቅ ይገባል።

2.4.4 መንግሥትና የግል ክፍለ ኢኮኖሚው አለመተማመን

በመሠረቱ መንግሥትና የግል ክፍሉ የራሳቸው የሆነ ሚና እንዳላቸው ይታወቃል። እንዲያውም 2 ክፍሎች ባላንጣዎች ሳይሆኑ ተደጋጋሪዎች ናቸው። መንግሥት ባጠቃላይ (ሀ) የህዝብና የሀገርን ደህንነት ያረጋግጣል፤ (ለ) ሕግ ያስከብራል፤ (ሐ) ፍትህ ያረጋግጣል የውል ስምምነቶችን ያስከብራል፤ (መ) መሠረታዊ ልማት ግንባታዎችን ያከናውናል፤ (ሠ) መሠረታዊ የሆኑ የsocial ልማቶችን ይዘረጋል ማለትም ትምህርት፤ ጤና፤ ውሃ አቅርቦት ወዘተ፤ (ረ) መልካም አስተዳደርን

ይመሠርታል፤ (ሰ) macro economy ውን ያረጋጋል፤ (ሸ) የደከሙና አቅም ያነሳችውን ወገኖች ይንከባከባል (ይሞክራል)፤ (ቀ) የገበያን ሥርዐት ይቆጣጠራል።

የገበያን ሥርዐት በሚመለከት መንግሥትም ሆነ የግል ክፍሉ ግልፅነትንና ፍትሃዊነትን የተላበሰ ገበያ እንዲኖር ይሻሉ።

የግል ክፍሉ በበኩሉ የማምረት፤ የማከፋፈል ንግድና አገልግሎት በቅልጥፍና የማገበያየት ችሎታ ወይ አቅም አለው። በዚህ ዘርፍ ከመንግሥት በተሻለ መልኩ ውጤት እንዳስመዘገበ ታሪክ ይመስክራል። የኢትዮጵያ መንግሥት ልነግድ ብሎ በተነሳ ወቅት በኢኮኖሚው ላይ ያስመዘገባቸውን ጥፋቶችና ያባከናቸውን ንብረቶች ብዛት ሁላችንም የምናውቀው ነው።

ገንዘብ ማትረፍ የሚያከራፍ የሚያስከብር ቢሆንም ገና ብዙ በሀገራችን አልተለመደም። በርግጥ ትርፉ በሥራና በውድድር፤ በፈጠራና በታታሪነት፤ ለሁሉም ተወዳዳሪዎች ተመሳሳይ በሆነ ሜዳና፤ አድልዎ በሌለበት መድረክ ሊገኝ ይገባል።

የግል ክፍል ኢኮኖሚው መልካም ውጤት እንዲያስመዘግብ መልካም የኢኮኖሚ አስተዳደርን ይጠይቃል፤ ግልፅነት፤ ወዲህ ወዲያ የማይወዳቸው ጠሊሲ፤ የሕግ የበላይነት ከሚፈልጋቸው ዋና ዋና መርሆዎች ይጠቀሳሉ። የቢሮክራሲ ጫና፤ ሙስናና ቅሚያ ኢንቨስተሮችን ከሚያሸቡ ዋናዎች ምክንያቶች ናቸው። ያለፉት የኢህዴግ ጠሊሲዎች በዚህ ጉዳዮች ብዙም አልተዋጣላቸውም። ለምሳሌ ኢሕዴግ ሥልጣን ሲይዝ ያስመዘገበው እድገት (ከ10% በላይ) እንደ መብረቅ አንዴ ብልጭ ብሎ ጠፍቷል።

የወቅቱ የኢትዮጵያ የግል ክፍል ኢኮኖሚው እንደ መጀመሪያዎቹ የኢሕዴግ አመታት ያሳየው ከፍተኛ እንቅስቃሴ (Dynamism) በትውስታ መልክ ካልሆነ በሌላ መልኩ ዛሬ ሊታሰብ አይችልም።

ምክንያቶች ሊዘረዘሩ ይችላሉ። በእኔ አስተያየት እንደዋና አድርጎ የምቆጥራቸው፤

- 1ኛ. የንግድ ክፍሉን እንዲመሩ የተመደቡት ባለስልጣኖች ደካማ መሆን፤
- 2ኛ. ለጠርቲ ንግድ ድርጅቶች የተለየ አመኔታ መስጠቱና ከሌሎች ድርጅቶች በተለየ መልኩ እንዲንቀሳቀሱ መደረጉ፤
- 3ኛ. ሀቀኛ ንግድ ህብረተሰቡን ከማቅረብና ከማበረታታት ይልቅ ማራቅና ማጠልጠን መምረጡ።

እነዚህ እውነታዎች ለግል ክፍል ኢኮኖሚው መድከም አስተዋጽኦ አድርገዋል። ዛሬ ከ10 ዓመት በኋላ ልንመካበት የምንችል ወይም የተስፋ ጭላንጭል ሊያሳየን የሚበቃ አንድም የኢንዱስትሪ ዘርፍ አልተገነባም። ይቅር በዘርፍ በፋብሪካ ደረጃ እንኳ ቀልብ የሚሰብ ድርጅት ተቋቁሞ አልታየም።

ይኸ እንግዲህ አጠቃላይ የአመራር ገፅታውን ሲያመለክት ወደ ታች ወረድ ስንል የሚታዩ ውስብስብ ችግሮች የንግዱን የተበላሸ ገፅታ ያመለክታሉ። ለምሳሌ- ነጋዴው ብድር ከባንክ ለማግኘት መዋሸትን፤ ባቋራጭ አምታቶ መክበር መፈለግን፤ ታክስ ለመክፈል አለመዘጋጀትን ባህል አድርጎ እንዲይዝ ይጋብዛሉ። መንግሥትም በጉልበቱ ያንዱን ንብረት ሲይዝ፤ የሌላውን ሲተው፤ በሙስና ሰበብ አንዱን ለእስር ሲዳርግ ሌላውን እንዳላየ ሲያልፍ፤ ላንዱ መሬት ሲሰጥ ሌላውን ሲያመላልስ ለንግድ እድገት መጥፎ ሥም አስተዋዕዎ አድርጓል።

ባጠቃላይ ያለፉት 10 ዓመታት የውገንብር ወቅቶች ሆነው አልፈዋል። ሁለቱ ክፍሎች ዛሬ ዛሬ ቅርብታቸውን አንዴ ሞቅ አንዴ በረድ እያደረጉ መንዝን የመረጡ ይመስላሉ። ይህ አካሄድ ዕድገትን የማያመጣ፤ አለመተማመንና ብሎም ተስፋ መቁረጥን የሚያራምድ ነው።

በርግጥ በደፈናው የግል ክፍሉ የሀገሪቷ የልማት ሞተር ነው ቢባልም፤ በትክክል ይህ ምን ማለት እንደሆነ፤ እንዴትስ ሞተሩ ልማትን ሊያንቀሳቅስ እንደሚችል ለማስተማር ለማሳወቅ የተነሳ ክፍል የለም። የኢትዮጵያን Private Sector አሁን ካለበት ደካማ ደረጃ ወደ ላቅ ካለው ደረጃ ለማድረስ ከፍተኛ የአመራር ድጋፍ ያስፈልገዋል። ተቀዳሚ ዓላማዎች ላይ መግባባት የግድ ይላል - የኢትዮጵያ የንግድ ድርጅት ዋና ዓላማዎች ምን ሊሆኑ ይገባል? ለባለንብረቶች ሀብትን ማካበት? ወይስ ሥራ ዕድልን በሰፊው መክፈት? ህብረተሰቡን መንከባከብ ወይስ ጥራት ያለው ምርትና አገልግሎት ማቅረብ? እነዚህና እነዚህ የመሳሰሉ ጥያቄዎች ሊመለሱ ይገባል።

3. ሊከሰቱ የሚችሉ ሁለቱ የኢትዮጵያ ገፅታዎች (Scenarios)

የ Capital ውሱንነትን፤ የ Globalization ተፅዕኖን፤ የኢትዮጵያ መልክዐ ምድር አቀማመጥ ለልማት አስቸጋሪነትን፤ የወደብ አልባነትን፤ የመሪዎች ድክመትን፤ የጠቀስኩት በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ መልኩ በግል ንግድና ኢንዱስትሪ ዘርፍ ላይ ተፅዕኖ ያደርጋሉ ለማለት ነው። ከዚህ በመነሳት በሚቀጥለው ክፍል በመንደርደሪያ መልክ ያስቀመጥኳቸውን ቅድመ ሃሳቦችን ከግንዛቤ በማስገባት የራሴን ርዕይ 2020 እቀርባለሁ። ይህን ርዕይ በ 2

ከፍተኛው። የመጀመሪያው አሁን ያለው ሁኔታ እንዳለ ቢቀጥል የኢትዮጵያ ገፅ ምን እንደሚመስል ለማሳየት እሞክራለሁ። ሁለተኛው ከርዕዩ ጋር በተያያዘ መልኩ ቀደም ብዬ የገለፅኳቸውን ዕይታዎችን ከግንዛቤ በማካተት ሌላው ሊሆን የሚችል ነው ብዬ የማስበውን የኢትዮጵያን ገጽ አመለካከታለሁ።

ከተለያዩ ጥናቶች የተገኙትን አሀዞች በማስባስብ፤ በማጋጠም (Extrapolate) ወይም ደግሞ በግርድፍ የራሴን Projections በማካተት የተገኙ እንጂ ሁለቱን ገፅታዎች ለመሳል የተጠቀምኩበት ይህ ነው የሚባል ሞዴል የለኝም ባጭሩ በእንግሊዘኛ ሴናሪዮ (Scenario) በሚለው አስተሳሰብ ሊገለጡ መቻላቸውን፤ ሳይንሳዊ ፈር ባለመያዛቸው በጥንቃቄ ሊወሰዱ የሚገባ መሆኑን ማሳሰብ እፈልጋለሁ።

ይህ የመጀመሪያ ገፅ ወይ (Scenario) ለማንፃፀር ያስቀመጥኩት ሲሆን በአብዛኛው መጥፎው ጎን እንዲያሳይ ተደርጎ የተቀመጠ ነው።

3.1 የመጀመሪያው ገፅ (Business as usual assumption) ባለው ሁኔታ ከቀጠልን

በ2020 የዓለም አጠቃላይ ገፅ ይለወጣል። Green House effect (ወይም የወበቅ መንስኤ-ፋት ልበለው) የዓለማችንን የሙቀት ስሌት በጣሙን ከፍ ያደርገዋል። በኢትዮጵያ በረገማው ስፍራ አሁን ካለው መጠን በጣሙን ጨምሮ የሀገሪቷን 70% ይሸፈናል። የሀገሪቷ ጫካዎች በሙሉ ወድመዋል። የዱር አራዊቶችም በጠቅላላው ጠፍተዋል።

የህዝብ ቁጥር ወደ 130 ሚሊዮን ይደርሳል። አሮሚያ ብቻውን 33 ሚሊዮን ህዝብ ሲኖረው፣ ትግራይና አማራ እያንዳንዳቸው 9 ና 29

ሚሊዮን ሕዝብ ይኖራቸዋል። 80% የከተማ ነዋሪ ያለፈቃድ በያዘው መሬት ላይ የከተማ ይሆናል። ከዚህ ውስጥ በ AIDS 15 ሚሊዮን ያህል ህዝብ ይጠቃል። አማካይ እድሜ ከ43 ወደ 40 ይወርዳል። በየዓመቱ ከ200ሺህ ሰው በላይ ይሰደዳል። ገበሬው ከመሬቱ ተነቅሎ ወደ ከተማ መፍለስ ይጀምራል። በረሀብ የሚሰቃየው ህዝብ ቁጥር 50 ሚሊዮን ይደርሳል። ኑሮ አሁን ሊገባን በማይችል መልኩ አስቃቂ ይሆናል። የሥራ ፈት ቁጥር በአዲስ አበባ ብቻ ከ50% ከመጨመሩም በላይ የወንጀል ፈጣሪዎች ቁጥር ስለሚያደግ ከሰፊ አጥር ግቢ ውስጥ ተከልለው ብዙዎች በዘብ ተጠብቀው እንዲኖሩ ሆኗል። አብዛኛው የአዲስ አበባ ህዝብ ኤሌክትሪክ በሳምንት 3 ቀን ሲያገኝ ውሃ የሚያገኘው በሳምንት 2 ሊሆን ይችላል።

የግል መኪና ቤንዚን ዋጋ በሊትር 25 ብር ደርሶ የአውቶቢስ ትኬት ከብር 5 ያልፋል። በሀገር ውስጥ ኢትዮጵያ አየር መንገድ የዘወትር በረራ ተቋርጦ ወደ ቻርተር በረራ ይለወጣል። የውጭ አየር ትራንስፖርት አገልግሎት በውጭ አየር መንገዶች ብቻ ይሰጣል። ዋጋውም አሁን ካለው 10 እጥፍ ያሻቅባል።

የጤፍ ዋጋ ኩንታሉ 1500፤ ዶሮ ከመቶ ሃምሳ ብር በታች አይገኝም። በግ 800 ብር ይገባል። ንግድ በአብዛኛው አነስተኛና በኮንትራባንድ መልክ ይካሄዳል። Formal Sector አልፎ አልፎ የሚታይ ክፍል ሆኖ ያርፋል።

የጠርቲ ድርጅቶች በኢኮኖሚው ላይ ያላቸው ተፅዕኖ አሁን ካለው ሳይቀንስ እንዳለ ይቀጥላል። አብዛኛዎቹ የጠርቲ ድርጅቶች ከሰረዙ ሲዘጉ ሌሎች በምትካቸው ይከፈታሉ። የአላሙዲ ድርጅቶች

በአብዛኛው ይሸጣሉ ወይ ይዘጋሉ። የውጭ ባለሀብቶች (በተለይም ሕንዶች) የኢትዮጵያ ንግድ ክፍል ውስጥ የጎሳ ሚና ይጫወታሉ። ወደ ግል ይዞታ ሳይዛወሩ የቀሩ የመንግሥት ንግድ ተቋማት ይዘጋሉ። የንግድ ዘርፉ የሥራ ዕድልን ከማስፋት አንፃር የጎሳ ሚና አይኖረውም።

በከተሞች ያሉ የመሠረታዊ ልማት አውታሮቻቸው በሙሉ ሲደቅቁ የገጠር ሆስፒታሎች ሐኪምና መድኃኒት ያጣሉ።

ትምህርት ቤቶች ከአቅማቸው በላይ ተማሪዎች ሲይዙ የትምህርቱም ጥራት በጣሙን ያሸቆለቁላል። የአስተማሪና የትምህርት መጻሕፍት ከፍተኛ እጥረት ይፈጠራል። በኢትዮጵያ ከ 4 የማይበልጡ ትልልቅ የውጭ የእርሻ ኩባንያዎች ጠቅላላ የቡና መሬቶችን ይቆጣጠራሉ። አብዛኛዎቹ የኢትዮጵያ ገበሬዎች ከዚህ ሥራ ወጥተው ቅጥር ሠራተኞች ይሆናሉ። በአጠቃላይ የሀገሪቷ የኑናስ ወከፍ ገቢ አሁን ካለው ምንም ጭማሪ አይሳይም። የሀገሪቷ አለም አቀፍ ዕዳ ክፍያ ከጠቅላላው በጀት 70% ያህል ይደርሳል። በአለም የኢትዮጵያ ሙስና ሠንጠረዥ አሁን ካለበት 92ኛ ደረጃ ወደ 120ኛ ይወርዳል። እዚህ ላይ ይብቃኝ።

በዚህ አሁን ባስቀመጥኩት ገጽ (Scenario) ኢትዮጵያ የአካባቢ ሀገሮችን ብሎም የዓለምን ትኩረት መሰባ አይቀርም። ይህም ከጥንካሬዋና ከሀይሷ አንፃር ሳይሆን ከድክመቷ ሊከሰቱ ከሚችሉ ችግሮችና ጥፋቶች ነው። አሁን የዳሰስኩትን ስዕል ያካተተች ኢትዮጵያ ከፍተኛ የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ቀውስ ውስጥ መዘፈቋ የግድ ነው። አካባቢውንም አብራ ችግር ውስጥ መክተቷ አይቀርም።

3.2 2ኛው የኢትዮጵያ ገፅታ ቀጥቶ የምዘረዘርላችሁ ሁሉ ሆነ ብላችሁ ውሰዱ።

ቻይና ከአሜሪካ እኩል ሌላኛዋ ታላቅ የአለም ኢኮኖሚ አንቀሳቃሽ ሀገር ሆናለች። ሠላም በኢትዮጵያ ሰፍኗል።

አህአዴግ የተቀማሚ ጠርቲ ሆኖ ለመጨመር ምርጫ ዝግጅቱን ቀጥሏል። ኤርትራና ኢትዮጵያ ለፌዴሬሽን ትሥሥር ውይይት ጀምረዋል። የብሩህ ተስፋ ስሜት በህዝብ ላይ ሰፍኗል።

ሕግ ከወረቀት ወደ ተግባር ተላልፏል፤ የሀገሪቷ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ፖሊስ ያለአግባብ ለ2 ወር ላሰራቸው ግለሰብ መንግሥት የ 100 ሺህ ብር ካሳ እንዲከፍል አያደረገ ነው።

ሕዝብ ኑሮን ለማሸነፍ ከቀድሞው እጅግ በበለጠ በአንድነትና በህብረት ይታገላል።

የኢትዮጵያ ሕዝብ ቁጥር 110 ሚሊዮን ቢደርስም፣ የሕዝብ ቁጥር የመጨመር እድገቱ ተገቷል። አንድ ቤተሰብ ከ 1 ልጅ በላይ እንዳይወልድ በህግ ተገደቧል። HIV/AIDS የጥቃት ቁጥርም ከህዝቡ ቁጥር ወደ 5% ዝቅ ብሎ 7 ሚሊዮን ህዝብ ብቻ የVirus ተሸካሚ ሆኖ ይገኛል። አማካኝ ዕድሜ ከ43 ወደ 45 ከፍ ብሏል።

የኢትዮጵያ ነፍስ ወከፍ ገቢ ከ 100 ዶላር ወደ 250 ጨምሯል የ150% እድገት ማለት ነው።

የኤሌትሪክና የውሃ ችግር እንዳለ ቢሆንም በራሽን መልክ ሳይሆን በደምቡ ለተጠቃሚ ይደርሰዋል።

የግል ክፍሉ ሚና እያደገ መጥቶ ከመንግሥት ድርጅቶች በላይ

ለዕድገትና ልማት ወሳኝ ሚና ይጫወታል።

የኢትዮጵያ አየር መንገድ የአመቱ የአፍሪካ አየር መንገድ ተብሎ ተሸልሟል። በከተማው የመጀመሪያ የ TRAM (ባቡር) መስመር የመዘርጋት ስራ ከ CMC - ላፍቶ ከመርካቶ ሾላ ተጀምሯል። አውቶቢሶች በእነዚህ 20 ዓመት ውስጥ ቁጥራቸው 10 እጥፍ ጨምሯል፤ የግል መኪናዎች ታክስ 500% ጨምሯል። የቅንጦት የሚባሉት መኪኖች ወደ ሀገር ውስጥ መግባታቸው ቀርቷል።

የመሬትና ሌሎችም የግል ባለቤትነት በህግ ተጠብቋል።

ሀገሪቷ ለአምፖርት የምትፈቅዳቸው ሸቀጦች ለልማት ለጤናና ለትምህርት ለሚውሉ ይሆናሉ ሌሎች እቃዎች እንዳይገቡ ተከልክለዋል።

ትምህርት ተስፋፍቶ አንደኛ ደረጃ ብሎም የቴክኒክ ትምህርት ለ 70% ወጣት ተማሪዎች ተዳርጏል።

በራሱ የሚተማመን ግልፅና ለመብቱ የቆመ የንግድ ህብረተሰብ ቁጥር እየጨመረ መጥቷል። አነስተኛና መለስተኛ የኢትዮጵያውያን ድርጅቶች ኢንዱስትሪዎች በብዛት በግዛቲቱ ተስፋፍተዋል። ምርታቸውም የአካባቢው ፍላጎት ላይ ያተኮረ ሲሆን አልፎ አልፎም ሀገራዊ አላማ ይዘው የሚጓዙም ይኖራሉ። ጥቂቶች ከዓለም ድርጅቶች ጋር ተወዳድረው የራሳቸውን ገበያ ያጠናክሩም ይሆናሉ። የውጭ ምርት መናፈቅ ቀርቶ የሀገር ምርት የህዝብ መኩሪያ ሆኗል።

ለውጭ ምርት እጅ የማይሰጥ ኢትዮጵያዊ ሽማግሌ ተፈጥሯል።

ባንኮች ልማታዊ ለሆነው ለትልቁም ሆነ ለትንሹ ነጋዴ እንደ አጋር ሆነው ያገለግላሉ። የተለያዩ

የፋይናንስ ዘዴዎችም ገበያ ላይ ይውላሉ።

ሀብት ለማፍራት የሚታገል የተማረ በራሱ የሚተማመን ያገባኛል ባይ ኢትዮጵያዊ የነጋዴ ክፍል ንግድ ሥራውን ይቆጣጠራል። በውድድር ብቻ ሳይሆን በህብረትና በመተጋገዝ የሚሰራ የግል ክፍል ይፈጠራል። በሺዎች የሚቆጠሩ የኢትዮጵያ ወጣቶች ውጭ ተምረው ይመለሳሉ። የኢትዮጵያ ነጋዴ የራሱ የሆነ ካፒታል የማሰባሰብ፤ የተማረ የሰው ኃይል የመጠቀምና አብሮ እርስ በርስ የመነጋገር ባህል ይፈጥራል።

ይህን የ2ኛውን የኢትዮጵያ ገፅታ ተግባራዊ ለማድረግ የሚያስችሉ አቅጣጫዎች ከዚህ ቀጥሎ እዘረዝራለሁ።

4. ለተሻለ ውጤት የመፍትሔ አቅጣጫዎች

የዘረዘርኳቸው በጎ ገፅታዎች ሕልም መስለው ከታዩዋችሁ የዓለምን ታሪክ መለስ ብላችሁ እንድትዳስሱ እጋብዛለሁ። ኮርያን የዛሬ 30 ዓመት፤ ቻይናን የዛሬ 25 ዓመት ወሰዱ - የት ነበሩ? ዛሬ የት ደረሱ? በርግጥ ዓለም ተቀይሯል በየቀኑም በለውጥ ሂደት ውስጥ ነው ለዕድገት አሁንም ቀዳዳ አለ ባይ ነኝ። በርግጥ ለውጥ እንዲህ በቀላሉ አይመጣም - ቻይና ዛሬ ከደረሰችበት ደረጃ ለመድረስ ከፍተኛ መስዋዕትነት ከፍላለች። የኃያላን ተፅዕኖን ተቋቁማ በጠንካራ መሪዎቿ ብርታት ነው ዛሬ ካለችበት ደረጃ የደረሰችው። ሌሎችም የ S.E Asia ሀገሮች በብልህ አመራርና ትግል ነው ለብልጠናና የበቁት። በዚህ ሂደት ውስጥ የንግድና የመንግሥት ክፍሎች የየራሳቸውን ሚና ጠንቅቀው ተከፋፍለው በመስራታቸው ነው ያማረ ውጤት የተገኘው። እኛስ ምን ማድረግ

አለብን? በተወሰኑ መሠረታዊና ለውጥ አምጪ መፍትሄዎች ላይ አተኩራለሁ።

4.1 አንደኛ-የባህልና የአስተሳሰብ ለውጥ ማምጣት

ከሁሉ በፊት ኢትዮጵያዊ የሚለው መታወቂያ በትክክል (Define) መለየት ይኖርበታል። ቀደም ባለ ወቅት ከየት አካባቢ መጣህ የሚለው ጥያቄ ልማዳዊ ጥያቄ ሆኖ ቢቆይም ዛሬ ደግሞ ከየትኛው ዘር ነህ የሚለው እየተለመደ መጥቷል። ቀድሞ የመኖሪያ አካባቢ እንደመልስ ይሰጥ ነበር-ከመንዝ፣ ከአዲግራት፣ ከቡታጅራ-ዛሬ ግን መልሱ የዘር ግንድ ካልሆነ ተቀባይነት የለውም። የግለሰብ የዘር ማንነት ካልታወቀ፤ እሩቅ መሄድ አይቻልም። በዚህ ጉዳይ ከማንወጣበት አዘቅት ገብተናል ለማለት ባልደናገርም፣ ግራ የመጋባት ሁኔታ አለ። ቀደም ብሎ እንዲህ ያለ ጠንካራ የዘር ስሜት ለማስጣል ቢሞክርም ተመልሶ አሁን በሚታየው አንድነትን በሚያናጋ መልኩ መበረታታቱ ብዙዎቹን አስደንግጧል። ሆኖም ይህ ማንነትን ማወቅ በራሱ ክፋት ባይኖረውም ቀረብ ብሎ ማየት በደንብ መጠናትና መመርመር፤ ሊያመጣ የሚችለውን በጎም ሆነ አሉታዊ እንድምታ መታወቅ አለበት።

አሮሞ ወይ ትግራይ ሆኖ ኢትዮጵያዊ ፤ አማራ ወይ ጉራጌ ሆኖ ኢትዮጵያዊ፤ ሱማሌ ወይ አፋር ሆኖ ኢትዮጵያዊ ወዘተ ክፋት የለውም ቢባልም በዜግነት ብቻ ሳይሆን በባህልም ጭምር የሚንፀባረቅና ከዘር በፊት የኢትዮጵያዊነት መገለጫ ቀድሞ ሊመሰረት ይገባል። ይህ ከሆነ በህብረት የፀና፤ በህብረት የሚሰራ፤ በህብረት ከፍተኛ የኢኮኖሚና የቴክኖሎጂ ለውጥ ለማምጣት የተዘጋጀ ኢትዮጵያዊ መፍጠር እንችላለን።

ይህ አለም የውድድር ዓለም ነው ብሎ በደፈናው መንዝ ግብዝነት ይመስለኛል ሰው በተፈጥሮ አንድ ላይ በህብረት መኖርን ይመርጣልና። ዛሬ ይህን ህብረት ደግሞ የምንገነባው ህዝብ በተለያዩ ማህበራቱ ሲደራጅና በግሉም ሆነ በአካባቢው ልማት ላይ ሲሳተፍ ነው። የኢኮኖሚው እድገትም የሚጠናከረው በዘር ያልተለያየ የማይከፋፈል ኢትዮጵያዊ ስንመሰርት፤ ፍትህን ለህዝብ ስናረጋግጥ ሥልጣን ከላይ ወደታች ወደ ህዝብ ሲወርድ ዲሞክራሲና ተጠያቂነት የተመሰረተባት ኢትዮጵያን ስንገነባ ነው።

ይህን አንድ ኢትዮጵያን ለመገንባት ጠንካራ ዕቅዶች (Value) ሊኖሩን ይገባል። ሁላችንም የምንቀበለው ዕቅዶች ሊኖሩን ያስፈልጋል። እነኚህ ዕቅዶች በቤተሰብ፤ በት/ቤት፣ በአካባቢ ማህበራት፣ በመንግሥትና በህዝባዊ ድርጅቶችን ሊንፀባረቁ ይገባል።

ዕድገትና ብሎም የኢንዱስትሪ ባለ ፀጋ ለመሆን ከተነሳን ይህ የባህል ለውጥ ለሚጠበቀን ከፍተኛ ትግልና መስዋዕትነት ተቀዳሚና ዋናው መሳሪያችን መሆኑ ነው ሊታለፍ አይገባውም።

4.2 ሁለተኛ - አዲስ የኢንዱስትሪ ግምባታ አቅጣጫ መተለም

ለምን አዲስ አቅጣጫ አስፈለገ? በመጀመሪያ ኢትዮጵያን ዛሬ ከምትገኝበት የኢኮኖሚው ገፅታ ለማውጣት የተለመዱት ጠለሲ ምርጫዎች በቂ ሊሆኑ አይችሉም። ልብ በሉ ደካማ ገና 60 ዓመት ያልሞላው (ያውም ካንድም ሁለቴ ከሞት አፋፍ የተመለሰ) የግል ክፍለ ኢኮኖሚ ነው ያለን ብለናል። ይህ ደግሞ በምንም መልኩ የኢኮኖሚ መሪ ሆኖ ሊገሰገስ አይችልም። አጋር ሆኖ የሚያግዘው መንግሥት እንኳ በተለያዩ ችግሮች መተብተቡንም አስተውለናል።

የሀገሪቷ የራሷ የተፈጥሮ ችግሮችም ብዙም ሊያግዙ እንደማያስችሉ ተረድተናል። ታዲያ ምን አማራጭ አለን - አዲስ አቅጣጫ ከመተለም ሌላ!

ዛሬ ማታ አቅጣጫው ይህ ሊሆን ይገባል ለማለት አልተዘጋጀሁም። ነገር ግን ከተደቀኑት ችግሮች አንፃር 130 ሚሊዮን ህዝብ በ2020 የምትሸከም ኢትዮጵያ የምትጠይቃቸው የልማት አውታሮች ከግንዛቤ በማካተት ችግሮች በአንድ ADLI ግብርና መር ኢንዱስትሪያላይዥን አይፈቱም፤ በያመቱ ከ16 ሚሊዮን እስከ 30 ሚሊዮን በረሃብ የሚጠቃ ህዝብ የሚኖራትን ኢትዮጵያ ባለ ኢንዱስትሪ ለማድረግ እስከዛሬ ከታለመው በላይ መሄድ ያስፈልገናል። እዚህ ላይ በቅድሚያ ምን እንደምንፈልግ በግልፅ ማስቀመጥም ይኖርብናል። የህዝብ አማካይ ገቢን 24- / 10- / 20- እጥፍ እንዲጨምር ነው ዓላማችን? በስንት ዓመት ውስጥ? ላብዛኛው ህዝባችን የሥራ ዕድል እንዲሰጠው ነው የምንለው? በተወሰኑ የንግድ ዘርፎች ተወዳዳሪ ሆነን እንቅረብ ነው? ለማንኛውም በርዕዩ እንዳስቀመጥኩት እስቲ የነፍስ ወከፍ ገቢውን በመጀመሪያ በእጥፍ እናሳድገው በሚለው እንሂድ። ለዚህም የግብርና መር ኢንዱስትሪ ግምባታ በመርህም ሆነ በስትራቴጂ መልኩ ትኩረት ተሰጥቶት ቢቀጥል እንኳ ከሁሉ በፊት አሁን በሥራ ላይ ያሉትን የኢንዱስትሪ ተቋማት ቅድሚያ ሰጥቶ ማሻሻል፣ ማስፋፋትና ማጠናከር ያስፈልጋል። ይብዛም ይነስም አሁን ያሉት የኢንዱስትሪ ድርጅቶች ዘመናዊ እንዲሆኑ በዘመኑ ቴክኖሎጂ እንዲገነቡ ቅድሚያ ሊሰጣቸው ይገባል።

የታወቁ ነጋዴዎችና ባለ ኢንዱስትሪዎች በዘርፋቸው ተለይተው የሥራ ዕቅድ ወጥቶላቸው ተቋዋቻቸው አሁን

ካለ-በት ድረጃ እንዲሻሻሉና እንዲስፋፋ ድግግና አቅም ግምባታ ሊደረግላቸው ይገባል። የኢንዱስትሪ ዘርፉም አሁን ከያዘው የኢኮኖሚ ድርሻ በ2020 በአጥፍ እንዲያድግ ዕቅድ ተይዞ ማንቀሳቀስ ያስፈልጋል። በዚያን ለመጀመሪያ 10 ዓመታት አሁን ከግማሽ አቅም በታች እየተንቀሳቀሱ ያሉ የኢንዱስትሪ ተቋማት በሙሉ ጉልበት እንዲንቀሳቀሱ መጣር ያስፈልጋል። ለዚህ የሚያስፈልገው አመራርና የአቅም ግምባታ ፕሮግራም ሊዘጋጅለት በቂ የማስፈጸሚያ ገንዘብ ሊመደብለት ያስፈልጋል። ይህ እንደ Strategy የሚወስደው ዋናው ምክንያቱ የእርሻ መር ኢንዱስትሪ ግምባታ ጊዜ ፈጅ በመሆኑ ነው። የእርሻ ውጤት ተስተካክሎና ጨምሮ ለኢንዱስትሪ ግብዓትነት እስከሚደርስ ባለው መንቀሳቀስ የግድ ነውና።

በሌላ በኩል አዳዲስ ለ 21ኛው ክፍለ ዘመን የሚሆኑ የኢንዱስትሪ ዘርፎችን ማጠናከር አይገባንም ወይ? High ቴክኖሎጂ ወይስ ማኑፋክቸሪንግ? የሚል ጥያቄ ማንሳት ተገቢ ይመስለኛል። ጉዳዩን ቀረብ ብሎ መመርመር ያስፈልጋል። በኔ አስተያየት ለወደፊት ቁልፍ ሊሆኑ ይችላሉ የሚባሉት የኢንዱስትሪ ዘርፎች 3 መሰረታዊ መስፈርቶች ሊያሟሉ ከፍተኛ ትኩረት ሊሰጣቸው ይገባል። 1ኛ በአለም አቀፍ ገበያ ተፈላጊ ከሆነና 2ኛ ከፍተኛ ገቢ በክፍያም ሆነ በትርፍነቱ የሚያስመዘግቡ ከሆነ አዲሱ ዘርፍ ትኩረት ሊሰጠው ይገባል ባይ ነኝ በድጋሚ ይህ መስፈርት በጥንቃቄ መታየት ይኖርበታል እላለሁ።

4.3 ሶስተኛ - ዕውቀትን ያካተተ ምርት ማምረት

መሬትና የሰው ጉልበት በተሻለ መልኩ ሰላለን ከዚህ ላይ ትኩረት መስጠት የግድ ነው። የኢህአዴግ

መንግሥት በተደጋጋሚ ይህንን ገልጾታል። እኔም በዚህ ሃሳብ እስማማለሁ። ከሁሉ በፊት ራሳችንን በምግብ መቻል አለብን። ይህን ደግሞ ለማድረግ የመሬት ባለቤትነት ለገበሬው ማረጋገጥ የግድ ነው። የገበሬው ኃይል የሚፈረጥመው የንብረት ባለቤትነቱ ሲረጋገጥ ብቻ ነው። መሬቱን በማስያዣነት ለመስጠት ሲችል ነው ካፒታል መፈጠር የሚችለው።

እድገታችን የሚጠናከረው የተፈጥሮ ሀብታችን (የእርሻ ውጤቶችን ያካትታል) በየጊዜው ሲያድግና ሲጨምር መሆኑ ግልፅ ነው። ፋብሪካው ምርት የሚያመርተው የተፈጥሮ ሀብት ሲቀርብለትና የሰው ኃይል ሲጨምርበት ነው። ይህ የተፈጥሮ ሀብት እሴት (Value) የሚያደገው ግብአቱ በተሻለ ሁኔታ ሲቀነባበርና በተስተካክለ መንገድ ጥቅም ላይ ሲውል ነው። ይህ ሲሆን የሥራ ዕድል ይስፋፋል የሠራተኛው ክፍያ ያድጋል ይህም እንግዲህ ከሠራተኛው እጅ ገንዘብ እንዲኖርና ብሎም ፍጆታውን እንዲጨምር ይረዳል። በዚህም መሠረት የሀገር ሃብትና የህዝብ ሀብትም ያድጋል ።

ይህን የተፈጥሮ ሃብታችን በየደረጃው ለመለወጥ መንግሥት ትኩረቱን ከ Macro Policy ወደ Micro Policy እና አስቸጋሪና ከባድ ወደ ሆነው (ኩባንያ ደረጃ) Firm level ስትራቴጂና ምርጫ ማተኮር ያስፈልገዋል። በተለይም “ምን እናምርት?” እና “እንዴት እናምርት?” እነዚህን 2 ጥያቄዎችን በትክክል ለመመለስ መንግሥት ከንግድ ሀብተሰቡ ጋር ተቆራኝቶ መስራት ይኖርበታል።

ምን እናምርት?

አስቀድመን በምርት ሂደት ውስጥ በየደረጃው ሃብት ሊፈጠር

የሚቻልበትን ዘዴ ልናውቅ ይገባናል። ምን ማምረት እንድንምንችል ስንገነዘብ ነው የሆኑትንን ኢኮኖሚ የምንለውጠው። ዓላማና ዕቅድ ሊኖሩን ይገባል። አካባቢያችንና ዓለምን ማወቅ ያስፈልገናል። 21ኛው ክፍለ ዘመን የሚሻውን ቀድመን መረዳት ይኖርብናል። አዲስ ነገሮችን ላይ ትኩረት መስጠት አለብን። ይህን የሚረዳ እንዲህ የሚያስብ ነጋዴ ካልፈጠርን ለኛ 21ኛው ክፍለ ዘመን የሰቆቃ እንጂ የብልጠኛ አይሆንም። ባለፉት ወራት ስለዚህ ጉዳይ የተሰጡ ጥቆማዎች ግብርና መር፤ ፈጣን ዕድገት የሚያስመጣ፤ ሠፊ የሰው ኃይል የሚጠይቅ ኢንዱስትሪ - ብሎ በደፈናው መተው እንደ እኔ በቂ አይደለም። ከመንግሥት ጋር አብሮ መነጋገርንና መደጋገፍን ይጠይቃል። በፋብሪካ ደረጃ ማስብና ምርጫ ማድረግ ያስፈልጋል።

በአንድ በኩል የግብርና መር ኢንዱስትሪ እንገነባለን በርቱ እየተባለ በሌላ በኩል ማስተካከል ለሚያስመጣው ይኸውልህ ተጨማሪ የውጭ ምንዛሬ፤ ታሪፍም ተነስቶልሃልና ግፋብት ማለቱ ሊያመጣ የሚችለው ውጤት የተፈለገው እንደማይሆን መታወቅ ይኖርበታል። በተወሰነ ደረጃም ቢሆን ዛሬ ገበያ ላይ የሚወዳደሩት የንግድ ድርጅቶች እንጂ መንግሥታት እንዳልሆኑ በመገንዘብ፤ የልማት አምጪ ንግድ ተቋማትን መንከባከብና መምራት የግድ ነው። በእዚህ ሂደት ውስጥ መንግሥት የሚሰጠው ቀጥታም ሆነ ተዘዋዋሪ ድጋፍ ወሳኝነት አለው።

ቀደም ብዬ እንደገለፅኩት የንግድ ውድድር የሚካሄደው በዓለም አቀፍ ደረጃ በመሆኑ ከሌሎች ተመሳሳይ ሀገሮች ጋር የምናነፃፅረው የሰው ኃይል ሀብትም ሆነ የተፈጥሮ ሀብታችን ከሌሎች ተወዳዳሪዎች የኛ ልዩ ሆኖ ሊበልጥ ወይ ሊሻል

እንደማይችል መገንዘብ አለብን። የሰው ኃይል ኃብታችንን ብንወስድ ከምርታማነት አንጻር ከኛ ባነሰ ደሞዝ ሊያመርቱ የተዘጋጁ ሠራተኞች በዓለም ዙሪያ ምን ጊዜም እንዳሉ መዘንጋት የለብንም የኢትዮጵያ ሠራተኛ ከቻይናና ከህንድ ተመሳሳይ ሠራተኛ ጋር ሲነፃፀር በዋጋ አነስተኛ ነው ለማለት ያስቸግራል። በተፈጥሮ ሀብት ንግድም ብዙ አማራጮች በዓለም ዙሪያ መኖራቸው ታውቆ አሁን ከሚመረተው የእርሻ ውጤት ባሻገር፣ ዕውቀትን ያካተተና በቀጥታ የተጠቃሚውን ፍላጎት የሚያሟላ ምርት አምራች ኃይል መፍጠር እንዳለብን መረዳት ይኖርብናል። ይህም የሚሆነው ከ Productivity (ምርታማነት) ጋር አስቦ በደንብ ተመራምረን ስንሠራ ብቻ ነው።

እንዴት እናምርት?

በቅርቡ በሥራ ላይ የዋለው የትምህርት ስርዐት የእጅ ጥበብ ላይ ያተኮረ እንደመሆኑ ባጭር ጊዜ ውስጥ ንግድ ሥራ ላይ በተለይ እርሻና እንዲሁት ላይ ከፍተኛ ለውጥ ያመጣል ብዬ አምናለሁ። ሆኖም ይህ በቂ አይሆንም ህዝብ በኢኮኖሚውም ሆነ በሌሎች ዘርፎች ከፍተኛ ጥቅም ሊያመጣ የሚችለው ከፍተኛ ጥራት ያለው ትምህርት ሲያገኘ፤ ሙከራዎችን ሲያካሂድና፤ ሥራ ፈጠራን ወይ Intreprenurship ን ሲያራምድ በመሆኑ ጎበዝና ችሎታ ያላቸው ሠራተኞች፤ መሀንዲሶች፤ ሳይንቲስቶች፤ ቴክኖሎጂስቶችና ዲዛይነሮችን ማስተማር ያስፈልጋል።

በ2020 አሁን ካሉት የትምህርት ማዕከሎች የተወሰኑ ከፍተኛ ጥራት ያላቸው ማዕከሎች ተገንብተው በችሎታ ተወዳድረው የሀገር መሪ ሊሆኑ የሚችሉ ወጣቶችን ማስመረቅ ይገባቸዋል። ከዚህም በላይ በያመቱ በእውቀታቸው በሥራቸውና በችሎታቸው

የተመረጡ ከ 3-5 ሺህ ወጣት ኢትዮጵያውያን ውጭ ለስልጠና የሚላኩበትን ሁኔታ ማመቻቸት ያስፈልጋል።

በሀገር ውስጥም የተለያዩ የትምህርት ሥርዐቶችም ሆነ ፕሮግራሞች መዘርጋት የግድ ነው። ሌላ አማራጭ የለም። የግል ተቋማትና የመንግሥት ተቋማት ድርጅቶችም ጭምር ኃላፊነትና ድርሻ ተከፋፍለው ሥልጠናን የሚያስፋፋበት ሙከራዎችን ሊያካሂዱ የሚችሉበትን ዘዴ መሻት ይጠበቅባቸዋል።

ከትምህርት በተጨማሪ ሌሎች ሁለት ቁም ነገሮችን ማከል እፈልጋለሁ።

- 1ኛ/ በንግድ ተቋማት መሃል የመተማመንና አብሮ የመሥራት ባህል መዳበር አስፈላጊነት፤
- 2ኛ/ የተመሳሳይ ኢንዱስትሪዎች መሰባሰብ ለምናልመው የእንዲሁት ሪግምባታ አስፈላጊ መሆኑን።

4.4 አራተኛ (Financial Capital) ካፒታል መፍጠርና ማስተዳደር መቻል

ካፒታል ለሀገር እድገት አስፈላጊ ከሚባሉ ግብአቶች አንዱ ነው። ግንባታ ሊያሰራን የሚችል የገንዘብ አቅም ነው። ቀደም ብዬ እንደገለጸው በሰሜኑ ክፍል ዓለም በገፍ ቢኖርም፤ በገፍ ግን አይገኝም።

የንግድ ተቋማት ያለ ፋይናንስ ሊያድጉ አይችሉም። ዛሬ አብዛኛው (99%) የኢትዮጵያ ንግድ ተቋማት ለምስረታም ሆነ ለእድገታቸው ፋይናንስ የሚያገኙት ከባንኮች ውጭ በሚገኙ የቤተሰብም ሆነ የማህበረሰብ ተቋማት ነው ለማለት ይቻላል። ይህ የፋይናንስ አቅም ውሳኔ እንደመሆኑ ብዙዎቹን የግል ድርጅቶች አቅጭጮ ይተዋቸዋል። ስለዚህ ፋይናንስን በሚመለከት የተለየ ትኩረት ተሰጥቶ ድርጅቶች

ሊመሰረቱ ወይ ሊስፋፉ የሚችሉበት ሁኔታ መፈጠር አለበት። አዳዲስ የፋይናንስ ዘዴዎች (Schemes) መፈለግና ሥራ ላይ ማዋልም ያስፈልጋል።

ከዚህ በተለየ የግል ክፍለ ኢኮኖሚውን በውጪ ካፒታል በFDI መልክ በሚገኝ እንገነባለን ማለት ዘበት ይመስለኛል ።

የሼክ አላሙዲ ኢንቨስትመንት እንደ ልዩ ሂደት ተቆጥሮ፤ FDI ወደ ኢትዮጵያ ሊሳብ የሚችልበት ሁኔታ ለጊዜው የለም ብለን እንነሳ። ምክንያቱም FDI በመሠረቱ ገንዘብ ሊገኝ ወደ ሚችልበት እንጂ ድህነት በተንሰራፋበት ዝር አይልም። FDI ተመርጦ ሳይሆን መርጦ ነው የሚገባው። ስለዚህ በዚህ በኩል በሚቀጥሉት 20 ዓመታት ነዳጅ በኢትዮጵያ ካልፈለቀ ወይም በተፈጥሮ ክስተት አንድ ልዩ ነገር ካልተገኘ - የFDI ወደ ሀገራችን ሊመጣ የሚችልበት አጋጣሚ እንደማይኖር ግልፅ ነው ፤ ሌሎች ሀገር በቀል Capital መፍጠሪያ ዘዴዎች ማፈላለግ የግድ ነው። ይህን በሚመለከት፤

Hernaudo de soto በቅርቡ በፃፈው The Mystery of Capital ፅሁፉ እንደ ኢትዮጵያ ባሉ ሀገሮች በእጅ ያለን ሀብት ወደ Capital መለወጥ አለመቻል ድህነትን እንዳባባሰ ያምናል። በሱ አቀራረብ ሰዎች መሬት ኖሮቸው የባለቤትነት ማስረጃ ባለመያዛቸው፤ እንደዚሁ የቤት ባለቤት ሆነው የባለቤትነት ካርታ ባለማግኘታቸው፤ ወደ ካፒታል ሊለወጥ የሚችል ሀብት እንዲሁ በከንቱ ባክኖ መቅረቱን ያወሳል። ይህ አስተሳሰብ አሳማኝና ተቀባይነት ያለው ነው። በኢትዮጵያ ባለው ሁኔታ በተለይ ባለፉት 30 ዓመታት በተቀመጠው ስርዐት ምክንያት የባለቤትነት ይዘታን መብት (Property Right) አለ መቀበል ለድህነት መስፋፋት ዋናው ምክንያት መሆን

ይታወቃል። ለእኔ 2020 ይህ ሁኔታ ተስተካክሎ የባለቤትነት ፅዕንና በሁሉ መልኩ ሲረጋገጥ ይታያል። ከዚህም አልፎ Capital የሚፈጠርበትን ቅድመ ሁኔታዎች ስናስተካክል ይታያል። ሶዶ ያለው ገበሬ ከሚስቱ የተሰጠውን የአሰላ ቤት በመያዣነት ለአዋሳ ባንክ ማቅረብ የሚችልበትና በዚህ አካሄድ ሀብት ሊፈጠር የሚችልበት አሰራር ሲዘወተር ይታያል። ለማንኛውም በሚቀጥሉት 20 ዓመታት ይህ ተፅዕኖ ይዘት ያለው መሣሪያ ካፒታል በሀገር ውስጥ እንዴት እንደሚፈጠር እንዴትስ ለልማት ልናውለው እንደምንችል ሙሉ እውቀቱ ይኖረናል ብዬ አምናለሁ።

4.5 የመንግሥትና መንግሥታዊ ያልሆኑ የንግድ አጋዥ ተቋማት የሥራ ክፍፍል

ቀደም ብዬ እንደገለፅኩት መንግሥት ያለ ግል ክፍለ ኢኮኖሚው ለብቻው ዕድገት ለማምጣት እንደሚያዳተግው ሁሉ የግል ክፍሉም እንዲሁ ያለ መንግሥት ድጋፍ በራሱ ሊቆም አይችልም።

ይህን በመረዳት መንግሥት ብልፅግናን ለማስፋፋት ሊወስዳቸው የሚገባቸውን ዋና ዋና አቅጣጫዎች ምን ሊሆኑ ይገባል? በመጀመሪያ ብልፅግና መለካት ያስቸግራል ሆኖም ለዛሬ ውይይታችን የGDP (ጠቅላላ ብሔራዊ ምርት?) በነፍስ ወከፍ በእጥፍ ማሳደግ በሚል ልናስብ እንችላለን። አሁን ያለውን ምርታማነት ማለትም የካፒታልና የሰው ኃይል ምርታማነትን በእጥፍ ማሳደግ በሚል ብንሄድ ይሻላል።

1ኛ/ የግል ክፍለ ኢኮኖሚው በራሱ እንዲተማመንና የመንግሥት አጋር ሆኖ እንዲቀጥል በዘመናዊ መልክ አቅሙን በፍጥነት መገንባት ያስፈልጋል። ይህም የሚሆነው ከላይ

ወደታች በትዕዛዝ መልክ ሳይሆን ከታች ወደ ላይ በመግባባትና በመደጋገፍ ሊሆን ይገባል። እንደወትሮው እኔ ብቻ አውቅልሃለሁ፤ ትዕዛዜን ብቻ ፈጽሞ አለበለዚያ ብሎ ማንገራገር አይሰራም። እንደዚሁም እንዳሻህ ሜዳውም ፈረሱም ያውልህ አይሰራም። ለውጥ ለማምጣት ዛሬ በአጋርነት መስራትን የግድ ይላል።

2ኛ/ ከmacro ኢኮኖሚ ማስተባበር ባሻገር የተስተካከለ የነፃ ገበያ መድረክ የሚፈጠርበትን መልካም አስተዳደርን መተለምና በሥራ ላይ ማዋል ሌላው የመንግሥት ሥራ ይሆናል። ሙስናን መዋጋት፤ ግልፅነትን በመርህ እና በተግባር መልክ ማራመድ፤ ቢሮክራሲውን ማስተካከል የፍትህንና የስምምነት ውልን ማስከበር ከሥራዎቹ ዋናዎቹ ይሆናሉ። በተለይ የንብረትን ዋስትናን (property right) በሚመለከት ህግጋቱና ደምቦቹ ፀድቀው በሥራ ላይ ካልዋሉና መንግሥት መከበራቸውን ካላረጋገጠ የግል ክፍሉ የማደግ ዕድሉ ይቀጭጫል ።

3ኛ/ የግል ክፍለ ኢኮኖሚውን መምራት መቻል አለበት፤ አቅጣጫ በመተለም ብሎም የታለመውን ግብ እንዲመታ ነገሮችን ማመቻቸት፤ ከችግሮች ማላቀቅ፤ ከተፋላሚዎቹ መከላከል ይጠበቅበታል። እንዴት? ለሚለው ጥያቄ ብዙ ውይይት ሊያስፈልግ ይችላል፤ ሆኖም ከተለመዱት የመንግሥት ፖሊሲዎች ባሻገር (ሕግ የመደንገግ፣ ግብር የመጣል፣ መሠረታዊ ልማቶችን መተግበር የመሳሰሉት) የሀገር በቀል የንግድ ተቋማትን የመደገፍ፣ ብሎም ቁልፍ ለሚባሉ የእንድስትሪ ዘርፎች የተለየ እንክብካቤ እስከማድረግ ይጠበቅበታል። መንግሥት የሀገሪቱ ትልቁ ሸማች እንደመሆኑ በዚህ በኩል የንግድ ተቋማትን ሊረዳ የሚችልበት ብዙ መንገድ መኖሩንም መገንዘብ ያሻል ።

ይህም በራሱ ጥሩ ውጤት የሚያመጣው የግል ተቋማት በውድድር ሲሰሩ ነው ።

የድጋፍ ሰጪ ድርጅቶች (በተለይ በ3ኛ ዘርፍ ላስቀመጥኩት ሠፊው ነጋዴ) ከፍተኛ እርዳታ ማቅረብ ይችላሉ። በተለይ የንግድ ክፍሉ ራሱን በራሱ የሚለውጥበት፣ እርስ በርሱ ተገናኝቶና ተወያይቶ ህብረት የሚፈጠርበት ሁኔታዎችን ማመቻቸት ተቀዳሚ ስራቸው ሲሆን የንግዱን ህብረተሰብ ተሰሚነትን በማግኘት፤ በአቅም ግንባታውና በጎ ተለምዶ በማካፈል ከፍተኛ ለውጥ ሊያመጡ ይችላሉ። ለዚህ ደግሞ በቋሚነት የገንዘብ ድጋፍ ሊያገኙ የሚችሉበትን መፍጠር የግድ ነው።

በተጨማሪ ብልፅግና ለኢትዮጵያ ህዝብ እንዲዳረስ ከተፈለገ ምን ዓይነት ኢትዮጵያዊ ፈር የያዘ የንግድ ተቋም እንገንባ? እናስፋፋ፤ እናበረታታ? የሚሉትን ጥያቄዎች መመለስ ይኖርብናል። አሁን የምናየው አጭባቢ (ከዚህም የተሻለ ቃል አላገኘሁለትም) ነጋዴ መጥፋት አለበት። ዘርፎ የታክስ ግዴታውን ሳይወጣ፣ ትልቅ ሰው ነኝ አትንኩኝ ባዩን አሳፋሪ ነጋዴ ከንግድ ጨዋታ ሜዳው እንዲወጣ ማድረግ የሁላችንም ኃላፊነት ነው። ባላንስ ሽት ምን እንደሆነ የሚያውቅ የሂሳብ ደብተር በትክክል መያዝ ግዴታዬ ነው ብሎ በራስ የሚተማመን ሃቀኛ ነጋዴ ብቻ ሜዳ ውስጥ ገብቶ እንዲጫወት ማድረግ የሁላችንም ግዴታ ነው።

የውጪ investor ወደ ኢትዮጵያ መምጣት በራሱ ክፋት ባይኖረውም ቅድሚያ ልንሰጥ የሚገባን ግን ለሀገር በለሃብቱ መሆኑን መተማመን አለብን። እዚህ ላይ መሳሳት አይገባንም።

እግዚር ያሳያችሁ በኢትዮጵያ ለአመታት ሲመረት የቆዩ ቢራ

በሙሉ በውጪ ሀገር ድርጅቶች እጅ ቢወድቅ (ከቢራ አቅም እንኳ) የማንን ቢራ ጠጣን ልንል? የመንግሥት ተቋማት የንግድ ህብረተሰብ በሀገሩ የበይ ተመልካች እንዳይሆን አቅሙን ለማጎልበት ታጥቀው መነሳት ይኖርባቸዋል ።

በነገራችን ላይ ተቋማት ስንል በሰፊው አገላለፅ የመንግሥት ቢሮክራሲ፤ የትምህርትና የጤና ማዕከሎች (System) የፋይናንስ ድርጅቶች የፍትህ ተቋማትን፤ ያካትታል።

ተቋማት በሁሉ መልኩ የአንድን ሀገር ኢኮኖሚ የመለወጥና የማሻሻል ሚና መጫወት ይችላሉ። የቴክኖሎጂ አጠቃቀም የኢኮኖሚ ዕድገትን እንደሚያመጣ ሁሉ የተቋማት መጠናከር የአንድን ሀገር ኢኮኖሚ በትንሽ ግብዓት ከፍ ያለ ምርት እንዲያመርት ይረዳሉ። ደካማ ተቋማት ባንጻሩ ኢንቨስትመንትን ያሸሻሉ፤ ሥራ ያደናቅፋሉ ተስፋንም ያስቆርጣሉ።

ስለዚህ “ማሰብ” የሚችሉ ተቋማት መፍጠር የግድ ይሆናል። በግል ክፍለ ኢኮኖሚው በኩል ዛሬ የሚታዩትን ዝርክርክና ደካማ የንግድ ድርጅቶችን፤ ሰነፍና አቅም ቢስ ሠራተኞችንና መሪዎችን መልሶ ማነፅ ይጠበቃል። እርስ በርሱ የሚፎካከር ብቻ ሳይሆን የሚተባበርና የሚረዳዳ የንግድ ህብረተሰብ መገንባት ያስፈልጋል። የግል ክፍለ ኢኮኖሚ ከንግዱም ባሻገር የግለሰብን ሰብዓዊ መብት የማስጠበቅ፤ አካባቢን የመንከባከብ፤ እርዳታ ሰጪ ድርጅቶችንና ግለሰቦችን የመርዳት፤ ሙስናን የመዋጋት፤ ድህነትን የማጥፋት ዝንባሌም ቁርጠኝነትም ያለውን ግድ ሊሆን ይገባል። ነጋዴው በጭፍን ወይም በስሜት ፋብሪካ ተነስቶ መገንባትን መተው ይኖርበታል። የራሱንና ብሎም የሀገርን ውሱን ሃብት ባልሆነ ቦታ ያዋለ ጭራሹን መክሰር ብቻ

ሳይሆን መልሶ ለመቋቋም ያለውንም ዕድል አብሮ ያቃውሳል። በንግድ ዛሬ ከተሳሳቱ ሞቱ ማለት ነው። መልሶ መሞከር የሚል አካሄድ ድር ቀርቷል። ይህን ከላይ የጠቀስኳቸውን አላማዎች ለማሟላት የሚያዋጡ ተቋማት ያስፈልጉናል ።

በድጋሚ ላስምርበት፤ በመንግሥት ተቋማትም በኩልም ቀርቦ የመነጋገርና በአጋርነት የመሥራት ባህሉ መሻሻል ይኖርበታል። ሁለቱም ክፍሎች ደክመታቸው በግልፅ ለይተው መፍትሄውንም አብረው አስቀምጠው ተማምነው ወደፊት መሄድ አለባቸው። አጭበርባሪ ነጋዴ ከንግዱ ይውጣ፤ በመንግሥትም አድልዎውን ትቶ ለሁሉም በእኩልነት ያገልግል። በተለይ መንግሥት የግል ክፍለ ኢኮኖሚ አቅሙን እንዲገባ የረጅም ጊዜ እቅድ ዘርግቶ አንጻራዊ የተሻለ እድል (Comparative advantage) በመስጠትና ምቹ ሁኔታ በመፍጠር ለኢንዱስትሪ ግንባታ አጋዥ ኃይል ሆኖ ሊገኝ ይገባል።

በተጨማሪ መንግሥት እራሱም ያለውን የሰው ኃይልና የገንዘብ አቅም ለዚህ ዘርፍ ልማት ማዋል እንዳለበት መታመን ይኖርበታል። በሁሉም የንግድ ዘርፍ ለመሰማራት ቅድሚያ ለኢትዮጵያዊያን ከመስጠት አልፎ ቁርጠኛ ድጋፉን ማረጋገጥ ይኖርበታል። ከሌሎች ጭልፊቶች ባለመጠነኛ ኃብት ባለቤቶች ናቸው ተብለው ከሚፈረጁት እንኳን ሳይቀር (ቻይና፣ ሕንድ፣ ግብፅ፣ ደቡብ አፍሪካ) ኢትዮጵያዊያን ልማታዊ ባለሐብት ሊጠብቀው ይገባል።

ነጋዴውም ሸቀጥ መሸቀጥ የሚችል ብቻ ሳይሆን ነገር የገባው ሊሆን ይገባል። የአለምን አቅጣጫ የሚያጠጅ፤ አካባቢ ሁኔታዎችን የሚያገናዝብ፤ የዛሬን ሳይሆን የነገን ጭምር የሚመረምር ነጋዴ

ማፍራት ይኖርብናል። ሳይኖረው ከአቅም በላይ የሚሸምት ፤ ሳያጠናና ሳይመክር አዋቂ መስሎ የሚለፈለፍ፤ ዘርፎና አምታቶ ትልቅ ሰው ነኝ ባዩን ከቦታው መመለስ የሚችል ህዝብ መፍጠር አለብን። ደፋር ቆራጥና ሃቀኛ ህዝብ እልኸኛ ብልህና እውነተኛ ነጋዴ ለሀገር ብልፅግና ዋነኛ ተዋናዮች መሆናቸው ልንቀበል ይገባል።

ቀደም ብሎ በ2ኛው የኢትዮጵያ ገፅታ የዘረዘርኳቸው ርዕይ ዕውን የሚሆኑት በዛ ቢል በሚቀጥሉት ሁለትና ሦስት ዓመታት ውስጥ ሥራዎች ከተጀመሩ ብቻ ነው። ስለዚህ የሚቀጥለው መንግሥት ሥልጣን ሲጨብጥ ዛሬ ማታ የገለፅኳቸውን የፖሊሲዎችም ሆኑ የፕሮግራሞች ዕቅድ ሥራ ላይ ካዋለ ቀደም ብዬ በገፅታ 2 (Scenarios 2) የሳልኩትን ገፅታ ልናገኝ እንችላለን የሚል እምነት አለኝ።

ለማንኛውም አሁን ካለንበት የደከመና አዘጋሚ የኢኮኖሚና የንግድ ሥርዐት ወደ ተሻለ ሥርዐት ለመሸጋገር ልዩ ልዩ ሙከራዎችን ማድረግ ብቻ አይበቃም። እንዴት ተደርጎ በትናንሽ ፕሮግራሞችና ዕቅዶች የዛሬይቱ ደካማ ኢትዮጵያ ወደ ኢንዱስትሪው ዓለም ትሸጋገራለች? ይህ የማይሆን ህልም ነው። የምናልመውን ለውጥ ለመጨበጥ አሁን የዘረዘርኳቸው የመፍትሄ ሀሳቦች አንዳሉ ሆነው በተጨማሪ የኢኮኖሚ አብዮት ማካሄድ ያስፈልጋል። እንደ ቻይና ወይም ኮሪያ ለመበልፀግ ከያንዳንዳችን ለ50 ና 100 ዓመት አስቸጋሪ፣ አድካሚና የማያቋርጥ መስዋእትነት ይጠበቃል። ሌላ አቋራጭ መንገድ የለም። በሰው ይሰነቅ!

Enhancing Prosperity: Ethiopia After Twenty Years

Kebur Genna

Translated by Yonas Admassu

I. Introduction

When we agreed to gather here this evening trying to figure out what Ethiopia's future would be some years down the line, could it possibly be that it has dawned on us all that the country has launched itself into a new chapter in its history? Or, could it also be that it has finally sunk into our head that the moment in which we find ourselves is one that is still murky and unsteady? It appears clear to many that the replacement by a new system of the trend of economic growth and prosperity, which we once knew and presently long for, and the substance and form, as well as the process, of which is alien and worrisome to most of us is, far from being unique to Ethiopia; it is a phenomenon that has pervaded the globe.

Even words and concepts have not been spared this change. The countries that were once collectively known as 'The Third World' have today (perhaps after the demolition of the Berlin Wall) lost their identity--and, with it, the nomenclature. The term 'the Western Countries' (though the inclusion of Japan in that category had always confused us), by which we used to identify the prosperous countries, has progressively lost its lustre. This sense of change has

become integral to the thinking of many people, so much so that it has a palpability all its own. In Ethiopia, as well as in other countries, governments as well as the private sectors have found it difficult to come up with inspiring and promising ideas. What the future holds for the globe appears scary and dismal, even to those countries considered civilized and powerful. The world has come to realize that there is no such thing as eternal progress.

It shouldn't come as a surprise that the increasing poverty, the proliferation of unemployment, the pervasion of discord among peoples, the increase in crime and violence, and the aggravation of environmental pollution have all become a source of anxiety for people around the globe. Beside the fact that the solutions they try to seek and implement with regard to these problems are the same old ones, including the use of force and political clout (such as consolidating their police forces), their inability to bring about economic growth and vitality has been clearly demonstrated. They have lost the capacity to generate new ideas, and their attempts have been limited to repeatedly implementing outmoded policies.

While it has been proven time and again that the trends so far followed

have not been able to bring about any improvement in the area of economic growth and development, what really worries me, you know, is that the same policies and practices still persist. Those who have understood the situation have, by and large, chosen to remain silent and continue with their daily routine, pretending that they know nothing about it all. There are moments when I ask myself the following questions: "Why are people so silent, knowing fully well that things have really gone awry? Am I the only one who feels this way about the situation? Is the silence I sense around me tantamount to really believing that there is nothing wrong with the situation and, therefore, no need to raise such questions?"

I am raising these questions because I believe that, unless we clearly spell out such difficult-to-answer and controversial questions, we will not be able to find the correct solutions to our problems. I also believe, however, that tonight's forum will provide us with the occasion to deliberate upon such difficult or critical questions and issues as I have in mind.

I understand that, when we think of and deliberate upon the issue of what our future would be like, we should start out on the basis of our own values. The values I am

thinking of shall be reflected in the ideas and opinions I am here to present tonight. I would, therefore, like to say a few words about my beliefs and convictions. In the realm of politics, any government power and authority that is too strong does not sit well with me; I support private property; I believe that a free-market economy helps the growth and proliferation of a better system of commercial enterprise or commodity exchange. When I say that I support private property, I am fully aware of and convinced that it should come with conditions attached to it. I am, moreover, of the conviction that the right to private property should not open the door to special, political privileges. On the other hand, I also believe in the equitable distribution of wealth and the idea of giving priority to environmental protection. It is my belief that people should strive together to achieve that which they cannot individually or single-handedly. I am fully aware of the principle that people should, over and above benefiting themselves, contribute toward the overall growth and development of the society. I also understand that the majority of the country's population should be the proprietors of the country's resources.

With regard to the business sector, I opt for a policy that encourages the expansion of small- or medium-scale market system based on the interests of the nation and the region. Incidentally, I use the term 'business' broadly, so as to include 'industry' or 'the private sector'.

Generally, I am not of the type that is tied down by allegiance to any particular ideology; rather, I consider myself as one of those who

always seek and explore new ways. I am goaded more by pragmatism than by [political] ideology.

All the issues and points I raised so far will, I believe, give you some indication both of the content and direction of my presentation.

Now, can we envision an Ethiopia ten to twenty years down the line? It is, of course, obvious that it would be difficult to spell out what in fact Ethiopia would look like in those years to come. Chances are that such an attempt on our part would amount to nothing more than mere wish. Since, however, wishes are not beyond the reach of any wayfarer, you should not be surprised if what I have to say by way of expressing my vision of Ethiopia twenty years from now somehow tends toward wishful thinking, even fantasy. Still, it is my hope that I won't find it difficult to give some pointers, taking into account what has been accomplished so far and what our current situation is, as to what results our efforts, our knowledge and our financial resources would achieve ten or twenty years from now. Since the faculty of perception, cognition and awareness is an attribute solely given to humanity, given such a chance as I have now, I, too, am ready to dare to share in public my vision of Ethiopia in the ten or twenty years to come.

I would like to use this opportunity to respectfully express my appreciation to the Ethiopian Economic Association for its pioneering undertaking of inviting people to publicly express their visions of a future Ethiopia and for

including me among such visionaries as have spoken before me.

The mere fact that the Ethiopian Economics Association has come up with this theme of "Vision 2020" and has inaugurated a new trend in recognizing the problems and challenges Ethiopia is currently facing and, accordingly, seeking solutions or answers to those problems and challenges, is one good step to be encouraged and sustained. Accordingly, in line with the appreciation to the Association of those who spoke before me for the organization of this forum, I, too, would like you to allow me to thank the Association for providing me with the opportunity to speak here tonight.

Incidentally, at the time Dr. Berhanu extended his invitation to me to speak here tonight, he had given me no specific topic. If I am not mistaken, at that time I remember him mentioning that I was to speak about the private sector, but nothing particularly specific about the sector was mentioned or suggested. I also have the feeling that he sought my presence here tonight due to the fact that I once served as the Chairperson of the Addis Ababa Chamber of Commerce. But neither did I ask why I was chosen over others. On second thought, however, I had felt a pinch of regret, however small, for accepting. I was confused as to where to start, what direction to follow, and where and how to conclude whatever it was that I was expected to say. As the deadline approached, however, I settled for the topic "Enhancing Prosperity: Ethiopia After Twenty Years" and for speaking about the positive role

the private sector would play in Ethiopia's economy twenty years from now. So here I am to share with you my ideas on this topic. To make things manageable and more understandable, I have divided my presentation into three major parts.

When we talk about business enterprises, we need to know and thoroughly understand about our global situation.

I shall first describe the general situation of the private sector in Ethiopia. In an era when global relations have become ever more tight and business has become a transnational venture, we are inevitably pressured by phenomena that have proved to be beyond our understanding and control. Accordingly, our attempt to address the business sector should take into consideration its international or global dimension. In this first part of my presentation, therefore, I shall attempt to broach the subject from a global perspective.

In part two of my presentation, using what I have said in the first part as a launching pad, I shall attempt to jot down my visions of the private sector in Ethiopia around the year 2020. In part three, I shall attempt to point out some possibilities of realizing the visions I have with regard to the Ethiopian scenario.

For the purpose of our discussion and debate tonight, my talk about the private sector shall focus on small- and medium-scale business enterprises.

Moreover, I would like to inform my audience that I am addressing the topic in general terms and that I

will refrain from going into the details of those issues related to the private sector. I shall, consequently, focus on those points that I deem relevant to highlighting the main themes of the topic. I would also like to point out that the reason for this approach has in the main to do with two things: the first is time restriction, while the second has to do with my own limited knowledge and the means available to me.

You all know that there is a problem of accessing adequate data on this sector. It is difficult to get data, say, on the number of enterprises, sector-disaggregated (agriculture, industry, service) data, data on their capacity, and the number of employees, both current and those they hire annually, etc. This problem has, therefore, made my undertaking even more difficult.

2. The Private Sector: A General Profile

2.1 Whither the Private Sector

It has been repeatedly confirmed that the private sector plays an important role in a country's economy. If we simply look at our everyday life, we can see that we are routinely involved in buying or selling some commodity or form of services. It, therefore, means that the business sector directly or indirectly has a big share in our life. We assess our life as generally good or bad on the basis of our relationship and interaction with this sector (next to that with the government). Moreover, the business sector figures in our economy as one of the many income-generating sources. Within the past few centuries, the business

sector has changed the lives of many people around the globe.

Compared to the business sectors in other countries, that of Ethiopia is glaringly weak. The fact that countries in a similar economic position some thirty or forty years ago have managed to make progress in their economic development attests to this grim Ethiopian reality. But this is not to deny that Ethiopia, as a nation, has witnessed tremendous changes and a modicum of prosperity during the said years. I should not fail to mention that the changes so brought about were sadly inequitable and lacked sustainability. But I still believe that we can make our country and our people prosperous provided that we seriously apply ourselves to the task.

The idea of modern business enterprise is new and unfamiliar to the people of Ethiopia. The people have not been able to lay the foundation of a sustainable business culture in the course of their long history. It can, in fact, be said that the idea of modern business enterprises is something that made as sudden an appearance on the Ethiopian scene as if from nowhere. And modernization requires the existence of knowledge, which goes beyond the acquisition of basic literacy skills to include proficiency in modern accounting systems, English and using existing information technologies.

In its long history Ethiopia has not been known either for its engagement in industrial production or commercial enterprises worth the name. Any knowledge the outside world has of Ethiopia is limited to its centuries-old agriculture and the

production of commodities to sustain its people's hand-to-mouth livelihood. As far back as the country's history goes, engaging in commercial enterprises has been held in low esteem, just as with other occupational sectors. It suffices to look into a few Amharic sayings to illustrate the very low esteem with which merchants and their occupation were regarded in Ethiopian society. To wit: "Woe is me! And now it is a merchant proposing to me!" Or, "How is it that a merchant is found in the company of a soldier!" Worse still, "Finding the market profitable, she sold her own daughter!" For this and similar other reasons, years and years have passed in which the contribution of the business sector to the economy and the benefits thereof were denied the appreciation they otherwise should have deserved. For a long time now the productivity of Ethiopia's agricultural sector has been known for the hand-to-mouth livelihood it provided to the population, never for its profitability or accumulation of wealth. While it is true that there are small market outlets, operating on certain specified days, in the different parts of the country (it is estimated that there are no more than 20-25 such outlets in any given *woreda* [district]), they still conduct their businesses as of the days of old. And the main actors in these market outlets happen to be women. Even then, their efforts do not aim beyond making just enough income to meet their daily livelihood needs. In short, today's Ethiopia still is the agricultural country that it had been in days gone by. To put it succinctly, it still is a country sustained by what is known as primitive economy.

As economists tell us, agriculture is essentially a demanding engagement, the results obtaining thereof being uncertain at that. The profit accruing from the sector has been plummeting from year to year in the past few years. Consequently, farmers in search of bigger profit have been switching to the small business sector and migrating from rural areas to urban centers, the result being the small business setups that we are witnessing today. In terms of its historical development, it can be safely asserted that this small business sector started making a gradual progress in the wake of the Italian invasion of Ethiopia in 1935. One can speak of the business sector as having started to assume its modern form probably toward the last days of Emperor Haile Selassie's reign. And when the land the farmers tilled was gradually appropriated by peasants' association, all in the name of the revolution ushered in 1974, and when, as a result of this, the size of the landholding of the farmers progressively diminished, they had no better alternative than trying their hands in the business sector. We can consequently say that the business sector is, at the most, a 60-year old fledgling in Ethiopia's economy.

Be that as it may, I would still like to underscore the point that Ethiopia's private sector still has a promising aspect to it. Although the capacity of Ethiopia's private sector is still weak, it has managed to provide employment opportunities, both quantitatively and qualitatively, to the Ethiopian people. The changes that had taken place in the past sixty years are not to be underestimated. Those of us of my generation cannot fail to recall

how much more limited, both in volume and extent, the activities of the private sector of the 1960s were than what we are witnessing today. It is this private sector of the Ethiopian economy, which is more often than not considered a low-capacity sector, currently providing better job opportunities than the public sector. The private sector either starts new enterprises or expands the already existing ones. The private sector operates in co-operation with foreign businesses. The private sector has at its service the benefits of modern technologies. The private sector attempts, to however small an extent, to respond to the needs and demands of the global market. The private sector participates in business fairs. That is why we have been hearing of late about the private sector being referred to as the driving force behind the development efforts of the country.

The private sector today has managed to attract the youth as never before. There are no young people who today have no desire to become (prosperous) business people. New business enterprises are being set up on a daily basis. New projects are either in the making or in the planning stage. I do not think there is a corner of the globe that young Ethiopian business people do not know and have not tried to explore. Both young men and women are seen equally making efforts to make profits. Constant progress is being registered in the business sector with such a fast pace as has never been witnessed in the past. However, one cannot assert with any confidence that all the support the private sector needs and deserves to get has been provided to it. It still finds itself in need of

much support in order for it to be able to develop the capacity that would eventually enable it to compete with similar, foreign sectors and come out a winner.

When we compare the Ethiopian business sector with those of other countries around the world, we can observe that it finds itself in a rather critical situation. We do not find private business enterprises that are worthy of the name or capable of attracting the attention of outsiders or those locally capable of investing in the sector. There are no business enterprises standing on a comparable level as those we see around the globe. While one reason for this could be that the Ethiopian private has a short history of development and, therefore, very little experience behind it, the existing enterprises are by their nature of the type that operate on a day-by-day basis, coming into being now and going out of commission the next thing we know, with no long-term planning as part of their agenda. Coming to the Government, while having set out with a programme and strategy of building the country's development capacity, the efforts it has made so far by way of rehabilitating and developing the private sector have been weak and inadequate. When this Government set out on a mission of capacity building, what one observes is that all the steps it has taken were biased in favor of its own welfare at the total expense of the private sector, in the area of which we see nothing to speak of that it has done. Okay, let us say the capacity building needs of the public sector have been met. Then what? Who is going to build the engine that moves the economy in the private sector? If the foreign aid the country gets is

allocated for the training and capacity building only of those staffing regional bureaucracies, if loans made available by international financial institutions are used to increase the knowledge and capacity of public servants alone, it should not then come as a surprise to anyone if the private sector is indeed labelled 'weak'!

I sometimes feel that it may be in the nature of the times we currently live in today in Ethiopia why there are three types of business people. The first type or group can be characterized as follows: the people in this group believe in the importance of knowledge and experience; are honest and hardworking and are into the businesses they are in to benefit themselves and their families and work for the development of their localities as well as the country at large; they are of the type who started from scratch and made wealth through hard work and enterprising effort; they are people who believe, as a matter of principle, that they should have clean books on the ready; such people are development investors. Sadly, however, such type of entrepreneurs appears to be on the decline, on the verge of extinction, one might even say. The second type consists of people whose motto is getting-rich-quick, who engage in coffee peddling one day and turn into importers and distributors of chewing gum the next, and who run their 'businesses' through bribery and deceit--who, in short, have embraced all these as their culture by which to live. The people in this group enrich themselves through monopolistic schemes. Thinking or planning ahead on a sustainable basis is alien to those in this group;

on the contrary they consider running after immediate gains and satisfying their daily urges (even if that meant trampling upon kin and country alike) to be without any alternative; the mere idea of developing their country never occurs to them; such people have opted, instead, for running around any which direction--like a chicken with its head cut off--spiriting away their money and their children to foreign lands, including themselves into the bargain, to boot!

In this scenario, those who work hard both to benefit themselves and to develop the capacity of their fellow citizens are looked upon as foolish and ignorant, while those who, through deceit and plundering, otherwise through bank loans, drive about in expensive, oversize cars are given the regard due to someone important. Such people are considered as achievers for merely hanging around at the Sheraton, while nothing has even started going for them. Not only this, however. What I find really frightening is the fact that there has developed a section of our society that admires and looks up to this kind of behavior. Such is the moment we live in today.

The private/business sector is gradually being dominated and controlled by the type of people who have the capacity and the know-how to run legitimate businesses and yet, who, instead of convincing the Government and getting its support, have opted for somehow saving their individualistic skins. Such 'business people' have no desire or intention whatsoever to stop and think twice to consider their problems and challenges from different angles and

come up with a sensible operational agenda. They make no attempt at all to come up with any feasibility study or ideas that are capable of pointing to new directions. Such people are heard condemning and disparaging the Government, come sunrise or dusk. They seriously consider their plundering, their act of deceiving customs offices and their attempt to hoodwink internal revenue agencies as the proper way to run business. They don't look far ahead. Their only wish and desire is to get rich through cheating and plundering,

The third type consists of people never ever known and seen to many of us heretofore. Those in this group are like an unexpected and uninvited guest, like someone who suddenly parachuted down out of the blue and landed in our midst. Where the money these people command came, nobody knows or it is not clear. But they are as wealthy as one cannot imagine or expect. Nobody knows what these people traded in before their appearance on the scene; yet they are owners of huge industrial and business enterprises. Such people also came into the game with a generous loan from banks (government banks at that) behind them. Because the money so procured is not a result of their own persisting effort and perseverance, most of them don't even understand what running businesses is all about. Such 'business people' need to be given a totally different appellation. Should I perhaps call them the 'James Bonds' of our private sector!

While, generally speaking, the private sector and those engage in it have made strides that one cannot underestimate, I nevertheless have

an apprehension that, if the current, misguided trend continues, the last two types of 'entrepreneurs', instead of proving themselves as trail blazers and nation builders, would have a short-lived and prematurely snuffed existence. Because there is a tendency to drive the private sector to destruction before it has even been able to stand on its own feet, I say it is high time that we spoke our minds and put our heads together before this dangerous tendency suddenly goes out hand. As far as I am concerned, it is our national duty and obligation to express our concern and act accordingly in this regard.

2.2. A Profile of the Sub-Sectors in Which the Country's Private Sector is Engaged

What do the industrial, agricultural and service sectors look like in Ethiopia today? Let us make a brief exploration of each of them.

Ethiopia's industrial sector is both small and weak, with a production volume that brings in no more than \$600 million annually. Compare this, for example, with the American company Mobil, which amasses an annual income of \$55 billion. That is why one can say that the forces engaged in productive activities in both the private and public sectors in Ethiopia are small and weak. The share of the industrial sector in Ethiopia's GDP is only 11%, which makes the country's share in the global economy one of the lowest.

When we leave aside the agricultural sector and consider the business and industrial sectors, we see that the minimal role they play

in the country's economy manifests itself in all aspects. The manpower both sectors employ is small. While the industrial sector has under its command less than 100,000 employees, in terms of productive capacity, it operates at a level less than 50% (i.e. less than half its capacity). The other worrisome aspect is that the sector's productivity has been declining over the past few years.

When we take a close look at the country's industrial sector, we find that 51% of the share is constituted by food and beverage producing enterprises. Even then, 50% of the input used by these sub-sectors is imported even though the cost incurred in this respect does not exceed \$200 million. The sector's contribution to the country's export trade is minimal, standing at no more than 10% of its GDP.

When we look at the sector providing the different services, we find that its growth rate was high in the past few years. In those years the sector took over the agricultural sector, taking its position as the leading sector, with a 45% contribution to the country's economy, while that of the agricultural sector was estimated at 43%.

For anyone who looks closely at this distribution of share among the different sectors, the fact that the contribution of the industrial and agricultural sectors was diminishing, while that of the service sector increased, is an indication of the unhealthy trend in the country's economic development. Especially because the changes in the agricultural sector have not in any way

positively influenced the industrial sector's development, one should stop and ponder at what critical stage Ethiopia's economic growth finds itself.

All in all, when we look at the different production sectors, i.e. industry, agriculture and services, one cannot in any sense say they have registered progress. They do not follow trends or have the capacity that can in any way help in the country's poverty reduction efforts.

Even with all these problems and shortcomings, I still think there is a good opportunity for the private sector to grow and prosper. Yet, I say that we haven't even tried and, therefore, there are many development opportunities still awaiting the private sector's active involvement in the economy. Without disparaging optimists speaking from different quarters about our ability to register 'a speedy development', I still insist that the constraints that we have ahead of us should be carefully and wisely considered and weighed.

In my opinion, the general problem the country is facing today has its source in our failure to make a thorough investigation into the issues and grasp their magnitude with all the implications they have. Opinions and ideas gathered in fragments from different corners and disseminated on news media cannot measure up to being the solutions to our problems.

In the past ten years alone, looking at difficult and complex problems in a fragmented manner has become the fashionable thing to do. If such convention persists, I am afraid we

will never be able to arrive at the solutions we need for our problems. Consequently, we need to look into our situation and make a broad and thorough investigation of the problems we face.

2.3 The Actors in Ethiopia's Private Sector

A close look at Ethiopia's private sector reveals that there are three types of major actors involved. They are: 1) Enterprises owned/operated by parties or groups with some kind of affiliation with the parties; 2) Enterprises owned/operated by Alamudi or groups with some affiliation with him; 3) The loosely organized or unincorporated section that can, for convenience, be categorized as the broad private sector.

These three groups of actors are involved in the agricultural, industrial and service sectors, including financial services. Of these, the aims/objectives of the party enterprises are characterized by principles that are not clearly articulated. As for the enterprises operated by the Alamudi group, the fact that the investment decisions they make mostly are driven by profit amassing motives has become a matter of controversy.

The sole objective of the third group of 'entrepreneurs', "the *markato* investors," as they are diminutively referred to, could be said to be making profit and accumulating property. The moving force of the business sector is this group. Although the group lacks a strong leadership capable of mobilizing its members in an organized manner, it makes attempts to voice its concerns at meetings of the

Chamber of Commerce and other associations. However, precisely because it is a fragmented group, it has not been able to get as much of the Government's recognition as it would have liked.

This group of business people has of late been able to attract members from among the youth, while its business operations have begun to assume international dimension. It is a force capable of emerging strong if it could only better organize itself.

It is this group that appears to bear the brunt of the Government's attacks. It is this group whose property is auctioned off on account/pretext of not having paid back bank loans or not having paid its taxes due to the Internal Revenue Agency. It is this group that has to go through bureaucratic mazes to lease land for its projects. It is in the main this same group that finds itself the target of the Government's restrictive regulations and directives. On the other hand, however, it is this same group whose members resort to using illegal means, shortcuts and deceitful schemes to stay active and to survive in the market. In short, this group has become, whether willingly or due to pressure, a denizen of two worlds.

The sustainability of the first two groups (the party and Alamudi enterprises) is not certain. The situation in which the party enterprises find themselves is not as secure as it appears. They are neck-deep in debts, and the continuity of their progress does not appear to be as certain as it had been in the past. On the other hand, however, as long as they continue to be beneficiaries

of government support, they could be rehabilitated and continue to sustain their operations, for it was through the support they got from the government that they came into existence and had been operating in the past. The fact that these enterprises have not been able to pay back the loans they took from government banks has put those banks in a financial strait is public knowledge.

With regard to Alamudi's enterprises, it appears that their survival is determined solely by the proprietor's wishes and interests. God forbid, but if the gentleman passes away, there is no doubt that the enterprises will be seriously affected. I doubt that Alamudi's enterprises alone will be able to sustain Ethiopia's development efforts.

Another issue that needs serious consideration is the private sector's work ethic. While the main objective of running a business obviously is to make profit, what we currently witness, however, is that enterprises whose size and volume of operation can in no way be underestimated do not run their operations along the line of this principle. What I witness is not Ethiopian entrepreneurs making the best of the available opportunities to strive toward properly running their businesses to make profit and accumulate wealth. What we currently see is that, no sooner do those who start some business or another make their first money than they while away their time dreaming about a life of luxury or buying luxury cars or replacing their old ones with same. If the first business runs into some success, the proprietor's priority is the

construction of a villa. When the investment leads to making more and more profits, however, that 'investors' are hardly seen, if ever, reinvesting the profit so obtained and making even more money and creating wealth.

Incidentally, it appears to me that, even for such internationally renowned, wealthy investors, such as Henry Ford, David Rockefeller, Andrew Carnegie, or James Melon, the time has come to an end when they were able to start from scratch and create all that huge wealth responsible for the international fame they enjoyed. At one time in our country, Mammo Katcha, Bekele Molla, and Mekonnen Negash were famous entrepreneurs of their own generation.

While most enterprises were managed and run under the sole ownership of individuals or families, they are now seen transformed into private limited companies. In contrast with this, the enterprises owned and operated by political parties and Alamudi are run on the basis of a share-holding or limited partnership scheme. But the buying and selling of shares are never open to the general public. In spite of the obvious fact that one can increase one's productive capacity through the appropriate use of technology, those who have the wherewithal, but also the willingness, to exploit the availability of technological input to increase their productivity are few and far between. Banks are in the forefront when it comes to this.

In general, the Ethiopian private sector is built on the foundation of small- and medium-scale business enterprises, but it is still not strong enough to sustain itself. As I had tried to point out earlier,

international entrepreneurial experience has not been developed enough for the Ethiopian private sector to flourish. Although the Government realizes that it should support and sustain the private sector, because it has not been able to figure out how to go about it all, it is seen attempting to impose order on the state of affairs in the business sector through sheer force of power. But all this has managed to do is aggravate the situation.

So far, we have looked into the profiles of the business sector and the main actors in that sector. We shall now review the problems that pose a constraint to the sector's growth or Ethiopia's overall development. Let me start with those within Ethiopia.

2.4 Constraints to the Growth of the Private Sector

2.4.1 Our Extreme Poverty and the Burden of International Debt

First of all, our mortifying poverty gravely affects the private sector. As is well known, the lifeblood of the private sector is capital, as it is the one input that increases productivity and creates wealth.

Unless there is sufficient capital, there will be no growth. And capital, it shouldn't be overstated, is not something that we scoop off from the land like sand. It is because they lack capital that Ethiopia's productive forces are categorized as the least developed in the world. Moreover, although different reasons are given for the degeneration of our economic growth to its current level, it is believed that one of the reasons is the ever-increasing rate of the country's poverty.

By way of illustrating our predicament, let me give some examples of the country' financial situation.

Of the total annual revenue of the country, about 70% is obtained from tax-related payments. Of this amount, about 40% is obtained from tariffs/duties imposed on exports and imports. The income obtained from the country's export trade is regularly diminishing. The role of the income obtained from other business operations plays a very minimal role in the expansion and improvement of the country's development. Because the volume of commodities imported by the country very much depends on the volume of its foreign exchange reserve, the income obtaining from this sector has little to offer by way of contributing to the economy.

The revenue collected from those who pay their taxes on a regular basis, both in the public and private sectors, amounts to nothing more than 30% of the expected total, which is simply too small to make any significant contribution. The share in this regard of the sectors from which revenue can be collected on a constant basis is so small that it renders the revenue thus obtained unreliable. And of the 30% regular income obtained through tax, about 80% comes from government development enterprises.

The data roughly outlined above is sufficient to lead us to the following, inevitable conclusion: namely, given the current capacity of the Government in the area of ensuring the collection of revenues, we will not be able to meet our basic needs, let alone register a significant economic growth.

The other burden that adversely affects the country's development is the high international debt that the country has incurred over the years. Unless this problem is somehow solved, the promising future that we envision for our country will gradually but inevitably be hurled into darkness. It has been singularly impossible to extricate the country from the poverty it wallows in only using the loans obtained at different times in its recent history. Unless Ethiopia's income today is augmented by foreign aid, let alone paying its loans, whatever it gets may not even be enough for it to survive as a state and, worse, even as a country. One may argue that, after all, one-fourth of the Government's major programmes are financed with the money the country obtains through loans or aid. But that does not mean there is no problem, or that new problems will not arise in the times to come, and that we should sit back comfortably and wait for "Happy Days" to come our way. The 2001-2002 Annual Report of the Ethiopian Economic Association has revealed that the country's debt, as it stood then, was beyond the country's capacity to pay back and that it has a backlog of debts that it couldn't pay back precisely because of this lack of capacity. And that is why comments were made to the effect that, if the country were to be evaluated as one would a company, it would have by now declared bankruptcy and shut down business. Given this scenario, forcing Ethiopia to pay its debt, aside from the injustice inherent in such a measure, I believe, is something that cannot be sustained.

Especially in the past few years, efforts were being made to increase Ethiopia's revenue using the aid obtained from international

financial agencies. However, unless Ethiopia's debt is completely written off, or most of it is remitted, it must be realized that the revenue-increasing mechanism so designed by the Government serves no other purpose than, in fact, paying for the debt owed to those same financial institutions. Unless this reality is taken into consideration and resolute steps taken to change the situation, the country cannot maintain even the current, weak economic growth rate, let alone build a strong industrial sector.

How is it possible for a country so deeply mired in debt to create wealth? This is the first and major problem that countries such as Ethiopia face. What is surprising about this problem is that, not only is the debt of such countries continuously growing from year to year, but the debt is paid for by a paper currency minted by the same creditors according to the requirements of their interests and on the basis of estimates not of the debtor's own making. If the lenders so desire, they can increase or lower the buying power of the currency. And the burden of our debt changes accordingly. How, then, is it possible for a country like Ethiopia to register a sustainable economic growth and development rate in all this muddled up situation? What, therefore, is the solution? This is everybody's question today, a question I shall not even try or dare to address tonight.

2.4.2 Depletion of Our Country's Natural Resources and its Rugged Topography

The diversity and richness of Ethiopia's natural resources have been written about in many historical works and other literature with quite a dose of adulation. The

practice still continues. The perception most of us have of our country's natural resources, including its climate, can be summarized as follows: our country is fertile; it has big rivers and streams, lakes, forests and jungles, plots and plots of farmland, as well as plains. We proudly speak of its three climatic zones, known as *dega*, *woinadega*, and *qolla* (the cold highlands, the moderately warm highlands, and the warm-hot lowlands, respectively). We speak of it as a wonder with its varieties of minerals, plant life, livestock and wild animals and birds. In general, the literature so far produced on the subject speaks of the country as being beautiful, and, for that reason, comfortable to live in. But today what we hear and read contradicts this portrayal of our country, that the above depictions are contrary to the reality on the ground. I can only recall too readily how clearly and succinctly Professor Shibru Tedla recently described the hard facts about our natural resources and environment.

The water running in our rivers could not be translated into living energy, nor could we build dams in the rivers' lower courses in the lowlands due to the prevalence of malaria and other diseases. The topography of the highland regions is so rugged that investment in the areas requires tremendous capital. Our forests are being destroyed by fire and human beings alike; our plant life is depleted, our soil eroded, and our wild life running into exile to neighboring countries just to escape the barren lowland deserts, as a result of which quite a few are threatened with extinction. Because of all these problems, the situation has gone so bad as to be

out of control, and any attempt to turn this situation around certainly is beyond our capacity. This is the stark reality.

With regard to agricultural production, we have as yet not equipped ourselves with the capacity to use modern technology. Our use of irrigation systems is as limited now as it has always been, or we have not been able to expand it. When it comes to production of grains and other food plants, soil erosion, shortage of rain, increase in population, with the attending shortage and barrenness of cultivable land, all have subjected the farmers to a hand-to-mouth mode of livelihood, on the one hand, and to drought, famine and migration to other areas on the other.

What needs to be looked into alongside the problems so far cited is the adverse effect on the country's economy of the fact that it is landlocked. On this score, I would like to quote from the 1949 (E.C.) edition of Kebede Mika'el's *Ethiopia and Western Civilization** [written in Amharic]: *There are two major constraints hampering Ethiopia's progress on the road to modernization. These are, first, the fact that Ethiopia had no neighbors who could share provide models of progress to her. [The second is] that she currently lacks a seaport that would enable*

* *The Amahric word for civilization (silit'rané) also translates the English word 'progress'. It is almost certain that Kebede Mika'el's use of the Amharic word in the title of his book is in this second sense of 'progress', for the simple reason that he was aware, at least, of the many civilizations around the world before the modern era, including Axumite civilization. This opinion is warranted by the distinction contemporary English makes between 'civilization' and 'progress', the latter of which is normally associated with technological advancement (trans.).*

her to easily create contact with the outside world. It is public knowledge that, unless a people adopts models of progress from its neighbors, it cannot make advances on the road to modernization all by itself.

Kebede Mika'el's position on this issue is at variance with that of our present government officials, particularly from Ato Seyoum Mesfin's view. As far as Ato Seyoum Mesfin is concerned, seaports can be bought or sold, just like any other commodity, in which case the fact that Ethiopia is landlocked does not affect the situation. I would like to point out, in passing perhaps, that Kebede Mika'el's view on this issue, which he expressed almost fifty years ago, is similar to the view held by Jeffrey Sachs, a renowned economist who conducts research on Africa. Jeffrey Sachs' view runs to the effect that countries without sea outlets are liable to being impoverished.

It is estimated that, because Ethiopia is landlocked, it annually incurs, directly or indirectly, expenses amounting to billions of Birr. A recent study by the United Nations states that half of the income landlocked countries obtain through export tariff is used to pay for the seaport services they get. And I do not think this situation would get any better in the future. It is clear that the change in the growth rate of Ethiopia's economy that its export industry would bring about would, perforce, be limited.

From what we learn from the literature on the subject, aside from the problem of price inflation that lack of sea outlet brings with it, it

adversely affects business activities, but particularly in the area of attracting investment [local or foreign]. It takes no prophet to predict that this situation will hurt Ethiopia's economy.

2.4.3 The Implications of Globalization

Globalization is not a new phenomenon. It has at least been around for the last five centuries. International trade has been expanding around the globe, especially since the 18th century. But it is especially in the last 40 years that economic globalization has grown in scope. The leaps made in the area of modern technology and the adoption by governments of the principles of free-market economic policies have served as the basis for the proliferation of globalization to the current level.

Globalization is a system that encourages competition among business enterprises and decrees that there be a free-market exchange system. Competition in business requires that businesses offer competitive prices and excel in the area of providing to the market quality products. The periodic rise or decline in commodity prices comes with its own problems. The system requires that businesses accept obligations detrimental to individual their survival and operation. In other words, the system entails a state of modern slavery. This kind of competition is known in English as the "Race to the Bottom."

That countries should operate according to the rules and regulations of globalization is progressively becoming an

unavoidable proviso or condition. Let us take Ethiopia as an example. The role Ethiopia plays in the global market is virtually nil. And what little role it plays largely has to do with its coffee export. But when the world's coffee market runs into crisis, whether in terms of selling or buying prices, the damage it does to the country's economy is tremendous. Mind you, in the past few years alone, the income from our coffee trade has plummeted from USD 257 million to USD 179 million, and it is expected to go even lower. The coffee farmers who had always relied on the global market for their income and livelihood have, today, succumbed to the kind of poverty hitherto unknown, whereby they have virtually nothing or little to feed themselves with, precisely because of the decline in coffee prices on the global market. When this backbone of Ethiopia's economy breaks to such an extent that it cannot be fixed, the adverse effect it has on the country's economy will include the other business sectors as well as the industrial sector.

When we look outside of Ethiopia into situations in the rest of the world, the threat globalization poses spares no one, big or small. As an illustration of this threat, let me share with you what I recently gleaned from an article I read.

Her name is Dorka Diaz. She works for an American garment industry called Leslie Fay, located in Honduras. At a hearing in the US Congress, this lady has testified that she works with 12-13-year old children. In her testimony she reported that the temperature in her work place was as high as 100 Degrees Fahrenheit and that they

had no access to potable water. Her wage for a 54-hour week is a little over \$20. Dorka lives with her three-year old child in a state of poverty. Worse yet, she was dismissed from her job allegedly for attempting to organize her fellow workers into a union.

There are more of such examples that we can cite. The important thing, however, is the inhumanity to which the Dorkas of the world are exposed by companies that are only after profits and that do not have the least bit of compunction to their fellow humans or the countries where they make all the money that they pocket.

Similarly in our own country, we are witnessing how our shoe factories are gradually going bankrupt because of the lifting of the tariffs imposed on imported shoes. Although, as already mentioned, Ethiopia's role in the global market is insignificant, it is not difficult to see how much the capricious nature of the market could put the country's very survival in danger. I will not go so far as to claim that the world's prosperous countries are not vulnerable to this kind of problem, but the magnitude of the problems in such countries is not as critical as to call their survival into question. If such a moment comes as would put their survival into question, then they will change the rules of the globalization game. In this regard it suffices to mention the subsidy the American government provides to its steel industry.

Today's globalization is gradually replacing the national laws of countries with international laws and regulations. As a consequence

of this, policies that were once designed and implemented by countries around the world are being replaced by policies designed by the World Bank (WB), the International Monetary Fund (IMF) and by the World Trade Organization (WTO). And it should not be forgotten that these policies are based on the objectives and interests of multi-national corporations.

What I have said so far, over and above indicating the role globalization plays in countries around the world, but particularly in the smaller nations, illustrates how much it interferes in the economic, social and political life of any given independent and free country. We should also realize that, whether or not we opt for agricultural development-led industrialization, globalization still affects, directly or indirectly, the direction our country's development takes now as well as in the future.

2.4.4 Mutual Mistrust Between the Government and the Private Sector

We all know that the Government and the private sector both have their respective roles to play. As a matter of fact both sides, rather than being antagonists, complement each other. The Government has the following responsibilities and duties: (a) It ensures the welfare of the people and the country; (b) It enforces the country's laws; (c) It ensures justice and enforces international conventions and agreements; (d) It undertakes infrastructure development; (e) It undertakes social development programmes, such as providing education, health and water

services; (f) It establishes a system of good governance; (g) It ensures the stability of the macro-economic sector; (h) It makes efforts to look after and care for the elderly and the disadvantaged; (i) It monitors the operation of the market system.

When it comes to the market system, both the Government and the private sector have the desire to see that it operates transparently and equitably.

The private sector for its part has the capacity to engage in the production, distribution and exchange of commodities efficiently. When it comes to this area, history has proved that the private sector fares better than the Government in carrying out its responsibilities. We all know the mistakes the Government made and the resources it wasted every time it tried its hand at running businesses.

Although engaging in business enterprises and making profits and creating wealth is both fulfilling and respectable, the culture still has not taken root in our country. Whatever the case, however, any profit to be made should be done in a competitive, creative, and dedicated manner, where all participate openly without favoritism, partiality or discrimination.

For the private sector to be productive and to register good results, good economic governance is necessary: transparency, consistent policies and supremacy of the law are among the major principles to be cited. Bureaucratic coercion, corruption and forceful expropriation of property are among the main reasons that discourage or repel investors. Previous EPRDF

policies regarding these issues have succeeded but very little. For example, the growth rate (10%) EPRDF recorded immediately when it took power was like a flash of lightning that disappeared as suddenly and as fast as it appeared.

The dynamic activities of the private sector in the first few years after EPRDF came to power are mere memories today. And there are reasons for that. But what I consider as the main ones are the following:

1. The incapacity of the people appointed to oversee the activities of the private sector;
2. The special trust and favor accorded to party enterprises and the special leeway given to them to operate their businesses at the expense of other enterprises;
3. Opting on the part of the Government for estranging and disparaging genuine businesses and the society at large instead of engaging their interest and encouraging them to move ahead.

These facts have contributed to the weakening of the private sector. Ten years later, today, not a single industrial project has been undertaken that we can rely on as a model and that has been able to show us the light at the end of the tunnel. Forget the sector, not a single enterprise worthy of its name has been built at the manufactory level.

While the foregoing shows what actually has been taking place at government level, the complex problems that we see at the level of those who are into one or another type of business indicate how bad the operation of the private sector

has gone. The problems at this level are of the type that invites individual business people to lie in order to get bank loans, to get-rich-quick by some insidious means, to show no readiness to pay back their loans, all of which they have embraced as a culture to be proud of. The Government on its part, which forcefully seizes some people's property, while it leaves alone others; incarcerates some on the pretext of fighting corruption, while it feigns ignorance when it comes to others; promptly provides land to some, while it drags its feet when it comes to other similar cases, has contributed to the ill repute attached to the growth of the private sector.

In short, the past ten years went by as moments of chaos and confusion. The two sides (the Government and the private sector) today appear to have opted for some form of a love-hate relationship. But this style of operation, rather than bringing about the desired growth in the private sector, encourages and promotes despair, in addition to planting the seeds of mutual mistrust.

Although in general the private sector is assumed to be the engine driving forth the country's development, there is as yet no section of society that has come forth to explain what this 'driving force' exactly means and how exactly the said 'engine' moves forward the country's development project. To transform the weakness and incapacity characterizing the private sector today into their opposites and raise the sector to a higher level of productivity requires the strong support of the Government. It demands the existence of a common

understanding on issues and objectives of primary concern. What, then, should the main objectives of business enterprises be? Amassing of wealth by business proprietors or creating extensive employment opportunities for the people? Attending to the welfare and interests of the society or providing quality products and services? These and similar other questions demand answers.

3. Some Changes on the Ethiopian Scene That Could Materialize 25 Years From Now

So far, I have talked about the difficulty Ethiopia's rugged terrain poses for development; lack of sea outlets; and the weaknesses and incapacity of the current leadership. I mentioned this to point out how they all affect, directly or indirectly, the development of the private and industrial sectors. With this as a point of departure, I shall, in the next section, present my own visions of Ethiopia in the Year 2020, taking into consideration the pointers I shall enumerate in the present section. I shall present my visions in two parts. The first part discusses the issue of what Ethiopia would look like 25 years from now if we continue with the current trend. In the second part, I shall point out, in connection with my visions, and taking the ideas and opinions in the previous sections into consideration, the possible scenarios that may materialize in Ethiopia in 2020.

The scenarios I have tried to paint or project in the two parts are not based on any scientific data

collected and extrapolated accordingly. I have no model to speak of in presenting my visions. They are mainly my own personal projections, to which I have given the name 'scenarios', which term, I believe, will describe them adequately for the purpose at hand. Because these visions or scenarios are not based on a scientific investigation, I would like my audience to take them with a pinch of salt.

While I invoke the first aspect of the scenarios for comparative purposes, I use it mainly to show the negative aspects of the situation.

3.1 The First Aspect (or, Scenario I): If Current Trends Continue (or, the Business-as-Usual Assumption).

In 2020 our planet's general feature will change. The planet's temperature will rise due to the Green House Effect caused by the increase in the ratio of CO₂ in the atmosphere. Desertification in Ethiopia will expand to cover 70% of the country's landmass. In 2020, the country's forest resource will have been completely depleted. And all the wild life will have completely disappeared (become extinct).

Ethiopia's population will hit the 130-million mark. Of this number, while Oromiya alone takes the lead with 33 million people, Tigray and Amhara regions will have 9 million and 29 million people, respectively. 80% of the urban population will inhabit the land on which it has settled without permission. Of the

total population 15 million people will become victims of AIDS. The average life expectancy will decline from 43 years to 40 years. 200 thousand people will migrate annually to other places. Farmers will be displaced from their land and begin to migrate to urban centers en masse. The number of people suffering the effects of famine will reach the 50-million mark. Life will become as agonizing as we can never be able to imagine at present. The number of the jobless in Addis Ababa alone will increase by 50%. As a result the number of criminals will increase exponentially, so that many people will be forced to live behind walls, constantly guarded. The majority of Addis Ababa's population will be able to get electric service only 3 times a week, while water service will possibly fall to 2 times weekly.

The price of gasoline will rise to Birr 25 a liter, while a single bus ticket will cost more than Birr 5. The daily services Ethiopian Airlines provides locally will be replaced by chartered flights. International air transport services will be provided only by external airlines. The cost of flight will increase ten-fold.

A quintal of *teff* will be Birr 1500, while one will be hard put to get a chicken for less than Birr 150. The price of a sheep will reach the 800-Birr mark. Businesses will in the main be small-scale and illegal (contraband). The formal business sector will become a rare phenomenon.

The influence of party enterprises on the country's economy will continue with the present trend.

While the majority of these party enterprises will go bankrupt and close down, others will, nevertheless, sprout in their place. Most of Alamudi's businesses will either be sold or altogether closed down. Foreign investors (but particularly Indians) will play a significant role in Ethiopia's business sector. Government business enterprises not privatized will close down. The business sector will play no significant role in terms of creating job opportunities.

While the infrastructure networks in urban centers will disintegrate to smithereens, hospitals in rural areas will be completely without doctors and medicines.

Because schools will enroll more students more than they can accommodate and handle, to the same proportion will the quality of education deteriorate. There will be a huge shortage of teachers and textbooks. Ethiopia's coffee farms will be controlled by no more than four huge agricultural firms. The majority of Ethiopian farmers will be out of farming and become paid laborers. The country's overall per capita income will remain where it is now. The amount of money allotted for payment of the country's debt will jump to a whopping 70% of the total budget. The ranking of the world's prevalence of corruption will put Ethiopia's standing at 120 from the present position of 92.

I better stop here.

Given the scenario I projected of Ethiopia, the country should inevitably attract the attention of neighboring countries as well as the rest of the world, precisely for

reasons of the problems and shortcomings born of its weaknesses, but certainly not for any strength or power, which it will not have anyway. The Ethiopia of 2025 that is characterized by the picture I painted thus would be a country inevitably wallowing in the mire of economic and social crisis. It may even drag the surrounding regions into the same mire.

3.2 The Second Aspect (Scenario II):

Assume that everything I am going to enumerate next has actually taken place.

China has, like America, already become a big economic force in the world. Peace has reigned in Ethiopia.

The EPRDF has joined the ranks of opposition parties and is preparing for the oncoming elections. Ethiopia and Eritrea have started talks about the prospect of joining themselves in a federation. People's faces are a perfect picture of hopes and promises.

Laws have moved from the pages they once inhabited to concrete implementation on the ground. The country's high court has ruled that the Government should pay indemnity in the amount of Birr 100 thousand to an individual it kept in prison for 2 months for offenses the individual did not commit.

People are striving together more than ever before to face the challenges of life.

Even though the population of Ethiopia has hit the 100-million

mark, the increase in population has been put in check. It has been decreed that no family should have more than one child. The rate of HIV/AIDS infection has declined by 50%, bringing the total number of the people infected from 15 million to 7 million. Average life expectancy has increased from 43 to 45 years.

Ethiopia's per capita income has increased by 150% from USD100 to USD250.

Even though there still is a problem of electric and water services, people get the services on a regular basis, that is, rationing has become passé.

The role of the private sector has increased to a point where it plays a more significant role than the Government in the country's economic growth and development.

The Ethiopia Airlines has just been awarded the African Airline of the Year Award. The construction of the first tram service rail-line between CMC and Lafto and between the Markato and Shola has just begun. The number of buses has increased ten-fold in these twenty years. Customs duty on personal vehicles has been increased by 500%. The importation of luxury cars into the country has ceased altogether.

Private ownership of land and other property has been guaranteed by law.

The items (commodities) allowed to be imported into the country are only those to be used in development, education and health. All other imports are forbidden.

Education services have been expanded to a point where the number of students enrolled in primary education, as well as in technical education, has increased to 70%

The number of business people that are confident, forward and standing for their rights has increased. Small- and medium-scale Ethiopian business enterprises have flourished all over the country. While the products and services they sell take into account the needs of the localities they serve, there also are those that operate at the national level. A few of them have entered into competition on the global market and managed to develop and strengthen their own market. The days have gone by when consumers used to long for foreign products, and a new era has been ushered when people are proud of nationally produced goods and products.

An Ethiopian consumer society that refuses to be lured by foreign goods and products has been created.

Banks have become supporters and partners of small and big development business entrepreneurs alike. They provide different financial schemes on the market.

That section of Ethiopian entrepreneurs that strives to create wealth, that is educated, self-confident and considers Ethiopia's welfare its business will oversee the operations and activities of the business sector. A private sector that operates not just on the basis of competition but also on that of co-operation will have been created. Thousands of Ethiopians will have gone abroad for education and

returned promptly once they are through. Ethiopian entrepreneurs will create and develop the culture of accumulating their own capital, using the services of an educated manpower and interacting through dialogue and reason.

I shall now outline some directions that would enable us realize the visions enumerated in this second aspect of the scenarios I projected.

4. Directions to Solutions for Better Results

If the positive aspects of the scenarios I projected for Ethiopia have struck you as mere dreams (or fantasies) I urge you to look back into the history of the world. Take the Korea of 30 years ago and the China of 25 years ago. Where were they? And where are they now? True, the world has changed, and it is in a constant process of change. I am of the conviction that there still is an opportunity for us to grow. True, also, that change does not come that easily. China has made big sacrifices to get to where it is today. It got to where it is today by standing up to the challenges of superpowers and through the dedication and hard work of its leaders. The other Southeast Asian countries achieved prosperity through wise leadership and perseverance. They managed to achieve wonderful results because the private business sector and the public sector each knew its respective role and operate accordingly in the long process of development. And now, what should we do? I shall limit myself to certain fundamental solutions that would bring about the desired results.

4.1 First: Bringing About Cultural and Attitudinal Change and Transformation

Before anything else, the nomenclature 'Ethiopian' should be properly defined and understood. Although, in the days of old, asking someone from which part of the country he/she was a convention that held sway for quite a long time, this has changed today, and the question now in fashion is as to what ethnic group an individual belongs. The answer to the question in the days of old was identifying the region where an individual habitually lived or was brought up--Menz, Adigrat, Butajira, etc. Today, however, unless one responds by revealing one's ethnicity, anything else has become unacceptable. One cannot go far unless one's ethnic identity has been known. Although I wouldn't dare assert that we have fallen into a pit from which we cannot extricate ourselves in this respect, I can state with surety that there is confusion abounding regarding this issue. Although attempts have been made earlier on to make people abandon this strong tendency toward ethnicism, its encouragement to such a degree and an extent as would disrupt the unity of the country has come as a shock to many. Although this sense of ethnic identity is harmless in and of itself, it is something that needs close scrutiny if we are to know and understand both the positive and negative implications it entails.

One can argue, and legitimately so, that there is nothing wrong in claiming one's ethnic identity as Oromo or Tigre, Amhara or Gurage, Somali or Afar, and still maintain one's citizenship as an Ethiopian.

While this is valid as far as arguments go, we still need to develop a sense of Ethiopianness that goes beyond mere citizenship, transcending the limits of ethnicity and expressed in some form of collective culture to be shared by all. If we somehow manage to realize this, then we can create an Ethiopian society that is steered in unity, works in unison, and is ready and on the move to bring about significant economic and technological change--all in unison.

It strikes me as naive to simply assume that life in this world is a mere matter of competing to always emerge the winner (or, that we simply live in a dog-eat-dog world, like it or not). This I say for the simple reason that people instinctively, and essentially, are interactive and prefer a life of co-operation. That is our nature. We can build the kind of unity I have in mind only when the people of Ethiopia organize themselves around their respective associations and participate in the country's development, be that development an individual undertaking or targeting wider communities. It is only when we create an Ethiopian society that is not divided along ethnic lines; only when we ensure that justice for all has become a reality; only when power has been decentralized all the way down to the grassroots level; and only when this Ethiopia is one in which democracy and accountability have become the rule of the day that the country's economic growth will be ensured and strengthened.

In order for us to be able to build this strong Ethiopia, we need to have strong values, values that we all adopt through popular

consensus. Furthermore, these values have to be reflected at the level of families, associations and government and people's organizations.

If we are to grow into a prosperous country, we should never, even for a single moment, forget that this cultural transformation is our primary and major tool to be used in the struggle and the many sacrifices we have to make for the country's development.

4.2 Second: Mapping Out A New Direction for Industrialization

Why do we need a new direction? First of all, the existing policies are not enough to extricate Ethiopia from the dire economic situation in which it finds itself. Mind you, we have repeatedly told ourselves that our private sector is weak and barely 60 years in the making (even then, it had, more than once, a brush with death). Such a sector can in no way claim to be able to move our ailing economy forward. We have seen, time and again, that the Government that is supposed to uphold, and come to the aid of, the private sector has itself been tied up in all sorts of complex problems and run into difficulties. We have also come to realize that the country's natural resources could not be of much help, what with all the problems they are facing. Given all this, then, what other alternative do we have but map out a new direction for the country's development.

In all honesty, I am not prepared enough to stand here tonight and spell out, with any degree of definiteness, the direction or course

that the country's development should follow. But taking into account the problems the country is facing today and the development strategies the Ethiopia of 2020, with nearly 130 million people to feed and take care of, the problems certainly cannot be solved through a single Agricultural Development-Led Industrialization Strategy. This much I can say, prepared or not. In order to industrialize an Ethiopia in which 16-30 million people will become victims of famine, we need to go beyond what has been envisioned for the country so far in terms of the expected development. We need to spell out clearly our aims and objectives. Are we aiming for increasing the average per capita income of the population 24-/10-/20-fold? If so, in how many years? Are we advocating for the creation of job opportunities for the majority of our people? Are we urging that we should be capable of competing in the global market in at least certain areas of the business sector? At any rate, let us begin with the idea of increasing the average per capita income of the population, say, two-fold, as I have mentioned in one of my visions. Even if the present ADLI strategy must be maintained and implemented, in order to increase the per capita income two-fold, we need, first of all, to give priority to the existing business enterprises and improve, expand and strengthen their current capacities. Priority must be given to these enterprises with regard to equipping them with the available modern technologies, to whatever modest an extent, if that be the case.

Promising business people and proprietors of industrial and other business enterprises must be provided with government

subsidies, so that they will be able to improve and expand their operations in accordance with plans of action appropriate to the sectors in which they are engaged. We also need to put in place a workable plan for the industrial sector if it must double its capacity by the year 2020. At the minimum, however, we must make efforts to enable those industrial enterprises that are now operating at half capacity to operate at full capacity in the first 10 years of the period we are envisioning. In order to achieve this, funds must be allocated for the sector's capacity building and leadership training programmes. The reason we should adopt this as an alternative strategy is that ADLI requires a longer period of time to implement. Until such time as the agricultural sector has been able to operate with such capacity as would enable it to provide the necessary inputs for the industrial sector, it is imperative that we move on with what is available in the industrial sector.

At the same time, however, should we not consider the possibility of starting new industrial and business enterprises that would be in tune with the needs and requirements of the 21st century? It is necessary to raise the question of whether we are going high tech or the way of manufacturing. In my opinion, those industrial sub-sectors that are expected to play a key role in our future economy should meet the following basic criteria to which we must pay special attention. If the new industrial and business enterprise I have in mind are: (1) in demand on the global market; (2) able to bring in high income and register profits; (3) of the type that focus on production based on knowledge, they should be accorded

special attention. This last criterion must be carefully reconsidered.

4.3 Third: Focus on Production Based on Knowledge

Because we have sufficient land and manpower resources, we must focus on developing those resources. The EPRDF-led government has repeatedly asserted the need for doing this. And I couldn't agree more. First and foremost, we need to be self-sufficient in food. The natural resources will produce added value only when the inputs they need are provided in a coordinated manner and applied in accordance with the correct strategy. When this is done, employment opportunities will increase; worker's wages will rise, as a result of which the workers will have on hand more money to spend, which, in turn, means their consumption needs will increase and vary. Consequently, the national as well as the people's wealth will have increased.

In order for us to be able to gradually transform these natural resources into a full-fledged productive force, the Government must shift its focus from its strategy at the macro-economic level to that of the micro-economic and the difficult-to-tackle, individual firm levels. Two particular questions need urgent response: "What should we produce?" and "How should we go about producing what is needed?" For the Government to be able to find the correct answers to these questions, it must be ready and willing to work in concert with the society at large.

What should we produce?

In order to answer this question, we must avail ourselves with the knowledge of how wealth is created at the different stages of the production process. It is only when we have the necessary knowledge of what we can produce, given our capacity, that we will be able to transform our country's economy into a productive one. We need to have clearly articulated objectives and, then, carefully and clearly drawn out plans. We need to know our immediate surroundings and, furthermore, the whole wide world out there. We need to be able to project ahead of time what the 21st century demands.

We need to pay attention to and focus on innovative ideas and practices. Unless we create a business sector that can understand this, a business sector that is wont to think along this line, the 21st century, far from being a period of prosperity for us, will come with its own retinue of miseries. In my opinion, it is not enough to suggest, in general and vague terms, agricultural development-led industrialization, one that brings about fast-paced growth, and one that requires huge manpower as a way out, as has been done in the past few months. This is something that requires opening up dialogue with the Government and working in tandem with it. It is necessary to think and plan at the level of individual factories at the same time. This must be left open as one option.

We must realize that we cannot talk about building an agricultural development-led industrialization, and encouraging one and all to work hard, on the one hand, and

encouraging at the same time, everyone peddling chewing gum and providing them with additional foreign currency and tariff-free import license, on the other, and, then, expect to achieve the results we are after. It must be realized that, at present, it is private business enterprises, not governments, that compete, to however limited an extent, in the market, locally or globally. Accordingly, it behooves the Government to consider supporting and guiding those business enterprises that can make differences in the country's development. In this process, the support the Government provides, directly or indirectly, is really crucial.

As I had mentioned earlier, because we go into competition on a global scale we must realize that our manpower and natural resources that we may be able to compare with those of countries similar to us, can neither excel nor be better than those of other competitors. When we look at our manpower resource and consider it from the perspective of productivity, we should never forget that there always are workers all around the world on the ready to produce for wages far less than what we can pay. When it comes to the wages we pay to our workers, it is difficult to say they compare less than what workers in China or India are paid. We must also realize that there are many alternatives in the rest of the world when it comes to providing natural resources to the global market. We must therefore understand the need for creating a productive force equipped with the know how that would enable it to go beyond producing the present agricultural products, such that it would be able meet the needs and

requirements of the consumers in terms both of quantity and quality. This can only happen when we embark on our project always thinking productivity.

How should we go about producing what is needed?

To the extent that the recently implemented educational policy focuses on the promotion of technical education, I believe that it will bring change, in as short a time as possible, in the business sector, but more particularly in the agricultural and industrial sectors. But this alone is not enough. People will be able to make significant differences in the economic as well as in the other sectors when they get high quality education, undertake experiments, and promote a sense of entrepreneurship. Accordingly, we must be able to produce diligent and able workers, engineers, scientists, technologists and designers.

In the year 2020 high quality educational centers must be developed from among the existing ones and educate and train our youth on a competitive basis and graduate individuals who could be the future leaders of the country. Moreover, we must create a favorable situation in which 3-5 thousand young Ethiopians selected on the basis of their knowledge, ability and performance, would go abroad for further training.

It is necessary to design and implement different educational curricula and programs. We simply don't have any other alternative. Both private and Government institutions must share responsibilities in creating ways to

run on-the-job training for our future young graduates and to carry out experiments.

In addition to this issue of education, I would like to add two other points.

1. The importance of developing the culture of mutual trust and co-operation among business enterprises;
2. The importance of incorporating businesses engaged in similar areas for the building of the industrial sector we envision.

4.4 Ability to Generate and Manage Financial Capital

Capital is one of the inputs necessary for the development of any given society. What enables us to build our capacity in all areas of development is financial power. Although, as I had already mentioned, financial capital is plenty in the North, the South cannot access that capital as plentifully as those who own it.

It is only too obvious that business enterprises cannot grow and develop without financial capital. In today's Ethiopia, the majority (99%) of the business enterprises get the financial capital they need from families or community associations (particularly in situations where bank loans are not accessible). As such capital obtained from such sources is limited, it has left many, private enterprises stunted (undeveloped). Consequently, we need to find a way by which this need for financial capital is given special attention and the opportunity is created for new businesses to start

and for the already existing ones to develop and expand. New schemes to generate financial capital should be sought and implemented.

Other than this, it seems to me naive to expect developing the private sector with capital procured from outside in the form of foreign direct investment (FDI).

Let us put aside Sheikh Alamudi's investment as a special case and assume that there is no favorable condition to attract FDI into Ethiopia, precisely because FDI is after those places where money can be made and, therefore, does not even give second thought to those places where poverty happens to be a trademark. FDI chooses where to go. It is, therefore, obvious that, unless, in the next 20 years, we find oil in Ethiopia or something happens as a result of some natural windfall, FDI has no business seeking absent opportunities in Ethiopia. Consequently, it is necessary to seek other capital-generating mechanisms at the local level. In a book Hernando de Soto recently wrote under the title *The Mystery of Capital*, he states that, in countries such as Ethiopia, the inability to transform available wealth into capital has aggravated the poverty situation. According to de Soto, in such countries, because people who own houses do not have title deeds or house plans on hand, wealth that could otherwise be converted into capital remains idle. This is quite convincing an argument. In the case of Ethiopia, particularly in the past thirty years, the non-recognition of property right has contributed to the proliferation of poverty throughout the country. It is my vision that, in 2020, this situation will be corrected

and the right to property will be fully recognized with all the ramifications thereof. It is also my vision that we will create the precondition for the generation of capital. I can see a farmer in Soddo presenting as collateral to a bank in Awasa a house in Asella given to him by his wife. It is my conviction that, in the next 20 years, we will equip ourselves with the full knowledge of how we can generate the capital we need for our development and put it to good use in the process.

4.5 Division of Labor Between Government and Non-Government Business Enterprises

As I had mentioned earlier, as much as it would be difficult for the government to effect economic growth without the help of the private sector, so would it be difficult for the private sector to do the same without the help and support of the government.

Once we agree on this point, let us ask ourselves about the major steps the government should take in order to bring about prosperity to the country's economy. Let us, first of all, be clear on the difficulty of determining what prosperity is. However, for the purpose at hand, we can start by thinking in terms of increasing our per capita GDP by double. It is even better to think in terms of increasing our capital and manpower productivity two-fold.

Firstly, in order for the private sector to operate with confidence and be in a position to complement the efforts made by the government, we need to build and develop its capacity as quickly as humanly possible. But this can only be done

not by means of a top-down command-economy strategy but us what to do and how to do it, or else...! Such a style of operation no longer works. Neither does a totally laissez-faire (or, here-is-Rhodes, here-jump) approach work. Cooperation between the private sector and the Government is a must.

Secondly, putting in place a system of good governance, together with an enforcement mechanism, in order to facilitate the creation of an equitable free-market economy, constitutes yet another task for the Government to undertake. Combating corruption, promoting transparency both in principle and in fact, restructuring the bureaucracy, ensuring justice, and enforcing contractual agreements and conventions are among the major tasks of the Government. More specifically, however, unless the right to property is guaranteed and the laws pertaining to this right are concretely implemented and the Government sees to it that they are in fact enforced, the chances for the private sector to develop will main slim.

Thirdly, it is expected of the Government to provide guidance to the private sector, to create favorable conditions for the envisioned objectives to be realized by mapping out the appropriate directions, help the sector overcome its problems, and protect it from wily competitors. How exactly the Government is going to do all this is a question that may require a lot of discussion. However it goes about accomplishing these tasks, one thing remains certain. Aside from its usual mandate of designing policies, promulgating laws, levying taxes and duties, and undertaking infrastructure building, the Government is duty bound to give support to private business

through bottom-top dialogue and understanding. The Government enterprises, including giving special consideration to industrial sub-sectors deemed to play key roles in the country's development. Considering the fact that the Government is the biggest consumer/buyer of the country's products, we must realize, in this regard, that there are many ways in which it can help business enterprises. Even then, this brings good results when the enterprises themselves are allowed to compete freely.

Aid-providing organizations can be highly supportive of the private sector (particularly of the type of enterprises that I mentioned in three above). In particular, the support these organizations provide can come in the form of creating a favorable conditions whereby the business sector can take the initiative to transform itself and in which business people put their heads together in dialogue and create some kind of association, even unity, that would enable them to work cooperatively. This would be the primary area of support the organizations can provide. These organizations can also serve as advocacy groups for the private sector's voice to be heard, can share their capacity building experiences with the sector and give pointers on their good practices. In connection to this, favorable conditions should be created whereby the private sector can generate the finance it needs.

Moreover, we have to ask ourselves and seek answers to the following question: If it is our desire to see the people of Ethiopia prosper, what kind of business enterprises with attributes that we can call Ethiopian should we build, expand, and encourage? To begin with, the kind

cannot, as of old, go on telling us what we need and, therefore, order of fraudulent business people that we see today all around us must somehow be removed from the game. Putting out of commission those disgraceful individuals, who lay claim to being important while evading taxes and still call themselves business people, is everybody's responsibility. And to help bring into the game people who are honest, self-confident, and who know what a balance sheet is and who honestly believe it is their duty to maintain clean books is the duty of each and everyone of us.

Although there is nothing wrong about allowing external investors into Ethiopia, we should agree that priority should, nevertheless, be given to Ethiopian investors. We should make no mistake on this score.

Mind you, here we are having been producing beer for years and years, and if our breweries were to fall into the hands of foreign investors, whose beer are we going to claim we are drinking? The responsible government institutions must make all the effort they can to build the capacity of the business community before it becomes a passive onlooker in its own country. (Incidentally, when I say government institutions, it includes the government bureaucracy, educational and health centers, financial organizations and institutions of justice.)

Such institutions can play various roles in changing and improving a country's economy in all its dimensions. Just as much as using modern technology results in economic growth, strengthening institutional capacity can help a country's economy to be highly productive even by using limited

inputs. Weak institutions, on the other hand, drive away investment, become a stumbling block to business and make investors loose hope.

It is, consequently, necessary to create institutions that can "think." It is also necessary to rebuild (re-create) the disorganized and inefficient business enterprises as well as the lazy and incapable workers and management leaders that we today see in the private sector. We must build a business community whose members not only compete freely but also cooperate among themselves and come to the aid of one another. Beyond its fundamental role of running business enterprises and making money, the private sector ought to develop a sense of responsibility and of resolve to help protect human rights, protect and manage the environment, help welfare organizations and charitable individuals combat corruption, and help eradicate poverty. The business community should completely drop the habit of building factories out of sheer excitement or just for the thrill of it, or driven by blind zeal. Those who invest their own and their country's limited wealth in the wrong place will not only invite bankruptcy on themselves, they also incur the risk of failing to rehabilitate their businesses. If they only err even once in their business undertakings, it is as good as they are dead. Trying one's hand in business a second time and expecting to succeed has, in today's world, simply become passé. At any rate, in order for us to be able to realize the objectives mentioned above we need institutions that we can rely upon.

Let me reiterate: the culture of engaging the business community in open dialogue and working with it in a cooperative manner is

something that still needs improvement on the part of government institutions. Both sides must get down together and lay their weaknesses on the table, clearly articulate possible solutions and proceed with mutual trust. Deceitful business people should be removed from the sector, while the Government must abandon its customary partial stance and treat all with equality. The Government especially must prove to be a helping force in the building of the capacity of the industrial sector by designing a long-term plan to help the private sector develop its capacity, according it, at the same time, with comparative advantage.

We should also share the conviction that the Government should use the human and financial resources available to it for the development of the private sector. Over and above giving priority to Ethiopian nationals when it comes to investing in all areas of the sector, it should ensure the business community of its commitment to provide the necessary support. It should commit itself to protecting Ethiopian investors from other investors said to be considerably wealthy, but with sticky fingers (such, for instance, as China, India, Egypt, and South Africa).

The business community for its part must be not just a smart transactor in commodities, but also one versed in the ways of good business. We must, accordingly, create business people that follow-up changes in global trends, people that can sort out and analyze situations in their immediate surroundings and that can think and plan ahead for the long-term rather than be satisfied with immediate gains. We should also be able to create a society that can put in their rightful place those that buy/consume beyond their

capacity, those that babble and chatter all sorts of nonsense without studying and carefully weighing situations, merely to pass themselves off as knowledgeable, those, finally, who, through theft and deceit, amass wealth and try to pass themselves off as honorable. We must accept the fact that courageous, resolute and honest society, on the one hand, and persistent, wise and genuine business people, on the other hand, are indispensable actors in leading the country on the road to prosperity.

The visions I enumerated in the section titled "the second aspect" can become a reality only if work toward their realization starts in the coming 2 to 3 years. If the next government implements without fail the policies and programmes that I mentioned in the section mentioned above, then I really believe the visions I have of Ethiopia in 2020 will become a reality.

It is not enough to just try our hands at different small things in order to move out of the present weak economic and business system and make a transition to a better one. How, indeed, can a weak Ethiopia make the transition into the industrial world with minor programmes and limited plans? Thinking along this line is sheer fantasy. In order to concretely realize the changes we envision today, we need to make an economic revolution, over and above the solutions I suggested. In order to prosper like China and Korea, a difficult, taxing and continuous struggle cum sacrifice is required from each of us over the next 50, even 100 years. There is no shortcut in this journey. Let us pack our provisions for this long journey and move on!

ጸጸጸጸጸጸ

በሚችሉ አውነታዎች ላይ
□ተመሰረቱ መሆኑን፤ እና
ሐ) □ሚታየውን ርዕይ ሁኔታ
ሊከሰትበት ወይም በተግባር
የሚገለጽበት □ሳቢ ቅጠመ
ሁኔታዎችን በጥሞና የዳሰሰ
መሆኑን፤ በተለይ ይህንን ጉዳይ
የአገሪቱን እድገት እትብት
(አሳሪ) ዋና አቅራቢ በመሆኑና
ለሕዝቡና ለሕዝባዊ ድርጅቶች፤
እንዲሁም ለመንግሥት ፖሊሲ
አውጭዎች ጠቋሚና
አመልካች ሚና ስላለው፤
እነዚህን መያዙን መገንዘብ
ችያለሁ።

ስለሆነም እንግዲህ በራሴ በኩል
የመጀመሪያ ተግባራዊ አድርጎ ያየሁት
ጽሁፉን በትምህርታዊ መልኩና
እውቀትን የማስፋፋት አስተሳሰብን
በማገልበት መልኩ ነው፤ ማለት
አቅራቢው ባካብቱት ልምድና
እውቀት - ግንዛቤዬን
የሚያዳብርልኝ እድል በመሆኑ ነው
አወያይነቱን የተቀበልኩትና
ጽሁፉን ለማንበብ በጉጉት
የጠበቅኩት። አስተማሪ እንደመሆኔ
መጠን ይህ ለመማር ማስተማር
ተግባር ትልቅና ሊገኝ የማይችል
ፅብብት አድርጎ ነው የምቆጥረው።
ቀዳሎ □ፅም በተሰበሰቡ መመሪያ
መሠረት የግል አስተያየቴን
መስጠት ስላለብኝና ጽሁፉን
በማንበቤ የነሸጠኝ፤ ግንዛቤጽንና
አስተሳሰቤን የኮረኮሩኝ ነጥቦች ላይ
ሳሳሳል በመቻሌ የሚመነጨ
አስተያየቶች ናቸው እንጂ የተሟላ
ጽሁፍዋ ሂስና (Critical Analysis)
ትንተና ለማድረግ አይደለም።
እድሜዬን በሙሉ በእንገሊዝኛ
ቋንቋ ሳስተምር የኖርኩ በመሆኑ
ምናልባት በዚሁ ሂደት በአነጋገር
ወይም አገላለጽ ግድፈት በተለይ
በቋንቋ በኩል critic መስሎ ቢገጽ
በቅጠሚጸ ጽቅር □ ጽቃለሁ።

መግቢያውን በሚመለከት፤

1. □ሐ□ በ□ቅላላ በ□ም
Provocative and Challenging
□ታኝና የሚያነሳሳ ነው።

ስለሆነም በአንክርና በአድናቆት
ለውይይት የሚጋብዝ ጽሁፍ ነው።

በአጠቃላይ መልኩ፤ □ሐ□
ንጽጽራዊና ተቃራኒ comparative
and contradictory ነባራዊ
ሁኔታዎችን የሚገልጽና አሁን
ያለውን ገጽ□ ለሚመ□□ 20
ዓመት ፋይዳ ያመጣ ይሆን ብሎ
የሚዳስስ ነው። በመድረኩ
አዘጋጆች በተሰጠው መስፈርት
መሠረት ያሟላ ይመስለኛል።

2. ንጽጽርና ተቃርኖን:-

Comparative and Contradictory
በሚመለከት ሁኔታዎች በአለማችን
ብሎም በኢትዮጵያ እንደሚከተለ□
ጸስቀም□ል።

- አዲስ የ□ሪ□ ምክራ□ → □ተረፋፋ
ወቅት
- የምናውቀውና የምንናቁው → ቅዓ
ያጣ አቅጣጫ
- የቃላትና የስሜት ለ□ግ → □በሩህ
ተስፋ አመንጭነት መክበድና አስፈሪነት

**2.1 ስለ አዲስ □ሪ□ ምክራ□
መከሰት፤ ጸልተረፋፋ
ወቅትና ያልታወቀ አቅጣጫ:-**

ጁህ □□ል ሰ□ ጸለ ተስ□
አስቆራጭና አስከፊ ሁኔ□
ትዕይንት ስለሚያስቀምጥ
ምናልባት ወደ አለ□ዊ ር□ጅ
ብቻ የሚመራ ማለት
Pessimistic ጁመስላል። በ□ሁ
አንጻር በተለይ ዘመናዊ
ቴክኖሎጂ በጤና በህክምና
ወዘተ ሊያስገኝው የሚችል በጎ
ተ□አኖ ወይም አምንታዊ
ሁኔታ ሊኖር አይችልም ወይ
የሚል ጥያቄ አይመልስም።
እርግጥ ነው በመጨረሻ
ጽሁፋቸው አቅራቢው በሁለተኛ
□□ታ ላይ ይህንን positive
ሁኔታን ያቀፈ ርእይ
ጸስቀመ□ ጁመስላል።

በዚሁ አንጻር የጽሁፉ አዘጋጅ
ከሞላ ጎደል የአለም አቀፍ
ደረጃ ያለበትን አስደንጋጭና
አሳሳቢ ሁኔታዎችን ገጽታዎች፤
እንዲሁም በአገራችን ያለ
ድህነትና የአካባቢ ብክለት
እንዲሁም የተፈጠረ ሃብት

መራቆት በደንብ አገናዝበዋል።
ሆኖም የትኞቹ ናቸው መነሻ
ጠንቅ፤ የትኞቹ ናቸው
ውጤቶቹ የሚለውን ማለትም
cause and effect የሚለይበት
ግን አይደለም።

**2.2 “የምናውቀውና የምንናቁው”
“የዕድገትና ብልጽግና አቅ□□”
□ሚል ዓረፍተ ነገር-**

የቃላት አሰካኩና የአባባል ዘይቤ
ወደ ጎን ትተን ይህ ዓረፍተ
ነገር (ወይም phrase) – past,
present, and future □ታዎች
አለው እንዲሁም static እና
dynamic aspects ሊኖሩት
ይችላሉ - ስለሆነም
የምናውቀውን ብቻ ከያዝን
የምናውቀውን እንዳናውቅ
አያደርገንም ወይ? ምናልባትም
forward looking ከመሆን ይልቅ
background looking እንድንሆን
አይገባ። ወይ? ይህ
አስተያየት ጽሁፉን ከማዳበር
አንጻር ቢታይልኝ።

2.3 የቃላት አጠቃቀምን በሚመለከት:-

ጸሐፊው ይህን ጉዳይ
በሚመለከት በጽሁፋቸው
ጁቅር□ □ጁቀ□ል
ኢንዱስትሪ፤ የንግድ፤ የግል፤
ክፍለ ኢኮኖሚ የሚሉ ቃላት
በተለዋዋጭ መልኩ መጠቀምና
እንዲሁም ልማት/
እድገት/ብልጽግና የሚሉት
ቃላት በተለዋዋጭነት
መ□ቀሙ - ምናልባት
ጭብጡን ያደበዘዘብን ይሆናል
ወይ የሚል ግምት አለኝ።
ለምሳሌ በጽሁፍ አርእስት -
“ብልጽግናን ለማስፋፋት -
ኢትዮጵያ ከ 20 ዓመት በኋላ”
ጁላል በ□ሁ□ □ሱዓ
አቅራቢው መርጫለሁ ያሉት
ግን “ልማት ቢኖር በኢትዮጵያ
በ 2020” ነው ። ይገባኛል ጁህ
አካዳሚክ ጽሁፍ አይደለም
እንግዲህ የአስተማሪ ነገር
ጠጉር መሰንጠቅ ነው ባትሉኝ
- □ርእዩን ጭብጥ ለመያ□
ይረዳ ይሆናል በማለት ነው።
ሆኖም የነዚህ ቃላት definition

ይዘት ወደ አይዲዮሎጂ context ስለሚመራ □ከ□□- □ ን □ ስ ቀ መ □- ት በፕግራማቲዝም ብቻ መመራቱ የተመረጠ ነው።

2.4 ስለ የራስን value (እሴት)

በተመለከተ:- አቅራቢው እንዳሉት ርእይ ከራሳችን value የሚመነጭ ነው። መሆንም አለበት፤ ስለሆነም ጽሁፉ የአቅራቢውን ርዕይ በርዕይ ጸሰቀም□ል። □□ □ር□ሩ ውስጥ ስንገባ □ተ□ረ□ሩት values - values ናቸው ወይ ነው የኔ ጥያቄ? ወይ በስተጀርባ ካሉት መሠረታዊ ዋና values የሚመነጨ choices or preferences ምርጫዎች ናቸው። ሌላው እነዚህ values ተብለው ተገልጿል። □ተ□ረ□ሩት ማንም ሰው የሚጣላቸው ወይም የሚቃወማቸው አይመስለኝም። □□□ እነዚህ ሲተረጎሙና በተግባር ላይ ሲመነዘሩ ነው። □አንግሊዝኛ መዝገበ ቃላት define □ሚጸ□ር□□- በ principles ነው። ስለሆነም Values በ principles መቀመጥ አይሻልም ወይ?

2.5 “ርክጃ” የሚለውን ቃል

በተመለከተ:- □ሁ-□ “ርክጃ” ጃላል፣ ጃ□ም በአቅራቢው የተወሰነ ወይም የተመረጠ አይመስለኝም - በኢት□□ጸ የኤኮኖሚክስ ባለሙያዎች ማህበር ጭምር □ተመረ□ ጃመስለኛል። ርክጃ የተባለበት ምክንያት እንደምገምተው “ራ□ጃ” ከሚለው ቃል ለመለየት ሊሆን ይችላል። ነገር ግን በእንግሊዝኛ □ሚህበሩ መመሪያ □ሁ-□ □ሚለ□- “vision” ነው። Vision በእንግሊዝኛ Scenario አይደለም - vision is not just projection extrapolation - but also a “dream”. Dictionary defines vision = vivid picture seen in a

dream or trance or imagination foresight power of seeing beyond. ነገር ግን የሕልም ቅኝት ሳይሆን የቀን “ዓይን □ል□” ቅኝት የሚጨምር ነው። ስለሆነም አንድ ሰው ፍካሬ ኢየሱስን አንብቦ ካለው ተጨባጭ ሁኔታ አገናዝቦ የወደፊቱን ራ□ጃ ቢተነብይ እኔ ተቀባይነት አለው ነው የምለው። ስለሆነም vision ፈልጎ ሳይንሳዊና ቁስ አካል አናላይዝስ ብቻ ተመርኩዞ ሩቅ የሚያስኬድ አይመስለኝም። ቀጥሎም የጽሁፉ አዘጋጅ ርክጃ ማስቀመጥ ይቻላል ወይ ብለው ይጠይቃሉ። ከተቻለስ ከምኞት በምን ይለያል? - ነገር ግን ደግሞ ከሳይንሳዊ አናላይሲስ ከተያያዘ ይቻላል ጃላሉ። በ□ም ዓሩ logic ነው። ነገር ግን በኔ አስተያየት □□ extrapolation and projection ከአሃዛዊ መረጃ በመነሳት ብቻ ከኔድን ትክክል ነው፤ ር□ጃ scenario ነው ነገር ግን vision አይደለም። ለማንኛውም ነገር ር□ኩ ር□ጃ ቢባልም አቅራቢው “ራ□ጃ” በማሳየት በጣም ተሳክቶላቸዋል ግሉንም መተዋል ነው ምላ□።

2.6 □ Horatio Alger’s ዓይነት ነጋዴ በኢትዮጵያ:-

ማለት የነበቀለ ሞላና ማሞካቻ ዓይነት ነጋዴዎች በኢትዮጵያ አበቃ ይላል ጽሁፉ፣ ለዚህ በቂ ምክንያቶች አልቀረቡም ምናልባት - እንደነሱ መነሻቸው ባይሆን የዛሬው አትክልት ነጋዴ የነገው supermarket chain ባለቤት የማይሆንበት የዛሬ ኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ አገልግሎት ሰጭ ወደ ጥገናና እድሳት ብሎም ወደ መፈብረክ ሊገባ የማይችልበት፣ ከውጭ አገር የሚመጡት የኢትዮጵያ ስ□ተኞች በተለይም ከአሜሪካ □ሚመ□- ታላላቅ ነጋዴዎች የማይሆኑበት ምክንያት ምንድን

ነው? እርግጥ እነዚህ በእንዴት ዓይነት Value፣ በእንዴት ዓይነት መንገድና አኳኋን ነው እዚያ የሚደርሱት አሳሳቢ የሚሆነው። በተለይ ከ Diaspora የሚመጡ ወገኖቻችን □□ fast buck በማዘንበል የሽወዳ ዘዴ የሚጠቀሙ ከሆነ የነበቀለ ሞላ ዓይነት ነጋዴ አበቃ ማለት ምን ማለት እንደሆነ ደግሞ በጥሞና ማጤን ያለብን ይመስለኛል። እውነት ነው የነሱ ዓይነት ነጋዴ በሥራ (ጥንካሬ) Hard work, frugality መስ□እት፣ discipline የተቋቋሙ የነጋዴ ዓይነት ጥቂቶች ናቸው። ነገር ግን እንደነሱ ዓይነት ለመፍጠር create/develop ለማድረግ ምን ማድረግ አለብን፣ ምን ባህል ማዳበር አለብን ነው ጥያቄው መሆን ያለበት። ጊዜ አልፎበታል በማለት ልናል□□- አንችልም። “የአየር በአየር“ ነጋዴ/የዛሬ ጥቅም ብቻ ፈላጊ ስግብግብ ነጋዴ ዓይነት እንዳይበዙና እንደዚያው የቀድሞዎቹ ታታሪዎች ዓይነት □ሚ□□ሩበትን ሁኔ□ ማመቻቸት አለብን። ሌላ አሳሳቢ ደግሞ እንደእነሱ ዓይነት ነጋዴ በአሁኑ በዚህ የሙስና ወቅትና በ cutthroat የውድድር ዓለም ገብቶ ሊያድግ ይችላል ወይ የሚል ጥያቄ ነው።

Value፣ያ ለዛሬው ለኔ ይመቸኝ እዩኝ □ሚል conspicuous consumption የሚያበዛ ነጋዴ ዓይነት ትቶ enjoyment በመቀነስ thrift and savings እሴት የሚያደርግ ነጋዴ በሚያዳበር መልኩ ቢ□ጁ ዓሩ ነው።

3. ነጋዴው ሊያንቀሳቅሰው የተፈረጀበት የኤኮኖሚ □ር□ ሁኔ□:-

ነጋዴው ሊያንቀሳቅሰውና ከፍተኛ ሚና ሊጫወት የሚችለው በምን

ልሳነ ኢኮኖሚክስ

ዓይነት የኢኮኖሚ ዘርፍና ነባራዊ ሁኔታ ነግሮ ማረጋገጥ ማረጋገጥ ጥያቄ በጣም አሳሳቢ በመሆኑ ሲያስቡት ነገሩ የሚያዘናና አይደለም። ሁኔታው በደንብ በአቅራቢው ተገልጿል። ከተቀመጠውም አንጻር ምናልባት ከዚህ በኋላ በአንድ ነጥብ እንስማማ ይሆን ይሆናል። አሁን ያለው ከፍተኛ “ጭፍቀት” ትክክት ወቅት ማለት bubble፣ ምናልባት አንዳንዶቹ እንደሚያስፈራሩን ወደ ምፅአት የሚያመራ ሁኔታ ነው ያለው ማለት እንደምታ ይወስደን ይሆናል። አንዳንዶቹ ደግሞ ይህ ሁኔታ በየጊዜው የተከሰተና የተለፈፈበት አይደል? በዘውድ አገዛዝ፣ በደርግ፣ አሁንም ጊዜው ተጠብቆ የሚያልፍ የትጥቅ ማስታወቅ ዘዴ ነው ይሉ ይሆናል። ያለንበት ሁኔታ ከሶሻሊዝም ጊዜ በፊት ማእከል ጊዜ ሊሆን አይችልም የሚሉም ሊኖሩ ይችላሉ። ነገር ግን የሶሻሊዝም ችግሮችና፣ ጉዳዮች፣ የማጠቃለያ ሁኔታ ግልጽ ነበሩ። ይህ ግን ምናልባት ውስጣዊ ነው ናላ ማረጋገጥ፣ ጭፍቀት ማረጋገጥ፣ ቁስሉ የሚያመረቅዝ ነው። ፈረንጆች (ፍሮን) እንቁራራት እንዴት እንደሚቀቀል ሲያስረዱ ሙቀቱን ቀስ በቀስ በመጨመር ነው ይላሉ። መጨረሻው ሳይጠቅ ሙቀቱ እየጣማት ትሞታለች።

4. ከየት ወዴት የሚለው:-

የኢትዮጵያ ንግድ ቀጣይነት ያለው የንግድ ባህሪ የለውም፤ ጸልተለመ ሥራ ነው ይላል ጽሑፉ፤ ነገር ግን ታሪካዊ አመጣጡና ሂደቱ በግልጽ ላይ አላስቀመጠውም። በተለያዩ ወቅቶች የነጋዴውና የንግዱ ሕብረተሰብ እድገትና ዝግመት ሊለይ በሚችል መልኩ አልተቀመጠም። ርዕዮ ነው በሕብረተሰቡ ዘንድ ስለነጋዴ የነበሩ ኋላቀር አስተሳሰቦች ተገልጾአል። ነገር ግን ጎላ ባለ መልኩ በየደረጃው ከግሪክና አርመን እጅ ወደ አገር ተወላጅና ከበሬታ ወደ አለፉ ሥራ ግል መለወጡን አያሳይም፤ ለዚህም ጠቃሚ እድገቶች ያመቻቹ ነባራዊ

ሁኔታዎች አልተዳሰሱም፤ በተለጁም በዘውድ አገዛዝ፣ በደርግ፣ አሁንም በኢህዴድ፣ ለምሳሌ በነበረው የዘውድ ሥርዓት “ነጋዴራስ” ማለት የነጋዴዎች ራስ በመባል የክብር ማሸፈን ይሰጥ እንደነበር ታሪክ ይናገራል። ሌላው የሚገኝ የነበረው የነጋዴዎች ዓይነት በየወቅቱ ሊለያይ ይችላል። ህላይ ለግንዛቤ ጁረ ስር እንደሆነ በRRLDS አውደጥናት የቀረበ ጽሑፍ በምሥራቅ አፍሪቃ የተደረገ ጥናት Entrepreneurs and Business Associations in Sub-Saharan Africa ማረጋገጫ አራት አይነት የንግዱ ኢተርፕረንሪስ አሉ ይላል።

- ▶ ራሱን በራሱ ያስተማረ አገር በቀል ነጋዴ፣ ምናልባት በኮሎኒያሊዝም ጊዜ ከውጭ ዜጎች ጋር (ወይም በነበረው መንግሥት) በመሆን በግሉ ክፍለ ኢኮኖሚ የተሰማራ፣
- ▶ ከኢንፎርማሽን ሴክተር የመነጨ መለስተኛ ነጋዴ፣
- ▶ የመንግሥት ድርጅት ሥራ አስኪያጆች የነበሩና አሁን የንግድ ባለቤትና/ሥራ አስኪያጆች የሆኑ፣
- ▶ አዲሱ ኢንተርፕረንሪ መጠጠን ማለት አዲስ መጥ ባለሙያዎችና በትምህርት የሰለጠኑ ሰዎች በነፃ ገበያ ኢኮኖሚ ፖሊሲ ሊጠቀሙ ማረጋገጥ።

(ይህንን በሚመለከት ቢሆን ሁሉም መሬ ረሻ ይመልከቱ)።

ስለሆነም በእነዚህ ልዩነት መኖሩንና አንድ የሆነ የነጋዴ ሕብረተሰብ፣ የነጋዴ ማህበር ለመፍጠር እንዳልተቻለ ይናገራሉ። በኢትጵጵ የነጋዴው ኅብረተሰብ አንድ ወጥ Homogeneous ፅሩፕ ነው ብሎ መናገር ይቻላል ወይ? በርዕዮ ነው አቅራቢው ሰፊ ባለሁኔታ በሁለት (በሶስት) ክፍለዎቻቸዋል፣ የዛሬ ጥቅም አሳዳጅና የዘለቁ አሳቢ ነጋዴ፣ ቀደም ብሎ እንደተጠቀሰው።

5. ነጋዴው ከየት ወዴት ሲባል፣ የአገር ተወላጅ ጭፍቀት ማረጋገጥ።

የኢትዮጵያ የንግድ እድገት ሲዘረዘር ከውጭ አገር ዜጎች (ሕንድና የየመን ተወላጆች) ጋር ጋር መቆየት ነው? ንግድ የኢኮኖሚው ግልጽ ሁኖ ቅድሚያ አልተሰጠውም በግድ በራሱ ግልጽ ሆኖ ነው የመጣው ቢባልም፣ ለዚህም ምክንያት አለው። ሰው ወደ የሚሰማራበት የሥራ መስክ ሳይሆን፣ ሌላ ሰራ ሥራ ጸጋ ጭምር የትውልድ ሐረግ ለሌላ ሙያ የማይፈቅድለት የሚገባበት ነበር። ስለዚህ ከውጭ ዜጎች ጋር ሞኖፖል ወደ አገር ተወላጅ ንግድ የገባበትን ዘመን የሚያሳዩ ጥናቶች አሉ። ዘመናዊ ንግድ አዲስ ዱብ እዳ ነው ሲባል ግን ንግድ አልነበረም ማለት አይደለም።

የግል ክፍለ ኢኮኖሚ ያመጣው ለውጥ፣ ወይም ያለው አዲስ ምእራፍ በአሃዝ እውነታ ማሳየት ይቻላል። እርግጥ ከጊዜ አንጻር ይከብዳል። የንግድ ዘርፍ እድገት በኢትዮጵያ ቢያንስ፣ ቢያንስ በሦስት ወይም አራት መክፈል ይቻላል። Pre-Italian war, Emperor’s regime, Socialist period, Post Derg (EPRDF) ተብሎ።

የንግድ ዘርፉ አዲስ የብርሃን ጮራ፣ የቴክኖሎጂ መሰማርያ የሥራ መስክ፣ የዘመናዊ ድርጅቶች መክፈቻ እየሆነ መጥቷል ተብሏል። ይህ በበለጠ ሊዳብር ይቻላል። ታናናሾቹም ቢሆኑ ለማደግ፣ ለመስፋፋት ለመፈንጠቅ ማረጋገጫ ረፊ ሩ ብዙ ናቸው። ምንም እንኳን አንድ ነጋዴ በአንድ የንግድ መስክ አንድ ዓመት ሳይቆይ ከአንድ የንግድ ዓይነት ወደ ሌላ ማለትም በቴክኖሎጂ/ንግድ/ምግብ ቤት/ ሆቴል ጋዜጣና መጽሔት መሸጫ እያሉ መለዋወጡ አመቺ ሁኔታ መፍጠር ሳይሆን የሚያሳየው የንግድ ሥራ አካሄድ (Business Management) ችግር እንዳለው ነው።

ለግል ክፍለ ኢኮኖሚ ሊደረግለት የሚችል ተርጉሞች ስራ? የሚለው ዓጻቁ በግምት ከረጅም የሚያስፈልገው ይመስለኛል። ዓሩ ነጥብ በአቅራቢው ተሰንዘሯል። እንዲያውም - የኢንዱስትሪ ልማት ስትራቴጂ ስራ እንደሚያተው ከሆነ “የግል ባለሀብት የኢንዱስትሪ ልማት ስትራቴጂ ሞተር ነው” ብሎ በመጠቀም ልጽ ካስቀመጠ በኋላ - ይህንን ለመበረታታት የሚዘረዘረው ግን ውሱን ነው በተለይ በልዩ ልዩ መልክ ባለሀብቶቹን ካንገለገልና ከአጠባላቅ በኋላ ለምሳሌ የሰው ግጥም ሥልጠናን በሚመለከት፤

- ሀ. የግል ኢኮኖሚ የሚያስፈልገው የሰው ኃይል በብዛትና በዓይነት የግሉ ኢኮኖሚ ቢያስታውቀን እናቀርባለን፤
- ለ. በሥራ ላይ ልምምድ አጥረንቲሽን ለተማሪዎች እንዲሰጥ፤
- ሐ. ለሠራተኞች በቀጣይ የሥራ ላይ ሥልጠና እንዲሰጥ፤
- መ. ባለሀብቱ ሥልጠናና ትምህርት እንደ የኢንቨስትመንት ዕድል ቆጥሮ በሰፊው እንዲገባ ይላል።

ይህን እንዲያደርግ ግን የሚሰጠው ድጋፍ ወይም ማበረታቻ በጉልህ ነጥሮ የወጣ አይመስልም።

6. መመዘኛ ስራ Business As usual ባለው ሁኔታ ከቀጠለን:-

በሁሉም Scenarios ስራ ስራ ስራ በሁሉም የሚታለፍ አይደለም፤ ማለት አንዳንድ ሰዎች ይህ እንኳ ሊሆን የማይችል ነው ብለው ግምት እንደ አስቀድሞ ስራ ስራ ስራ ቆጥረው ይወስዱት ይሆናል። ነገር ግን በኔ በኩል ሊደርስ አይችልም፤ አይባልም። ውሀ እያሳሳቀ ነው የሚሰጠው ግልጽ ስራ። ለምሳሌ ሙስና በናይጄር እንዲሁ በኢትዮጵያ ሊከሰት አይችልም ሲባል ይኸው በሰፊው መረቡን ጥሎ ተከሰተ። ረሃብ በኢትዮጵያ በሚሊዮን የሚቆይ ስራ ስራ እያንፈራፈረ በሰቅቱ እንዲያውም በየዓመቱ

ቋሚ ሁኔታ ሆኖ እየመጣ ነው። ስለዚህ ምንም አንኳን አቅራቢው Bleak ጨለማ የሆነ ስራ አስቀምጠው ወደ ሁለተኛው ስራ (የዕድገት ተስፋ ያለው ሁኔታ) ቢወስዱን፤ ያ የመጀመሪያው ስራ ሊከሰት አይችልም ተብሎ ወደ ጎን መተው ተገቢ አይመስለኝም - Unless እሱ እንዳይከሰት ምን እርምጃ ማድረግ አለብን ብለን ካልጠየቅን።

7. ለትክክለኛ መፍትሔ:- አስቸጋሪና አስፈሪ የሆኑ ጥያቄዎችን መሸሽ የለብንም፤ ለመጠየቅ ዝግጁ መሆን ነው የሚለው አባባል ትክክልና አስፈላጊ ቀስቃሽ አሳብ ሆኖ አግኝቶታለሁ። እውነታ ያለው ጥያቄ በመጠየቅ የሚያስፈልገውን መስዋዕት ከፍለን ተገቢውን መልስ ማግኘት አለብን። ያለፉትን መንግሥታት ስህተት ብቻ በመዘርዘር መፍትሔ ሊገኝ አይችልም። መፍትሔ ሊመጣ የሚችለው እያንዳንዳችን ራሳችንን በመጠየቅና ችግራችንን ለማወቅ ስንጥር ነው። እንደሚባለው በሽተኛው ችግርን፤ ሕመሙን ለሐኪም ካልነገረ መፍትሔ አይገኝለትም።

ስለዚህ ለትክክለኛ መፍትሔ አስቸጋሪና አስፈሪ ጥያቄዎችን ለመጠየቅ መዘጋጀት አለብን። ይህ ካልሆነ መሪዎቻችንን ለመጠየቅ ከፈራን እነሱም ሥራቸው እንከን ስራ እየመሰላቸው አበጀህ አበጀህ እየተባሉ ነው ለዘላለም በሥልጣን እንቆይላቸው የሚሉን።

8. የፖሊሲዎች ግልጽነት:- አላማዎቻችን፤ ስራዎችን ለማግኘት በቴክኖሎጂ መጠቀም ብቻ ሳይሆን ፖሊሲዎቻችንና በተቋሞቻችን የሚሠሩ ሁሉ በግልጽ፤ ከንግዱ ኅብረተሰብ በይፋ በመነጋገር፤ በመመካከር ለሁሉም ሥራ በፍትህ የሚሰጥበት ሁኔታ መመቻቸት፤ መሆን አለበት። በየጊዜው በሚለወጥ ፖሊሲ አንዱን ወገን ከሌላ ወገን የሚለይ መሆን የለበትም። ለምሳሌ እንበል ለ15 ዓይነት ኮርን ፍለይክስና - ለተለጸገ የግንብቲካ ዓይነቶች ያለንን Foreign exchange

ከሌላ ፍላጎት ጋር እኩል allocate የሚያደርግ፤ ትልቁና ትንሹን ነጋዴ እኩል የሚያስተናግድ ፖሊሲ ምን ይባላል፤ በዲሞክራሲና equity መርህ ሊፈረጅ ነው?

9. በሥልጣን መቆየት:- 2020 ስራ እውን ለማድረግ ለሥልጣኑ ብቻ የቆመ መንግሥት ሳይሆን የአገር ጥቅም፤ የኢኮኖሚ ዕድገት፤ የሕብረተሰብ ሕልውና የሚያስቀድም መሆን አለበት። ዋና ቁምነገሩ በአፍሪካ እንደሚታየው ሥልጣኑ መጸጋ ወይም በሥልጣን መቆየቱ ሳይሆን በሥልጣኑ ወቅት ለአገር እድገትና ብልጽግና መዋሉ ነው። ይህ ካልሆነ ስራ ስራ ግልጽ ግልጽ። በአፍሪካ ብሎም በአገራችን ላይ እንደሚታየው በ vote of confidence የመንግሥትና የመንግሥት አቋም መፈተሽ አልተሞከረም።

10. የነጋዴው ሕብረተሰብ አስተሳሰብ መለጠፍ:-

ነጋዴው እውነት ለኢትዮጵያ ገበያ፤ ለኢትዮጵያውያን ተጠቃሚዎች ነወይ የሚያመርተው ወይስ ለውጭ ገበያ? ምንም የራሱን ገበያ ሳይሸፍን እንዴት ነው ለውጭ የሚሸፍን? ለምሳሌ ስራ በኢትዮጵያ የሚመረተው እውን ለኢትዮጵያውያን ነው? ማለት በእቃው ዓይነት ይሁን በዋጋው ኢትዮጵያውያን ሊዘጉት የሚችሉ ነው ወይ? ይህ ማለት ዝቅተኛ ጥራት ያላቸው ስራ ግልጽ ስራ ስራ ስራ ስራ አይደለም። ግን የዋጋ pricing system ወይም የማምረቻ cost እንደገና ማጤን ያስፈልጋል። አዎን ያለው የግብአት (input) ስራ ታሪፍ በመንግሥትም መታየት አለበት።

11. Globalization :- በመመዘኛ ስራ Globalization ስራ እንደኛ ለመሰለ ስራ አገሮች ጥቅም አይደለም። ማምለጫ የለንም፤ በአሁኑ ጊዜ በግሎባላይዜሽን መቀጠል አለብን ተብሎ ብቻ የሚገባበት አይደለም።

“ብልጽግናን ለማስፋፋት ኢትዮጵያ ከ 20 ዓመት በኋላ” በሚል ጽሑፍ ላይ የቀረበ አስተያየት

ተካልኝ ገዳሙ

አቶ ክቡር ገና ያቀረበልን የመወያያ ንግግር ያገራችንን መጻኢ የልማት ዕድል በጥልቀትም በስፋትም በሚገባ እንድንመክርበት የሚያስችል ስለሆነ ሊያስመሰግነው ይገባል። በተወሰነለት ጊዜ ውስጥ በመረጠው አርዕስት ላይ መነሳት የሚገባቸውን ዋና ዋና ነጥቦች አቅርቧል። በበኩሉ ጎልቶ የሚታይና ሊያስጠይቅ የሚችል ግድፈት የለም። ውይይታችንን ለማመቻቸት ያህል ግን ሶስት ጥያቄዎችን አነሳለሁ።

እነዚህም፦

አንደኛ፦ ባለፉት ሠላሳ ዓመታት ጊዜ ውስጥ ያገራችን የካፒታል ክምችት ሁኔታ ምን ይመስላል?

ሁለተኛ፦ የግሉ ክፍለ ኤኮኖሚ ተዋን ያን ያላቸው የመዋዕለ ንዋይ አድማስ (investment horizon) ጠባብ የሆነበት ምክንያት ምንድን ነው?

ሶስተኛ፦ የግሉን ክፍለ ኤኮኖሚ እንዳያድግ የሚያደርገው መሠረታዊ ዕንቅፋት አለ ወይ? የሚሉ ናቸው።

እነዚህ ሶስት ጥያቄዎች አቶ ክቡር ገና ካቀረበልን ንግግር ውስጥ የሚመነጩ እንጂ እንዲያው በዘፈቀደ የተወረወሩ አይደሉም።

1. "በቂ ካፒታል ከሌለ ዕድገት አይኖርም" ይላል አቶ ክቡር። ይህንን አባባል በበለጠ ትክክለኛ ለማድረግ

(አቶ ክቡር ገና ባይናገረውም ይህንኑ አስቦ ሊሆን ይችላል) "በግሉ ክፍለ ኢኮኖሚ በቂ የካፒታል ክምችት ከሌለ....." ማለት ሳያስፈልግ አይቀርም። በዚህ ረገድ ባለፉት ሠላሳ ዓመታት የተከሰተውን የካፒታል ክምችት ሁኔታ እናውቀለን። ለማስታወስ ያህል፦

የደርግ አገዛዝ በ1967 ዓ.ም. እና ከዚያም በኋላ በተከታታይ በግሉ ክፍለ ኤኮኖሚ ውስጥ ለረጅም ጊዜ ሲከማች የቆይውን ካፒታል ወርሶ ወደ መንግሥቱ ክፍል አዛወረው። የግል መሬት፣ ፋብሪካዎች፣ የንግድ ተቋማት፣ ሕንፃዎች፣ በመሠረቱ የግል ንብረት የተባለ ሁሉ (ከጥቂት ጥቃቅን ሀብት በስተቀር) ተወረሰ።

የኢህአዴግ አገዛዝ የደርግን ሲተካው በጣም የተወሰነ የግል ንብረት (በተለይ መኖርያ ቤቶች) ወደ ግሉ ክፍለ ኤኮኖሚ ተመልሷል። ከዚያ በኋላ የግሉ ክፍለ ኢኮኖሚ መጠነኛ የሆነ የካፒታል ክምችት አሳይቷል። እነዚህ ሁለቱ ሲደመሩ ግን የመንግሥቱንና የፓርቲውን ንብረት እንኳን ሊደርሱበት የሩቡንም ግማሽ ሊጠጉት የሚችሉ መስለው አይታዩም። በዚህ ጉዳይ ጥናት ተድርጎ ይሆናል። እስካሁን ግን ያየሁት የለም። አብዛኛው ካፒታል በመንግሥትና በፓርቲ ቁጥጥር ሥር ነው ማለት ይቻላል። ይህ ከሆነ ደግሞ፣ የአገራችን ኤኮኖሚ ዕድገት አዝጋሚ እንጂ ፈጣን ይሆናል ብሎ በሙ-

ሉ ልብ መናገር የሚቻል አይመስለኝም። ታሪክም የሚያስተምረን ይህንኑ ነው። በቅርቡ አንዳንድ አገሮች (ለምሳሌ ቻይና) ይህንን አስተሳሰብ አያስተባብሉም ወይ ቢባል፣ "አንዳንድ አገሮች" ማለቱ ራሱ ሁኔታው አብዛኞችን እንደማይመለከት ያስረዳል የሚል መልስ መስጠት ይቻላል። የዓለም ኤኮኖሚ ታሪክ በጠቅላላው የሚያመለክተን ዘላቂ ልማት ሊገኝ የሚችለው የግል ኤኮኖሚው የካፒታል ክምችት እየተፋጠነ ሲሄድ ብቻ መሆኑን ነው። የግል ካፒታል ክምችት ባገራችን ውስጥ ጉልህና አስተማማኝ በሆነ ሁኔታ ሲያድግ የዕድገትም ተስፋ በዚያው መጠን ብሩህ ይሆናል። ካልሆነ ድህነትን ተቆራኝቶ ማዝገም ነው።

2. አንዳንድ ነጋዴዎች ለዘለቄታው ማሰብን ትተው ጊዜያዊ ጥቅማቸውን ብቻ ነው የሚያሳድዱት ይላል አቶ ክቡር በተጨማሪ። የመዋዕለ ነዋይ አድማሳቸው (investment horizon) ጠባብ ነው እንደማለት ነው። ብዙ ምክንያቶች ሊኖሩ ይችላሉ ለዚህ ዓይነቱ ዝንባሌ። ከነዚህ አንዱ የወደፊቱን ሁኔታ አለማወቅ፣ ወይም በሲጋት መመልከት፣ ወይም እስከከፍተኛው አጨልሞ ማየት ነው። የዚህ ዓይነት ዝንባሌ ያለው ባለንብረት ገንዘቡን የሚያውልበት መስክ፣ ያወጣውን ገንዘብ አጠር ባለ ጊዜ ሊያስመልስልኝ ይችላል በሚለው ነው። ሞኝ ካልሆነ፣ ወይም ሌላ የሚተማመንበት ምክንያት ከሌለው፣ ባለንብረት (በተለይ ሀብቱን

ጥር ግር ያከማቸ ሰው) ጠንቀቅ ብሎ ነው ገንዘቡን በሥራ መስክ የሚያውል።

የአገራችን ዕድገት የሚፋጠነው፣ የኤኮኖሚው የወደፊት ሂደት አስተማማኝና አበረታች ሲሆን ነው። የቀረው ቢቀር የተስፋ ጭላንጭል ሊታይ ይገባል። አስተማማኝ የኤኮኖሚ አመራር ከሌለ ካፒታሉን ለ10 ወይም ለ15 ዓመት በሥራ ላይ የሚያውል ግለሰብ በጣት የሚቆጠር ይሆናል። ይህ ደግሞ የኤኮኖሚውን ዕድገት መግታቱ አይቀሬ ነው።

3. አቶ ክቡር ካቀረበው መጻሕፍት ገጽታዎች አንደኛው በጣም አሻራ ሌላኛው ብሩህ ተስፋ የሚጣልበት ነው። ሁለተኛውን በተመለከተ የተጠቀሰው ብሩህ ገጽታ ሊከሰት የሚችለው እነዚህ ሁኔታዎች ሲከናወኑ ነው በማለት አቶ ክቡር ሰፊ ያለ ዝርዝር አቅርቦልናል። በነዚህ መስማማት

ይቻላል። አንድ ተጨማሪ ነጥብ ግን ቢታከልበት የቀረበልንን ስዕል በይበልጥ ሊያሟላው ይችላል ብዬ አምናለሁ። ይህም፣ ቀደም ሲል ለግሉ ክፍለ ኤኮኖሚ ዕድገት መሠረታዊ እንቅፋት አለ ወይ? ብዬ ካቀረብኩት ጥይቁ ጋር የተያያዘ ነው።

በአሁኑ ጊዜ የአገራችን የፖለቲካና የኤኮኖሚ አመራር የተመሠረተው በገዥው ፓርቲ በተዘጋጀና በተሰራጨ አብዮታዊ ዲሞክራሲ በሚል ጽሁፍ ላይ ነው። ስለዚህ ጽሁፍ በየጊዜው ብዙ ተብላል። በዚህ ምሽት እምብዛም ሐተታ ማድረግ አስፈላጊ አይሆንም። በአጭሩ ግን ሶስት ነጥቦችን ላቀርብ እወዳለሁ።

አንደኛ፣ ያን ጽሁፍ ለተመለከተ ሁሉ በውስጡ ለግሉ ክፍለ ኤኮኖሚ የተሰጠው ሚና ጠባብና በቅርብ ቁጥጥር ሥር መሆኑ ግልጽ ነው።

ሁለተኛ፣ የግል ክፍለ ኤኮኖሚው ሥራ ተለዋዋጭና ሊተነበይ በማይችሉ የመንግሥት ውሳኔዎች ሊዋኩበት እንደሚችል ጠቋሚ አስተሳሰቦችም ተገልፀዋል።

ሶስተኛ፣ ከላይ በተጠቀሱት ምክንያቶችና በአጠቃላይ መንግሥታዊ አስተሳሰብ፣ የግሉ ኤኮኖሚ አረማመድ አብዮታዊ ዲሞክራሲ ከሚለው ርዕዮተ ዓለም ጋር የተቆራኘ ነው። ይህ ቁርኝት እስከቀጠለ ድረስ፣ የግሉ ክፍለ ኤኮኖሚ ዕጣ ፈንታ ውሱን ይሆናል። ነፃነት ከተገኘ ግን የመሥራት ዕድል ይሰፋል። በዚያውም መጠን የአገራችን የዕድገት ዕድል ብሩህና በተስፋ የምንጠብቀው ገዳይ ይሆናል።

ስላዳመጣችሁኝ ምስጋና አቀርባለሁ።

ከገጽ 45 የዞረ

Entrepreneurs and Business Associations

Governance of Local Economic Development in Sub-Saharan Africa
Who are the dancers and are they in tune? A.H.J. (Best)
Helmsing. RLDS April 2003

Homogeneity of Private Sector in Africa:

High Questionable and their ability to associate into a strong association or civil society is doubted. The business or entrepreneurs in Africa are categorized into four:

- 1. Self-made self-taught Indigenous entrepreneurs**
Emerged in the foreign dominated private sector colonial period during political and economic discrimination. Not well accepted in post-colonial times.
- 2. Small entrepreneurs resulting from informal activity**
Micro-enterprise group interested in earning decent living. May graduate to medium enterprise.
- 3. Parasitical managers who become owner/managers privatized enterprise**
This emerge as result of structural adjustment liberalization and rely on their networking with the state and “insider information” advantage.
- 4. New Entrepreneurial business class**
Emerging from professionally trained people who seized opportunity generated by economic conditions. Associated with globalization, NTC, and prone to oppose state domination.

Consideration – For identifying as to who is the “investor” or business entrepreneur in Ethiopia.

